

Minna Loimuneva

**PIENEN LAPSEN HYVINVOINTI
VUOROHOIDOSSA**

Varhaiskasvatustieteen
pro gradu-tutkielma
syyslukukausi 2015
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Loimuneva, Minna 2015. Pienen lapsen hyvinvointi vuorohoidossa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos, 93 sivua.

24 tuntia avoinna olevassa yhteiskunnassa yhä useammat vanhemmat tekevät vuorotyötä. Näiden vanhempien lapsille varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota vuorohoitoa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisia haasteita vuorohoito aiheuttaa alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille erityisesti kiintymyssuhteen, rytmin ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta sekä etsiä hyväksi havaittuja käytäntöjä ja toimintatapoja näihin haasteisiin vastaamisessa.

Tämän laadullisen tutkimuksen tutkimusaineisto on kerätty teemahaastatteluin, haastatteleamalla kahdeksaa vuorohoidon työntekijää Keski-Suomen ja Etelä-Suomen kunnissa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin. Tutkimus on toteutettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa Lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 taloudessa – tutkimushanketta.

Tutkimustulosten mukaan vuorohoidon haasteet koostuivat ihmissuhteiden, arjen ja rytmin vaihtuvuudesta sekä toiminnan järjestämisen haasteista. Toiminnan järjestämisen haasteisiin kuuluivat resursseihin ja lapsiryhmään liittyvät haasteet. Vuorohoidon haasteisiin vastaamisen hyvät käytännöt ja toimintatavat jakautuivat aikuisten toimintaan liittyviin käytäntöihin ja vuorohoidon toimintakäytänteisiin. Tulosten mukaan kasvattajat voivat omalla toiminnallaan ja päätöksillään vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen vuorohoidossa.

Vuorohoito aiheuttaa kasvattajissa huolta lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuuden tunteesta. Tämän tutkimuksen perusteella vuorohoidon henkilökunta on jo selvästi suunnitellut ja toteuttanut toimintaa huomioiden vuorohoidon omaleimaisuuden ja näin pyrkinyt lapsen turvallisuuden tunteen säilymiseen.

Asiasanat: vuorohoito, hyvinvointi, varhaiskasvatus

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	VUOROHOITO OSANA VARHAISKASVATUSJÄRJESTELMÄÄ	3
2.1	Suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä	3
2.2	24/7- talous.....	6
2.3	24/7 -talous varhaiskasvatusjärjestelmän haasteena	9
3	ALLE KOLMEVUOTIAAT PÄIVÄHOIDOSSA	13
3.1	Kiintymyssuhde ja turvallisuus.....	13
3.2	Rytmi	16
3.3	Sosiaaliset suhteet.....	19
4	VUOROHOITO JA LAPSEN HYVINVOINTI	23
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
5.1	Tutkimusongelmat	29
5.2	Tutkimuksen menetelmälliset lähtökohdat	30
5.3	Aineiston keruu ja tutkittavat	31
5.4	Aineiston analyysi	34
5.5	Aineiston keruun ja analyysin luotettavuus ja eettisyys	39
6	VUOROHOIDON HAASTEET LAPSEN HYVINVOINNILLE	42
6.1	Vaihtuvuus	43
6.2	Toiminnan järjestämisen haasteet	48
7	VUOROHOIDON HYVÄT TOIMINTAKÄYTÄNTEET	52
7.1	Aikuisen toiminta	53
7.2	Toimintakäytännöt	58
8	POHDINTA	64
8.1	Vuorohoito haastaa pienen lapsen turvallisuuden tunnetta.....	64

8.2 Turvallisuuden tunteen takaaminen vuorohoidossa	68
8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	71
8.4 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimushaasteita	74
LÄHTEET	78
LIITTEET.....	87

1 JOHDANTO

Yhä useammat lapset viettävät päivähoidossa viikonloppuja, iltoja ja öitä. Päivähoitopalveluita on tehty joustavimmiksi, jotta vanhemmat pystyvät yhdistämään perheen ja työn vaatimukset. Nämä toimenpiteet ovat haastaneet päivähoiton tasapainoilemaan vanhempien, lasten ja päivähoiton työntekijöiden tarpeiden välillä vähentämättä kuitenkaan hoidon laatua. Vuorohoito onkin Öhmanin (2004) mukaan syntynyt vastaamaan ennen kaikkea työelämän ja yhteiskunnan tarpeita epätyypillisten työaikojen yleistyessä. Epätyypillisillä työajoilla tässä tutkimuksessa viitataan iltaan, yöhön tai viikonloppuun ajoittuvaan työvuoroon. Lasten vuorohoidolla tarkoitetaan juuri viikonloppu-, yö- (klo 22–06) ja iltahoitoa (klo 18–22). Vuorohoidosta voidaan käyttää myös termiä ympärivuorokautinen hoito.

Vaikka vuorohoitoa on järjestetty Suomessa jo pitkään, sitä ei ole huomioitu alan lainsäädännössä, vaan se jää säädösten ulkopuolelle. Varhaiskasvatusta laissa kunnat veloitetaan kuitenkin järjestämään päivähoitoa eri vuorokauden aikoina perheiden tarpeiden mukaisesti. Jokaisella kunnalla on siis mahdollisuus määritellä itse vuorohoidon laajuus ja linjaukset. (Varhaiskasvatustalaki 36/1973). Kuten esimerkiksi Öhman (2004, 31) artikkelissaan toteaa, vuorohoidosta kaivataan valtakunnallisia linjauksia, joita odotetaan suunnitteilla olevalta varhaiskasvatustalakiuudistukselta. Hallituksen esittämässä lakiluonnoksessa uudesta varhaiskasvatustalasta ei kuitenkaan ole erillisiä säädöksiä tai yhtenäisiä linjauksia vuorohoidon järjestämisestä (Hallituksen esitys eduskunnalle varhaiskasvatustalaksi ja arvonnisäverolain 38 §:n muuttamisesta).

Varhaiskasvatustalasuunnitelman perusteissa (2005, 15) varhaiskasvatustuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi määritellään lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen huolehtimalla lapsen terveydestä, toimintakyvystä sekä turvaamalla lapselle läheiset ja turvalliset ihmissuhteet. Sama tavoite pätee myös lasten vuorohoidossa (Vuorohoidon työryhmä 1999, 5). Lasten hyvinvoinnin kan-

nalta vuorohoidon avainkysymys on se, miten paljon niukat resurssit vuorohoidon toteuttamisessa rajaavat lasten oikeutta turvallisiin aikuisiin ja heidän riittävään läsnäoloonsa sekä kasvua tukeviin oloihin päivähoidossa (Öhman 2004, 31). Lapsen kehityksen häiriöihin päivähoidossa voivat vaikuttaa esimerkiksi lapsen nuori ikä, liian isot ryhmät, pitkät hoitopäivät ja vaihtuvat kasvatijat (Kalland, 2012a, 149). Näiden tekijöiden vaikutuksia on tärkeää pohtia pienen lapsen aloittaessa päivähoidon, ja erityisesti, mikäli lapsi tarvitsee vuoro- hoitoa.

Oma kiinnostukseni vuoro- hoitoon on alkanut ensimmäisestä päiväkotiharjoittelustani lähihoitajana vuoropäiväkodissa ja saanut lisää pontta työskenneltyäni viisi viime vuotta vuoro- hoitoa tarjoavassa päiväkodissa. Tässä laadullisessa tutkimuksessa tutkimustehtävänäni on tutkia vuoro- hoitoa tarjoavien päiväkotien henkilökunnan ajatuksia ja kokemuksia alle kolmevuotiaiden vuoro- hoidosta ja sen erityispiirteistä. Keskityn erityisesti kiintymyssuhteen ja turvallisuuden, sosiaalisten suhteiden ja rytmin vaikutuksiin pienen lapsen hyvinvointiin vuoro- hoidossa. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksasta vuoro- hoidon henkilökunnan teemahaastattelusta.

Vuoro- hoitoa on tutkittu maassamme vielä vähän. Kuitenkin 2000-luvun alusta lähtien on ilmestynyt jonkin verran opinnäytetytasoista tutkimusta. Ensimmäinen laaja tutkimushanke Suomessa lasten vuoro- hoidosta oli Suomen Akatemian rahoittama ”Perheen arki ja lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi 24/7-taloudessa”-hanke, jossa vuoro- hoitoa ja lasten hyvinvointia vertailtiin myös kansainvälisesti eri Euroopan maiden välillä. Tutkimuksessa 24h- taloutta tarkasteltiin lasten, vanhempien ja päivähoidon näkökulmista. Oma tutkimuk- seni on osa tätä tutkimushanketta keskittyen vuoro- hoidon työntekijöiden näkö- kulmaan. Hanketta hallinnoi JAMK (Jyväskylän ammattikorkeakoulu- Hyvin- vointiyksikkö) ja mukana olivat myös Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitos sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Suomen lisäksi tutkimustietoa ke- rättiin Hollannista ja Iso-Britanniasta. Tutkimuskokonaisuus toteutettiin vuo- sien 2011–2014 aikana. (Perheet 24/7a.)

2 VUOROHOITO OSANA VARHAISKASVATUS- JÄRJESTELMÄÄ

Varhaiskasvatuksen kenttä on yhteiskunnalliseen ympäristöönsä, erityisesti yhteiskunnan rakenteisiin, kulttuuriin, kasvatusajatteluun sekä perhettä ja lapsuutta koskeviin käsityksiin sidoksissa oleva ilmiö, kuten Karila ja Nummenmaa (2001, 10) toteavat. Yhteiskunta muuttuu jatkuvasti ja nämä muutokset vaikuttavat myös varhaiskasvatukseen. Käsittelen seuraavaksi suomalaista varhaiskasvatusjärjestelmää ja yhteiskunnan muutoksien siihen tuomia haasteita.

2.1 Suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 7, 11) on valtakunnallinen asiakirja, joka ohjaa varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista, ohjausta ja kehittämistä. Sen tarkoituksena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertainen toteutuminen koko maassa. Pohjana tälle ovat varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, jotka sisältävät varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002). Näiden mukaan varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin päiväkotitoiminta. Kunnat vastaavat varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisestä sekä niiden laadunvalvonnasta. Kunnat voivat järjestää palvelut itse, yhteistyössä toisen kunnan kanssa, toiselta kunnalta tai kuntayhtymältä tai olemalla itse kuntayhtymässä. Myös muut julkiset tai yksityiset palveluntuottajat voivat toimia päivähoitopalveluiden järjestäjänä kunnan valvomana. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat näin ollen esimerkiksi kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002; Alila, Eskelinen, Estola ym. 2014, 35.)

Suomessa on haluttu luoda erilaisia vaihtoehtoja perheiden pienten lasten hoidon ja kasvatuksen tukemiseen. Alle kouluikäisen lapsen hoidon järjestämiseen perheellä on kolme yhteiskunnan tukemaa vaihtoehtoa. Perhe voi hakea Kansaneläkelaitokselta (Kela) kodinhoidon tukea alle kolmevuotiaan lapsen hoitamiseksi kotona. Perhe voi myös hakea päivähoitopaikkaa kunnalta tai yksityisen hoidon tukea Kelalta, jolloin lapsen hoidoksi valitaan yksityisen päiväkotia tai hoitaja. (Alila, Eskelinen, Estola ym. 2014, 34.)

Suomessa päivähoitopalvelut ovat muodostuneet vastaamaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen lapsen kodin ulkopuolisesta hoidosta äitien siirtyessä töihin kodin ulkopuolelle. Työvoimapolitiittisen tehtävän lisäksi päivähoitoon tehtävinä on nähty sosiaalipoliittinen, tasa-arvoa edistävä, lapsipoliittinen, perhepoliittinen sekä koulutuspoliittinen tehtävä. Päivähoito-käsitys on syntynyt alkuaan kuvaamaan tilannetta, jossa lapselle tarvitaan hoitopaikka vanhemman työ- tai opiskelupäivän ajaksi. Päivähoidon rinnalle on noussut käsite varhaiskasvatus, jolla viitataan yleensä päivähoitoon sisältyvään, eli kuvaamaan hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Tänä päivänä varhaiskasvatusta luonnehditaan nimenomaan lapsen oikeudeksi. (Alila, Eskelinen, Estola ym. 2014, 8-11, 14.)

Päivähoidon määrittely perustuu varhaiskasvatuslakiin. Laki velvoittaa kunnat järjestämään kaikille alle kouluikäisille lapsille päivähoitopaikan, mikäli vanhemmat näin toivovat. Lapsilla on siis subjektiivinen oikeus päivähoitoon. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2§, 11§.) Vuonna 2012 63 prosenttia 1-6-vuotiaista, suomalaisista lapsista oli päivähoitoon piirissä (Alila, Eskelinen, Estola ym. 2014, 38). Tämä subjektiivinen päivähoito-oikeus ei kuitenkaan koske vuorohoitoa, vaan sitä järjestetään vanhempien epätuoreiden työtuntien mukaan (Petäjäniemi & Pokki 2010, 9).

Varhaiskasvatuslaki on tällä hetkellä vielä muutoksessa, sillä juuri voimaan tullut varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistaminen on vasta ensimmäisessä vaiheessaan (esim. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Hallitus on kaavaillut muutoksia ja leikkauksia varhaiskasvatukseen. Nämä muutokset ovat tulossa voimaan viimeistään vuonna 2017. Yksi muutoksista koskee subjektiivista päivähoito-oikeutta. Oikeutta kokopäiväiseen päivähoitoon rajataan

koskemaan vain työssäkäyvien vanhempien lapsia ja työttömien tai vanhempainvapaalla olevien vanhempien lasten päivähoito-oikeus muuttuu puolipäiväiseksi. Poikkeuksena on tilanne, jossa perheen olosuhteet tai lapsen etu edellyttävät kokopäivähoitoa. (Helsingin Sanomat 27.5.2015)

Varhaiskasvatuslaki määrittelee päivähoitotoiminnalle myös kasvatustavoitteet. Lain mukaiset kasvatustavoitteet on tarkoitettu toteuttaviksi kaikissa päivähoito- ja päivähoitomuodoissa. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää kaikkien lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä sekä terveyttä ja hyvinvointia antaen kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa painottuu erityisesti pedagogiikka, joka perustuu lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön ja jonka tavoitteena on tukea lapsen oppimista. Varhaiskasvatuksen tulisi taata lapselle pysyvät vuorovaikutussuhteet sekä terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Lisäksi varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää lapselle tarkoituksenmukaista tukea yhdessä muiden asiiantuntijoiden kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2a§; Väisänen 2006, 69.)

Lain lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamista määritellään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 11–12). Tämän asiakirjan mukaan varhaiskasvatus on pienten lasten eri kasvu- ja elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on siis lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltainen edistäminen. Lähtökohtana tälle on laaja-alainen tieto ja tutkimus sekä pedagogisten menetelmien hallintaan perustuva kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Tärkeää on sen turvaaminen, että varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen elämässä johdonmukaisen jatkumon.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 15) kertoo varhaiskasvatuksen tapahtuvan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen yhteen nivoutuneena kokonaisuutena, joista eri osa-alueet painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla ja eri tilanteissa. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän hän tarvitsee aikuisen hoivaa ja huolenpitoa. Tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, joka voi

suunnata energiansa ympäristöön, leikkiin ja oppimiseen. Hyvinvointia edistetään huolehtimalla lapsen terveydestä, toimintakyvystä ja perustarpeista. Tärkeänä osana hyvinvointia pidetään turvallisia ihmissuhteita.

Varhaiskasvatuksen arvopohja nojaa Suomessa lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen, joka on Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälinen sopimus. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen vuonna 1991. Sopimus velvoittaa valtion turvaamaan lapselle kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia, taoudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia sekä erityisiä lapsen suojelua koskevia oikeuksia. Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi varhaiskasvatuksen arvopohja nojaa kansallisiin säädöksiin ja ohjaaviin asiakirjoihin. Näistä muodostuvat varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet. Näiden mukaan lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, saada tarvitsemaansa erityistä tukea sekä oikeus omaan äidinkieleen, uskontoon tai katsomukseen ja kulttuuriin. (Alila, Eskelinen, Estola ym. 2014, 22; Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus; Stakes 2005, 12.)

2.2 24/7- talous

Yhteiskunnat ovat maailmassa muuttumassa teollisuusyhteiskunnista palveluyhteiskuntiin. Presser (2003) kutsuu palveluun keskittyvää yhteiskuntaa 24/7-taloudeksi. 24/7 -taloudella tarkoitetaan yhteiskunnallista järjestelmää ja palvelurakennetta, jossa palveluita pyritään tarjoamaan ympäri vuorokauden. Palveluiden tarjoamisen laajentaminen lisää tarvetta ilta-, yö-, ja viikonlopputyölle. Epätyypilliset työajat on liitetty viimeaikaisissa julkisissa keskusteluissa juuri-kin 24h-talouteen. (Presser 2003, 64–65.)

24 tuntia avoinna olevassa yhteiskunnassa yhä useamman ihmisen työaika sijoittuu perinteisen ”kahdeksasta neljään”- työajan ulkopuolelle. Suomalaisista tutkimuksista epätyypillisen työajan yhteyksistä perheen elämään on kuitenkin vähän, vaikka esimerkiksi vuorotyöhön ja -hoitoon liitetään kuuluvaksi haital-

lisiä tekijöitä, esimerkiksi elämänrytmin epäsäännöllisyys. (Perheet 24/7a.) Yhteiskuntamme jatkuva muutos heijastuu myös tämän päivän lapsuuteen. Muutoksia on tapahtunut elinolosuhteissa, työelämässä, perherakenteissa ja vanhemmuudessa. Toki vuorotyötä on ollut aina esimerkiksi terveydenhuollossa ja vientiteollisuudessa, mutta nyt vuorotyö on lisääntynyt kaupan, vartioinnin, kuljetuksen ja elintarviketeollisuuden alalla. Vuorotyötä esiintyy myös kausiluontoisissa töissä kuten maatalous- ja matkailualalla. (Aula 2010.)

Yleisesti Euroopassa ollaan siirtymässä yhä enemmän pysyvistä ja koko-aikatoista joustaviin ja osa-aikaisiin töihin. Epätyypillisten ja epäsäännöllisten työsuhteiden yleistymisellä tarkoitetaan työsuhteiden lyhytaikaisuutta, määräaikaisuutta ja työn tekemistä epäsäännöllisinä työaikoina. Varsinkin naisilla osa-aikaiset ja määräaikaiset työsuhteet ovat Euroopassa yleisiä. Euroopassa osa-aikaisessa työssä on 33 prosenttia naisista ja määräaikaisissa työsuhteissa 12 prosenttia. Vastaavasti Suomessa vuonna 2012 osa-aikaisessa työsuhteessa oli 19,7 prosenttia naisista ja määräaikaisessa työsuhteessa 18,4 prosenttia. Perheet 24/7-tutkimuksen mukaan Suomessa perheelliset naiset ovat kuitenkin huomattavasti yleisemmin kokopäivätyössä kuin tutkimuksen muissa osallistujamaissa Alankomaissa ja Britanniassa, joissa taas naisten osa-aikatyö oli Suomea yleisempää. (Plantenga 2003, 119–120; Salmi & Lammi-Taskula 2014, 29; Rönkä, Laakso, Tammelin ym. 2014, 37; Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 2, 7.)

Suomessa jopa pienten lasten vanhemmat ovat yleisesti töissä (Kalland 2012a, 147). Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (2013) mukaan vanhempien työllisyysaste vuonna 2013 oli 82,1 % perheissä, joissa oli alle 18-vuotiaita lapsia. Perheissä, joissa nuorin lapsi oli alle 3-vuotias vuonna 2013, vanhempien työllisyysaste oli 67,5 %. (Suomen virallinen tilasto 2013.) Suomessa lapsiperheiden vanhemmat ovat työssä jopa lapsettomia naisia ja miehiä yleisemmin (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 26). Salmen (2002, 57) mukaan myös lapsiperheiden vanhempien viikoittainen työaika on lapsettomia pareja suurempi. Lapsiperheen isä tekee myös useammin ylitöitä kuin muut miehet.

Toinen suuntaus työmarkkinoilla on epätavallisina työaikoina tehtävän työn yleistyminen ja työn tekeminen usein iltaisin ja viikonloppuisin (Plantenga

2003, 120). Epätavallisina työaikoina tehtävää työtä tekevät erityisesti nuoret ja vähemmän koulutetut ihmiset, joihin usein lukeutuvat pienten lasten vanhemmat ja erityisesti yksinhuoltajaäidit (Esim. Strazdins, Clements, Korda ym. 2006, 402; Rönkä 2014). Erityisesti naisvaltaisella palvelualalla vuorotyö on yleistä. Hanin (2004, 232) tutkimuksen mukaan amerikkalaisista äideistä jopa 40 prosenttia työskenteli jossain vaiheessa epätavallisina työaikoina heidän lastensa ollessa alle kolmevuotiaita. Suomessa vuonna 1998 epätavallisina työaikoina työskenteli joka kolmannen lapsen äiti ja useamman kuin joka toisen lapsen isä. Joka viidennen lapsen molemmat vanhemmat tekivät työtä epätavallisina työaikoina. (Kartovaara & Sauli 2000.)

Presser, Gornick ja Parashar (2008, 88–89) tutkivat 12 Euroopan maassa epätavallisina aikoina tehtävää työtä ja sen sukupuolittumista. Tutkimuksen mukaan kaikissa neljässä mukana olleessa Pohjoismaassa (Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska) yksi neljäsosa kaikista 25–64-vuotiaista työssäkäyvistä työskenteli iltaisin, öisin ja/tai vaihtuvissa vuoroissa. Suomessa noin 20 prosenttia työssäkäyvistä työskenteli yleensä viikonloppuisin. Sekä ilta- ja yötyötä että viikonlopputyötä tekee kuitenkin vain 15 prosenttia suomalaisista. Perheet 24/7-tutkimushankkeen (Perheet 24/7b) tuloksien mukaan epätyypillinen työaika koskettaa useita suomalaisia perheitä. Myös työntekijät, joiden virallinen työaikamuoto olisikin päivätyö, tekevät yhä useammin ainakin silloin tällöin töitä iltasin, öisin tai viikonloppuisin. Syitä tähän ovat esimerkiksi ylityöt ja matkatyöt.

Suomessa työntekijät pystyvät harvoin itse vaikuttamaan työaikoihinsa, vaan työnantajat määrittelevät työajat. Vuorotyön taustalla ovat usein esimerkiksi työpaikan aukioloajat. Puolisoilla on myös usein samanlaiset työajat, jolloin esimerkiksi perheessä molemmat vanhemmat tekevät vuorotyötä. (Perheet 24/7b.) Presserin ja kollegoiden (2008) tutkimuksen mukaan Suomessa miehet ja naiset työskentelivät lähes yhtä usein iltaisin ja öisin. Muualla Euroopassa on yleisempää, että mies työskentelee iltaisin ja öisin. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa maissa naiset työskentelivät miehiä useammin palvelualalla, jossa myös ilta-, yö-, viikonloppu- ja vuorotyö on yleisempää. Viikonlopputyö oli

lähes kaikissa tutkimukseen osallistuneissa maissa yleisempää naisilla kuin miehillä. Kaikissa maissa miesten työviikot olivat kuitenkin pidempiä kuin naisten. (Presser, Gornick & Parashar 2008, 87–93.)

Epätyypillisinä työaikoina tehtävä työ ja määräaikainen työ lisääntyvät ja työajat pidentyvät. Työtahti kiristyy ja tehokkuusvaatimukset kasvavat. Työ on muuttunut viime vuosikymmeninä henkisesti raskaammaksi. Nämä tekijät vaikuttavat suoraan vanhempien työn ja perheen yhdistämiseen sekä heidän ja heidän lapsensa hyvinvointiin. Moni perheellinen tuntee, että aikaa perheelle jää liian vähän. Työn kuormittavuus lisää riskiä siitä, että työn kielteiset vaikutukset siirtyvät myös kotiin. (Salmi 2002, 54; Rönkä, Kinnunen & Sallinen 2005, 171.) Perheet 24/7-tutkimusprojektissa vanhemmille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan epätyypillinen työaika ja perhevelvollisuudet sopivat hyvin yhteen vain 40 prosentin vastanneista mukaan. Vastaava luku säännöllistä päivätyötä tekevillä vanhemmilla oli 86 %. (Kekkonen, Rönkä, Laakso, Tammelin & Malinen 2014, 57.) Vanhempien työajat vaikuttavat myös suoraan lasten hoitoaikoihin ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen.

2.3 24/7 -talous varhaiskasvatusjärjestelmän haasteena

24/7 -talous asettaa haasteita myös lasten hoitojärjestelyille. Haasteisiin vastataan kuitenkin varsin eri tavoin eri maissa. Han (2004) tutki epätavallisina työaikoina työtä tekeviä äitejä ja heidän alle kolmevuotiaiden lastensa hoitojärjestelyjä Yhdysvalloissa. Suurin osa lapsista oli äidin työpäivän ajan hoidossa joko lapsen isällä tai isovanhemmilla. Kodin ulkopuolisesta hoidosta perhepäivähoido oli alle kolmevuotiailla lapsilla yleisempää kuin päiväkotito vanhemman ollessa vuorotyössä. Myös Strazdins ja kollegoiden (2006) tekemässä tutkimuksessa vanhempien epätavallisista työajoista ja perheen vuorovaikutuksesta Kanadassa saatiin samansuuntaisia tuloksia. Molempien vanhempien tehdessä vuorotyötä lasten hoitaminen kodin ulkopuolella oli vähäisempää, kuin tyypillisinä työaikoina työskentelevien perheissä (Strazdins, Clements, Korda ym. 2006, 402.) Myös muissa maissa pienimpien lasten hoitoa järjestetään usein kotona

joko perheenjäsenen tai ulkopuolisen henkilön avulla. Päiväkotien tarjoama vuoroahoito ei siis ole samalla tavalla yleistä kuin Suomessa, joten aiheesta on vähän tutkimuksia.

Suomessa varhaiskasvatuksen toteuttamista säätelee varhaiskasvatuslaki. Se ei kuitenkaan sisällä erityisiä säännöksiä iltaisin, öisin tai viikonloppuisin järjestettävästä vuorohoidosta. Uuden varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe on juuri tullut voimaan. Aikaisemman päivähoitolain heikkouksina pidettiin sääntelyiden muotoilua ja niiden tulkinnanvaraisuutta sekä puutteita sääntelyissä koskien esimerkiksi juuri vuoroahoitoa. Uusi varhaiskasvatuslaki ei ole ainakaan vielä vastannut näihin puutteisiin. Laki kuitenkin velvoittaa kunnan huolehtimaan siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnan järjestämänä tai valvomana sinä vuorokauden aikana, jolloin sitä tarvitaan sekä siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Kunnat joutuvat siis itse määrittelemään vuorohoidon ja sen toteuttamistavat. (Varhaiskasvatusryhmän muistio 1999, 35; Väisänen 2006, 68; Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2§, 11§; Alila, Eskelinen, Estola ym. 2014, 13.) Subjektiiivista oikeutta vuoroahoitoon ei ole, vaan sitä järjestetään vanhempien työn tai opiskelun perusteella. Vuoroahoitopaikan tarjoaminen edellyttää, että lapsen molemmat vanhemmat työskentelevät epätyypillisinä työaikoina. (Petäjäniemi & Pokki 2010, 9).

Vuorohoidon työryhmä (1999, 5, 13) on laatinut vision vuorohoidosta, jossa painotetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisten tavoitteiden toteutumista myös vuorohoidossa. Työryhmä muistuttaa hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden olevan vuorohoidossakin yhtenäinen kokonaisuus, jossa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet. Vuorohoidossa tulisi kiinnittää erityistä huomiota lapsen turvallisuuden tunteeseen, vireystilan vaihteluihin ja sosiaaliseen kasvu ympäristöön. Tärkeänä visiossa pidetään myös vanhempien aktiivista vaikuttamista vuorohoidon sisältöön. Vuorohoidossa olevan lapsen vanhempia tuetaan heidän kasvatustehtävässään ja vahvistetaan heidän rooliaan kasvattajana. Vanhemmille myös tarjotaan riittävästi tietoa lapsen hoitopäivästä. Visiossa otetaan huomioon myös pienen lapsen, erityistä tukea ja kasvatusta tarvitsevan lapsen tai suuria tuntimääriä päivähoitossa viet-

tävän lapsen hoitojärjestelyt. Vuorohoidon työryhmän mukaan tämmöisissä tilanteissa hoitojärjestelykeskusteluihin voisi vanhempien lisäksi ottaa mukaan moniammatillisen tiimin ja mahdollisesti hyödyntää myös sosiaalitoimen sektoreiden palveluja.

Vuorohoitoa tarvitsevien lasten määrä on pysynyt maassamme suhteellisen samana eri vuosina. Vuonna 1997 vuorohoitoa tarvitsevia lapsia kunnan järjestämässä päivähoidossa oli noin 9 prosenttia ja 2007 tämä luku oli 8 prosenttia. Vuosina 2010 ja 2013 kunnilta kerätyissä kyselyissä kunnan järjestämässä päivähoidossa olevista lapsista noin 7 prosenttia oli vuorohoidossa. (Lasten päivähoito 2013; Säkkinen 2011, 4; Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö 2006, 45; Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 35.) Vuoden 2005 Lasten päivähoiton tilannekatsaukseen vastanneiden kuntien välillä vuorohoitoa tarvitsevien lasten osuus vaihteli nolasta 33 prosenttiin siten, että vuorohoidossa olevien lasten osuus oli suurempi pienissä ja keskisuurissa kunnissa kuin suurissa kunnissa. Vuorohoidon ajankohdista iltahoito oli yleisin. Viikonloppuisin hoitoa tarvitsi 10 prosenttia vuorohoidossa olevista lapsista ja öiseen aikaan noin 7 prosenttia vuorohoidon lapsista. (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö 2006, 45.)

Kuntien välillä on siis suuriakin eroja siinä, kuinka paljon niissä on vuorohoitoa tarvitsevia lapsia. Tämä luonnollisesti määrittää sitä, miten vuorohoitoa kunnassa järjestetään. Myös vuorohoidon jääminen säädösten ulkopuolelle vaikuttaa vuorohoidon toteutukseen. Suurissa ja keskisuurissa kunnissa päiväkotia oli Lasten päivähoiton tilannekatsauksen (2006) suorittaman kyselyn mukaan lähes ainoa vuorohoitoa tarjoava hoitomuoto, kun taas pienemmissä kunnissa ryhmäperhepäiväkoti oli yleisin vuorohoidon tarjoaja. Kyselyyn vastanneista suurista kunnista 60 prosenttia arvioi, että vuorohoidon tarjonta oli vähäisempää kuin hoidon tarve.

Vuorohoidon jääminen säädösten ulkopuolelle heijastuu myös hoitoaikoihin. Lasten päivähoidosta annetussa asetuksessa (239/1973, 4§) todetaan, että lapsen hoitoaika saa yleensä jatkua enintään kymmenen tuntia vuorokaudessa. Vuorohoidossa tämän pykälän toteutuminen ei ole mahdollista esimerkiksi yöhoidon kohdalla. Lasten päivähoiton tilannekatsauksen (2006, 45–46) tulosten

mukaan kaikista lapsista kunnan järjestämässä päivähoitossa noin kaksi prosenttia on päivähoitossa yli 10 tuntia kerrallaan. Suhteellisesti eniten pitkän hoitopäivän lapsia on keskiuurissa kunnissa. Kunnan järjestämässä päivähoitossa yli viiden hoitopäivän viikkoja on noin prosentilla lapsista. Joissakin tilanteissa vuorohoidossa olevan lapsen kuukausittainen hoitoaika voi olla jopa 500 tuntia, kun tavallisessa päivähoitossa lapsi on korkeintaan 200 tuntia kuukaudessa (Bardy, 2002).

Kallialan (2012, 25) mukaan lapsen kuukausittainen hoitoaika voi ylittää 400 tuntia esimerkiksi silloin, kun yksinhuoltaja äiti työskentelee laivalla kaksi viikkoa kerrallaan. Tällöin lapsi on hoidossa yli kuusitoista vuorokautta kuukaudessa. Perheet 24/7-tutkimushankkeen (Kekkonen ym. 2014, 63) vanhemmille tehty kysely paljasti, että epätyypillistä työaikaa tekevien yksinhuoltajien lapsilla on usein yli 10 tuntia hoitopäiviä sekä he tarvitsevat muutenkin selvästi useammin yö-, aamu- ja iltahoitoa kahden vanhemman perheisiin nähden. Kansainvälisissä vertailuissa lasten hoitopäivät ovat Suomessa ennätysellisen pitkiä (Kalliala 2012, 30).

3 ALLE KOLMEVUOTIAAT PÄIVÄHOIDOSSA

Tarkastelen tässä luvussa pienten lasten päivähoidon erityispiirteitä. Koska vuorohoitoa koskevaa tutkimusta alle kolmevuotiaiden lasten osalta on vähän, linkitän vuorohoidon yleisiin pienempien lasten hoidon erityispiirteisiin. Käsitelen ensin alle kolmevuotiaan lapsen kiintymyssuhteen ja turvallisuuden tunteen rakentumista ja tukemista yleisesti sekä lapsen ollessa vuorohoidossa. Tämän jälkeen perehdyn pienen lapsen vuorokausirytmiiin ja sen merkitykseen lapsen hyvinvoinnissa. Lopuksi käsittelen lapsen sosiaalisia suhteita niin hoitaviin aikuisiin kuin vertaisiin, sekä niiden merkitystä ja rakentumista lapsen ollessa vuorohoidossa.

3.1 Kiintymyssuhde ja turvallisuus

Lapsen sosioemotionaalisen hyvinvoinnin taustalla on turvallisuuden tunne, joka alkaa kehittyä kiintymyssuhteen muodostamisesta. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja hänen ensisijaisen hoitajansa välistä suhdetta, jonka vaikutus ulottuu lapsen kaikkeen myöhempään kehitykseen. Pieni lapsi pyrkii aktiivisesti kiinnittymään ensisijaiseen hoitajaansa ja ylläpitämään läheisyyttä, koska kiintymyssuhde mahdollistaa avuttoman vastasyntyneen eloonjäämisen. Vauvan ja hänen ensisijaisen hoitajansa välille kehittyy vuorovaikutussuhde, jossa vauva ilmaisee tarpeitaan itkemällä ja joihin aikuinen vastaa. Mikäli hoitaja on herkästi reagoiva, hän huomaa lapsen itkun ja reagoi kulloiseenkin itkuun vastaamalla lapsen tarpeisiin. Vähitellen lapsi oppii kommunikoimaan itkun avulla eri tavoin, hän tietää esimerkiksi tietynlaisen itkun tuovan hänelle ruokaa. (Goldberg 2000; Hautamäki 2003, 21–22; Keltikangas-Järvinen 2004, 183–185; Becker-Weidman 2008, 43.)

Kiintymyssuhdeteorian keskeisimmät käsitteet ovat turvallinen ja turvaton kiintymyssuhde. Turvaton kiintymyssuhde voidaan jakaa vielä turvattomaan ja välttelevään sekä turvattomaan ja torjuvaan kiintymyssuhteeseen. Lapsen kiintymyssuhteen muotoutumiseen vaikuttaa ensisijaisen hoitajan herkkyys

vastata lapsen tarpeisiin. Lapsen ja hoitajan välille syntyy turvallinen kiintymyssuhde jos lapsen tarpeisiin vastataan oikein ja silloin, kun lapsi tarpeensa esittää. Lapsi oppii näin luottamaan aikuisen antamaan hoivaan. Turvallisen kiintymyssuhteen ansioista lapselle kehittyy hänen ensimmäisenä elinvuotenaan perusluottamuksen tunne. Lapsi luottaa siihen, että maailma on turvallinen, hänen tarpeensa tyydytetään, hän luottaa vanhemman hyvyteen sekä siihen, että hän itse on hyvä. Vanhemman johdonmukaisen ja sensitiivisen reagoimisen ansiosta lapsi alkaa myös itse tunnistaa omia tunnetiloja ja tarpeitaan. Turvaton kiintymyssuhde syntyy silloin, kun hoitaja on epäsensitiivinen vauvan tarpeisiin vastatessaan ja jättää lapsen liian usein vaille lohdutusta ja turvaa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 154; Keltikangas-Järvinen 2004, 183-185; Goldberg 2000; Becker-Weidman 2008, 43-44.)

Lapsen kiintymyssuhteen laatua on tutkittu lapsen ja vanhemman erotilanteissa. Keltikangas-Järvinen (2010) korostaa kiintymyssuhteen ilmenevän erityisesti näissä hetkissä. Kiintymyssuhde on turvallinen, kun lapsi ilmaisee huolestumista ensisijaisen hoitajan lähtiessä. Lapsi etsii kiintymyksen kohdettaan ja on iloinen jälleennäkemisestä. Turvaton, välttelevä kiintymyssuhde puolestaan ilmenee erotilanteessa siten, ettei lapsi huolestu jäädessään vieraan ihmisen seuraan. Eron jälkeisessä jälleennäkemisessä tällainen lapsi myös välttelee vanhempansa. Turvattomassa, torjuvassa kiintymyssuhteessa lapsi taas järkyttyy suuresti erotilanteessa. Eron jälkeen vanhemman on vaikea lohduttaa lasta. Tällaisissa tilanteissa lapsi etsii lohtua, mutta myös vastustaa sitä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 154.)

Kiintymysjärjestelmän ensisijainen tavoite on rakentaa lapselle turvallinen tukikohta, josta lapsi voi lähteä tutkimaan ympäröivää maailmaa ja tulla välillä takaisin tankkaamaan turvallisuutta, uutta energiaa sekä emotionaalista ja fyysistä hoivaa. Kiintymyskäyttäytymisessä on siis tavoitteena säilyttää läheisyys ensisijaiseen hoitajaan ja näin lisätä turvallisuuden tunnetta. Lapsen kiinnittymisen tavat määrittelevät Bowlbyn (1969, 127) mukaan lapselle strategian, jolla lapsi eri tilanteissa löytää tasapainon turvallisuuden tunteen ja ympäristön tutkimisen välillä. Kiintymyskäyttäytyminen aktivoituu, mikäli lapsi kokee väsy-

mystä, pelkoa tai kipua ja hän hakeutuu takaisin ensisijaisen hoitajan luo. Myös hoitajan poistuminen huoneesta tai lapsen näköpiiristä voi aktivoida kiintymiskäyttäytymisen lapsessa. Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä pidempiä aikoja hän voi olla erossa ensisijaisesta hoitajastaan. (Becker-Weidman 2008, 38; Goldberg 2000, 9.)

Kiintymyssuhdeteorian mukaan kiintymyssuhteen luominen, läheiset, turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet ovat perustana lapsen terveelle kehitykselle (Kalland 2012b, 207). Lapsen turvallisuuden tunne ja kehittyvä luottamus toiseen ihmiseen on välttämätön ilmiö, jotta lapsen persoonallisuus pääsee kehittymään. Ensimmäinen kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen emotionaaliseen, kielelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Turvallinen kiintymyssuhde on yhteydessä lapsen kykyyn tunnistaa, ilmaista ja säädellä tunteitaan, kuten ahdistusta, pelkoa, pettymyksiä ja stressiä ja se antaa valmiuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen. Kiintymyssuhteen onnistuminen heijastuu lapsen kehityksessä siihen kuinka hän oppii luottamaan muihin ihmisiin. Lapsi siirtää vähitellen kiintymyssuhteessa luomansa luottamuksen koskemaan myös muita kuin ensisijaista hoitajaansa. Turvallisesti kiintynyt lapsi kommunikoi avoimesti tunteistaan myös muille aikuisille kuin ensisijaiselle hoitajalle. (Giddens 1991, 3; Keltikan-gas-Järvinen 2004, 183–186.)

Lapsen emotionaalinen hyvinvointi tulee päivähoitossa esille juuri vuorovaikutussuhteissa. Emotionaalisesti hyvinvoiva lapsi uskaltaa näyttää niin myönteisiä kuin kielteisiä tunteitaan ja uskaltaa olla oma itsensä. Lapsen tunteisiin vastaaminen saa lapselle kotoisan olon päiväkodissa ja lisää emotionaalista hyvinvointia. (Kalliala 2012, 192.)

Päivähoidon vaikutusta lapsen kiintymyssuhteeseen on pohdittu paljon. Vauva tai taapero ei pysty erossa ollessaan pitämään ensisijaista hoitajaa mielessään. Kasvaessaan lapsi pystyy jo muistamaan vanhempansa, mutta ei välttämättä pysty käyttämään mielikuvaa vanhemmastaan tukena erossa ollessa. (Kalland 2012a, 154.) NICHD:in (1997, 875) tutkimuksen mukaan pienen lapsen hoidolla, sen laadulla tai säännöllisyydellä ei kuitenkaan ollut vaikutusta lapsen ja vanhemman väliseen kiintymyssuhteeseen suuntaan tai toiseen. Kun taas

Egelandin ja Hiesterin (1995, 482) tutkimuksen mukaan turvallisesti kiintyneen lapsen kiintymyssuhde ensisijaista hoitajaa kohtaan saattaa kärsiä varhain aloitetusta hoidosta. Jatkuvat eroamiset ensisijaisesta hoitajasta saattaa muuttaa lapsen kiintymyksen turvattomaksi. Näillä lapsilla ilmeni tutkimuksessa myös käyttäytymisen ongelmia myöhemmin lapsuudessa. Turvattomasti kiintyneille lapsille päivähoiton aloitus varhain saattoi taas toimia erityisesti sosiaalista ja itsetunnon kehitystä suojaavana tekijänä.

Erityisesti vuorohoito voi muodostaa haasteita lapsen turvallisen kiintymyssuhteen luomiselle, varsinkin silloin, jos lapsi aloittaa vuorohoidon varhain, jo ennen ensimmäistä syntymäpäiväänsä. Ensisijaisesta hoitajasta erillään vietetty aika voi vuorohoidossa kasvaa hyvinkin pitkäksi (Kalland 2012a, 154.) Ylen haastattelussa (Hevonoja 2013) lasten psykiatri Jari Sinkkonen toteaa, että on todennäköistä, että lapsi jossakin vaiheessa kokee hylätyksi tulemisen tunteita, jos ensisijaisesta hoitajasta erossa oloaika jatkuu jopa päiviä. Päivähoitossa lapsesta taas huolehtii joukko ammattilaisia, joista kellään ei välttämättä ole erityistä tunnesidettä lapseen. Kalland (2012a, 158) korostaakin päivähoitossa lapsen omahoitajuuden tärkeyttä. Jokaisella lapsella olisi siis päivähoitossa oma hoitaja, joka on vastuussa lapsesta vanhempien poissa ollessa ja toimii lapsen turvallisena tukikohtana. Vuorohoito tuo omat haasteensa myös omahoitajuuteen. Lapset tekevät erilaisia vuoroja ja välillä hyvinkin pitkiä päiviä, jolloin on lähes mahdotonta saada omahoitajaa jokaisen lapsen kanssa samaan vuoroon.

3.2 Rythmi

Päivärythmi on Siren-Tiusasen ja Tiusasen (2001, 67, 83) mukaan erityisesti pienimpien lasten ryhmässä keskeisimpiä kasvatustekijöitä. Lapsen tarpeet huomioiva päivärythmi johdonmukaisesti noudatettuna vaikuttaa myönteisesti lapsen psykofyysiseen tilaan ja kokonaiskehitykseen. Erityisen tärkeää on lapsen yksilöllisen uni-valverytmin kunnioittaminen, sillä riittävä ja laadukas uni on edellytys lapsen oppimis- ja keskittymiskyvylle. Säännöllinen päivärythmi ja sen

ennakoitavuus on yksi merkittävimmistä turvallisuutta tuovista tekijöistä alle kolmivuotiaan lapsen elämässä. Räihän (2004, 133–134) mukaan päivähoitossa säännöllisellä päivärhythmillä ja toistuvuudella pyritään siihen, että lapsi oppii luottamaan tiettyjen asioiden, kuten kotiin hakemisen tai nukkumaan menemisen, toteutuvan suunnilleen samalla tavalla ja näin luodaan turvallisuuden tunnetta.

Siren-Tiusasen ja Tiusasen (2001, 66–68) mukaan hoitopäivän rytmin suunnitteluun vaikuttavat lapsen henkilökohtainen elämänrytmi, kuten uni- ja valverytmi, lapsen hoitopäivän ajoittuminen ja pituus, riittävän ulkoilun ja leikin turvaaminen sekä rauhallisten unitilanteiden järjestäminen. Mitä pienemmistä lapsista on kysymys, sitä yksilöllisemmistä tarpeista hoidon ja kasvatuksen tulisi lähteä. Vääränlaisilla käytännöillä, kuten laiminlyömällä lapsen luonnollinen rytmi, aiheutetaan haittoja lapsen hyvinvoinnille.

Alle kolmevuotiaan lapsen rytmin ja hyvinvoinnin kulmakivi on riittävä ja tarpeeksi laadukas uni. Uni mahdollistaa lapsen oppimisen ja on vaikuttamassa lapsen keskittymiskykyyn sekä virikkeiden vastaanottokykyyn ja yleiseen jakamiseen. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001, 79.) Riittämätön uni on yhteydessä alle kolmevuotiaan lapsen kehityksen ongelmiin. Hallin ja kollegoiden (2011) mukaan pienen lapsen uniongelmat kotona ja päiväkodissa vaikuttavat lapsen mielialaan päiväkodissa ja uniongelmaiset lapset nähtiin tutkimuksessa vähemmän iloisina. Vähäinen uni ja ongelmat päiväunissa yhdistyvät myös lapsen kykyyn säädellä kielteisiä tunnetilojaan sekä kykyyn olla sosiaalinen. Uniongelmien on havaittu olevan yhteydessä lapsen ongelmalliseen ja jopa aggressiiviseen käyttäytymiseen sekä kotona että päiväkodissa (Hall, Scher, Zaidman-Zait ym. 2011, 386–387.)

Lapsen valveillaolajaksojen pituus on sidoksissa lapsen ikään ja keskushermoston kehitykseen, jolloin keskushermoston kehittyessä lapsen vuorokautinen unen tarve vähenee. Liian pitkät valveillaolovälit aiheuttavat lapselle ylistimulaatiota ja kuormitusta. Alle kaksivuotiaille lapsille tulisikin Siren-Tiusasen ja Tiusasen (2001, 81–84) mukaan antaa päivähoitossa mahdollisuus nukkua kahdet päiväunet päivässä, joka ei välttämättä kuitenkaan toteudu.

Vuorohoidossa olevat lapset saattavat tarvita jopa useammat unet, sillä vanhempien usein pitkät työpäivät lisäävät laadukkaan unen merkitystä pienillä lapsilla. Tärkeää on myös pitää kiinni päiväuniaikojen säännöllisyydestä ja unien riittävästä kestosta. Pienten lasten tulisi antaa nukkua niin kauan kuin heitä nukuttaa.

Vuorohoidossa lapsen päivärytmi voi vaihdella päivittäin. Yhteiskunnan ja sitä kautta perheiden elämänrytmin muuttuminen ilta- ja yöpainotteiseksi näkyy pienten lasten vireystilassa aamupäivisin (Siren-Tiusanen ja Tiusanen 2001, 67). Kuitenkin erityisesti vuorohoidossa olevien lasten kohdalla on tärkeää panostaa lapsen luonnollisen rytmin toteutumiseen, sillä lapsen päiväkotipäivä niveltyy osaksi hänen vuorokausirytmiaan. Vuorohoidossa lapsen hoitoon tulo- ja lähtöaika sekä hoidon tarpeen ajoittuminen voivat vaihdella paljonkin ja perheiden aikataulujen erilaisuus vaikuttaa myös hoitopaikassa tapahtumien ajalliseen jaksotukseen.

Vuorohoidon työntekijöille tehdyn kyselyn (Perheet24/7c) tuloksien mukaan työntekijät kokivat haasteellisena lapsen yksilöllisen rytmin ja levontarpeen huomioimisen. Riippumatta siitä, missä lapsi on, hänen tulisi saada elää henkilökohtaista elämänrytmiaan, nukkua ja toimia kuten hänelle on luonnollista. Lapsen hyvinvoinnille on tärkeää, että hänen päivärytmensä pysyy säännöllisenä ja että se on lapselle ennakoitavissa oleva. Vuorohoidossa olevalle lapselle olisi tärkeää, että hän saisi nukkua omassa sängyssään ja viettää iltoja myös kotona. (Siren-Tiusanen ja Tiusanen 2001; Pelastakaa lapset 2015.)

Lapsen uni-valverytmin tasapainon suojaamisessa tärkeäksi tekijäksi nousee päivähoidon ja kodin yhteistyö. Tärkeää on löytää päiväunien oikea ajan kohta ja sen vakiinnuttaminen päivähoidon ja kodin aikatauluja yhteen sovitettamalla. (Siren-Tiusanen 1996, 101–106.) Myös Ebbeckin ja Yimin (2009) tutkimuksessa päivähoidon työntekijät painottivat vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä. Vanhemmilta kysytään tarkkaan lapsen tavoista ja tottumuksista, kuinka lapsi nukutetaan kotona ja miten lapsi syö. Myös jonkin oman kiintymyksen kohteen, kuten unirievun, tuominen päivähoitoon nähtiin tärkeänä. (Ebbeck & Yim 2009, 904.) Lapsen päivärytmin sekä tuttujen toimintata-

pojen siirtäminen kotoa päivähoitoon luo lapselle turvallisuuden ja jatkuvuuden tunnetta.

Lasten uni-valverytmit ovat alttiita epätasapainolle, mutta ne toisaalta pyrkivät tasapainottumaan. Siren-Tiusasen (1996, 101–102) tutkimuksen mukaan päivähoiton aloittaminen ensimmäisen ja toisen elinvuoden aikana altisti lapsia vajaisiin uniin ja uni-valverytmin disorganisoitumiseen, koska yksien päiväunien rytmi ei ollut vielä vakiintunut. Uni-valverytmin epätasapainon keskeisimpiä merkkejä ovat lapsen pitkittyneet nukahtamisajat. Riittämätön uni alle kolmevuotiaalla lapsella voi myös aiheuttaa ongelmia hänen päiväaikaiseen sopeutumiseensa (Hall, Scher, Zaidman-Zait ym. 2011, 386).

Uusina aloittaneiden lasten päiväunet pitenivät alkusopeutusvaiheen mentyä ohi. Alkusopeutusvaihetta helpottaa ja uni-valverytmiä suojaa Siren-Tiusasen (1996) mukaan muun muassa muiden lasten antama malli, joka nopeuttaa uusien lasten sopeutumista. Myös leimautuminen tai kiinnittyminen aluksi vain yhteen aikuiseen helpottaa lapsen sopeutumista. Leimautuminen purkautuu ajallaan ja lapsi alkaa laajentamaan turvallisina kokemiensa aikuisten määrää. Alkusopeutusvaiheessa on myös varattava aikaa lapsen syliinukuttamiseen ja varmistettava sama nukuttamistapa, jotta lapsen sopeutuminen helpottuu. Kielteisten tunteiden yhdistäminen nukutustilanteeseen saattaa disorganisoida lapsen unirytmien, mikäli hän kokee nukkumistilanteen uhkaavana. (Siren-Tiusanen 1996, 106–108.)

3.3 Sosiaaliset suhteet

Pienten lasten suhteisiin aikuisiin ja vertaisiinsa vaikuttavat lapsen ja hänen vanhempansa aikaisemmat vuorovaikutteiset rutiinit perheessä. Lapsi vie päivähoitoon kokemuksensa aikaisemmista ihmissuhteistaan ja ensimmäisestä kiintymyssuhteesta. Pikkuhiljaa lapsi alkaa siirtää kiintymyssuhteessa kokeensa luottamusta koskemaan myös muita ihmisiä, jolloin myös muista ihmisistä voi tulla turvallisia aikuisia. (Räihä 2004, 133.) Positiivisen suhteen luominen pikkulapsen ja hänen kasvattajansa välille on erittäin tärkeää lapsen hyvin-

voinnille (Ebbeck & Yim 2009, 907). Näiden suhteiden syntymiselle tulisi luoda edellytyksiä myös päivähoitossa, koska ne mahdollistavat lapsen suuntautumisen myös muihin sosiaalisiin suhteisiin ja toimivat näiden rakennuspalikoina. Lapset hakevat hoitajista ja muista lapsista emotionaalista sidettä ja turvallisuuden tunnetta, jotka he ovat ensin kokeneet perheessään. Tämän turvallisuuden tunteen sisällyttämisen pyrkimys voidaan nähdä myös vertaissuhteiden pohjana. (Corsaro 1997, 98; Ebbeck & Yim 2009, 907; Giddens 1991, 38–42; Rähkä 2004, 133.)

Päivähoidon vuorovaikutussuhteissa olisi lapsen kannalta tärkeää ihmisten pysyvyys. Lapsen hoitopäivän aikana ei tulisi olla liikaa vaihtuvuutta ihmissuhteissa vaan hoitajien ja leikkikavereiden olisi hyvä pysyä samoina. (Rähkä 2004, 133.) Vuorohoidossa sekä aikuiset että lapset vaihtelevat kuitenkin paljon, sillä päiväaikaan lapsi saattaa olla eri ihmisten kanssa kuin illalla.

Lapsen suhteet hoitaviin aikuisiin. Suurin osa pienten lasten kasvatuksen ja opetuksen tilanteista rakentuvat kasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen hoitotilanteissa. Näillä hoitotilanteilla on siis merkitystä sekä lapsen oppimiselle että hyvinvoinnille. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16.) Leikki-ikäiset lapset ovat hyvin riippuvaisia aikuisen tuesta, suojasta ja avusta. Päivähoitossa tuleekin varmistaa, että lapselle muodostuu turvalliset ja vastavuoroiset suhteet hoitaviin aikuisiin ja että henkilökuntaa on riittävästi, jotta lasta voidaan huomioida yksilöllisesti. (Almqvist 2004, 82.) Henkilökunnan riittävyydellä voidaankin mahdollistaa kasvattajan ja lapsen kahden keskinen vuorovaikutus, jossa kasvattajan sensitiivisyys, kiintymys ja opetuskäyttäytyminen voivat olla verrattavissa vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen (Klein & Feldman 2007, 396).

Yksilöllistä huomiota ja suojelua alle kolmevuotiaat lapset hakevat aikuisen sylistä. Hännikäisen (2015) mukaan syli muodostaa voimakkaan siteen lapsen ja kasvattajan välille, jossa lapsi kokee turvallisuutta. Päivähoitoon tullessaan tai leikeistä eristettyinä lapset pyrkivät kasvattajan syliin hakemaan turvaa ja lohdutusta. Nuorimmat lapset saattavat viettää hyvinkin suuren osan päivästään kasvattajan sylissä. Turvallisuuden ja lohdutuksen lisäksi syli tarjoaa lap-

selle läheisyyttä, luottamusta, mielihyvää ja iloa. Kasvattajan syli toimiikin pienillä lapsilla turvallisuuden tankkauspaikkana pitkin hoitopäivää. (Hännikäinen 2015, 757–758, 762.)

Aikuisen fyysinen läheisyys ja sensitiivisyys luovat lapselle siis turvallisuuden tunnetta, jota lapsi tarvitsee erityisesti surun tai kiukun sattuessa. Syli on myös paikka, jossa lapsi saa purkaa pahaa oloaan. (Räihä 2004, 134.) Ebbeckin ja Yimin (2009, 902) tutkimuksessa päivähoidon työntekijät sanoivat emotionaalisen saatavilla olon ja lapselle vastaamisen tärkeimmiksi ja suorimmiksi keinoiksi edistää omaa suhdetta pikkulapseen. Hännikäisen (2015, 763) mukaan kasvattajan emotionaalinen saatavilla olo, huomaavaisuuden ja kiinnostuksen osoittaminen lasta kohtaan edistävät lapsen oppimista, kehitystä ja hyvinvointia.

Ebbeckin ja Yimin (2009) päivähoidosta tehdyssä tutkimuksessa sekä äidit että päivähoidon työntekijät olivat sitä mieltä, että omahoitajuus vaikuttaa positiivisesti lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen. Tällä myös ajatellaan olevan pitkäaikaisvaikutuksia lapsen sosiaalisiin suhteisiin. (Ebbeck & Yim 2009, 904–905.) Myös Siren-Tiusanen (1996, 106) on sitä mieltä, että lapsen alku-sopeutumista päivähoitoon helpottaa, jos lapsi saa kiintyä aluksi yhteen kasvatajaan. Vuorohoidossa omahoitajuuden mahdollistaminen voi olla hankalaa, sillä lapsen itsensä lisäksi myös työntekijät työskentelevät vaihtelevissa vuorossa.

Lapsen vertaissuhteet. Jo lapsilla on luonnollinen kaipuu toisen ihmisen kiintymykseen eli ystävyyteen. Ystävyydellä tarkoitetaan perheen ulkopuolista suhdetta, johon liittyy mieltymyksen, yhteenkuulumisen, samaistumisen ja luottamuksen tunteita. Ihminen kaipaa myös läheisen ystävyyden lisäksi sosiaalista verkostoa, jossa hän voi kokea ryhmään kuulumista ja toisten hyväksyntää. Sosiaalinen verkosto tukee ihmisen erilaisia tarpeita. (Ikonen 2006, 153; Laine 2005, 144–146.)

Lapsen vertaissuhteiden ajatellaan olevan monella tavalla tärkeitä sosiaalisen kasvatuksen näkökulmasta. Lapsen iän lisääntyessä vertais- ja ystävyyssuhteet tulevat yhä tärkeämmiksi. Vertaisryhmällä ja ystävyyssuhteilla on selvä

yhteys lapsen psyko-sosiaaliseen kehitykseen, sillä vertaissuhteissa lapset rakentavat omaa kulttuuriaan ja sosiaalisia taitojaan, kuten riitelyä ja riitojen sopimista. (Laine 2002, 15; Munter 2001, 93.) Vertaissuhteissa lapsen ajatellaan oppivan jakamaan yhteisiä kokemuksia, toimimaan yhdessä muiden kanssa, hyväksymään erilaisuutta, ottamaan muut huomioon ja auttamaan toisia (Lehtinen 2009, 138). Läheisissä ystävyysuhteissa koetaan läheisyyttä, emotionaalista tukea ja luottamusta (Salmivalli 2008, 36.)

Päiväkodin ryhmässä lapset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja samalla rakentavat omaa yksilöllisyyttään. Pienimmillä lapsilla tämä vuorovaikutus on helposti huomaamatonta, sillä heillä ei vielä välttämättä ole käytössään kielellistä kommunikaatiota. Kuitenkin nämäkin lapset kommunikoivat ja leikkivät keskenään. Lapset alkavat noin vuoden ikäisinä luomaan ystävyysuhteita muiden lasten kanssa, mikäli heillä vain on mahdollisuus olla yhdessä. Jo siis vuoden ikäisillä lapsilla voidaan ajatella olevan hyvä ystävä, mikäli ystävyyttä määritellään mieltymyksellä ja läheisyydellä. He pystyvät jo keskinäiseen vuorovaikutukseen, sosiaaliseen matkimiseen, jakamiseen, yhteiseen ongelmanratkaisuun ja roolin vaihtamiseen leikissä. Mikäli lapset ovat tekemisissä päivittäin, heille muodostuu jo mieltymyksiä tiettyihin leikkikavereihin. (Hay, Caplan & Nash 2009, 121, 129; Howes 1996; Munter 2001, 94–97, 107.)

Lapsiryhmän koko ja sen kiinteys vaikuttavat lapsen hyvinvointiin päivähoitossa, sillä parhaimmat ja syvällisimmät leikit lasten välillä syntyvät pysyvissä ryhmissä ystävien kanssa (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999). Erityisesti pienet lapset hyötyvät pienistä lapsiryhmistä, sillä lapset tarvitsevat paljon aikuisen apua oppiakseen sosiaalista kanssakäymistä vertaistensa kanssa (Harrison 2008). Ystävyysuhteen olemassaolon lisäksi ystävyysuhteiden laatu ennustaa lapsen hyvinvointia (Salmivalli 2008, 42). Usein päivähoitoryhmässä esiintyy kuitenkin niin paljon sisäistä vaihtelua, ettei ystävyysuhteita ehdi muodostua tai ystävyysuhteen laatu kärsii. (Laine 2005, 154). Normaalin päivähoitopäivän aikana lapset toimivat muuttuvissa kokoonpanoissa ja muodostavat jatkuvasti uusia vertaiskontakteja (Lehtinen 2009,154). Erityisesti vuorohoidossa tällaista vaihtelua lapsiryhmän sisällä on paljon.

4 VUOROHOIDO JA LAPSEN HYVINVOINTI

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 15) varhaiskasvatuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi määritellään lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Hyvinvointia edistetään huolehtimalla lapsen perustarpeista ja terveydestä sekä vaalimalla lapsen toimintakykyä. Hyvinvoivalla lapsella on mahdollisimman hyvät edellytykset kasvuun, oppimiseen ja kehittymiseen. Erityisesti vuorohoidossa on tärkeää ottaa huomioon lapsen hyvinvoinnin edistäminen ja lämpimien ihmissuhteiden turvaaminen, sillä Varhaiskasvatustyöryhmän (1999, 35) mukaan ilt- ja yöhoidossa oleva lapsi tarvitsee aikuiselta enemmän hoivaa ja huolenpitoa kuin säännönmukaisessa kokopäivähoidossa oleva lapsi. Alle kolmivuotiaiden lasten kanssa ympäristön tapahtumien toistuvuus, samana pysyvyys ja säännönmukaisuus korostuvat turvallisuuden tunteen rakentumisessa. Päivärytmin selkeys on erityisen tärkeää pienimpien lasten kohdalla. (Siren-Tiusanen 2001, 22.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu lapsen hyvinvointia vuorohoidossa sekä vuorohoidon vaikutuksia lapsen kehitykseen (esim. Anme & Segal 2003, Strazdins ym. 2004). Monet näistä tutkimuksista ovat keskittyneet vanhempien kokemuksiin ja näkemyksiin ja osassa on kysytty myös kasvattajien käsityksiä vuorohoidon vaikutuksista lapsiin. Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita myös vuorohoidossa olevien lasten perheiden tyytyväisyydestä ja hyvinvoinnista. Suomessa tällaista tutkimusta on tehty vielä varsin vähän, varsinkin pienimpien lasten kohdalta. Perheet 24/7-tutkimushankeessa vanhempien epätyypillisen työajan yhteyttä lasten hyvinvointiin tutkittiin vanhempien, lasten ja päivähoiton näkökulmasta (esim. Rönkä, Laakso, Tammelin ym. 2014; Perheet 24/7a).

Anme ja Segal (2003, 137–139, 142) tutkivat Japanissa vuorohoidon vaikutusta lapsen motoriseen, älylliseen ja sosiaaliseen kehitykseen sekä sopeutumiseen. Tutkimuksessa haastateltiin vuorohoidossa olevien lasten vanhempia.

Tutkimuksen mukaan yöhoidossa olevilla lapsilla esiintyi useammin lievää kehityksen viivästymistä verrattuna lapsiin, jotka olivat vain päivä- tai iltahoidossa. Myös australialaisten tutkijoiden Strazdinsin, Kordan, Limin, Broomin ja D'Souzan (2004) tutkimuksen mukaan vanhempien työajoilla ja etenkin pienen lapsen hyvinvoinnilla oli yhteys. Tutkimuksessa vertailtiin perheitä, joissa jompikumpi tai molemmat vanhemmat työskentelivät epäsäännöllisinä työaikoina, perheisiin, joissa vanhemmat työskentelevät tyypillisinä työaikoina. Vuorotyötä tekevien vanhempien lapsilla oli tutkimuksen mukaan todennäköisemmin tunne- tai käytösongelmia.

Suomessa samankaltaisia tuloksia saatiin Perheet 24/7-tutkimuksessa (Rönkä ym. 2014, 41). Tutkimuksessa vuorotyötä tekevät vanhemmat kokivat lapsellaan olevan enemmän tunne-elämän sekä kaverisuhteiden ongelmia, kuin päivätyötä tekevät vanhemmat. Tunne-elämän ongelmiin lukeutui lapsen alakuloisuus, itkuisuus ja aikuiseen takertuvaisuus. Kaverisuhteiden ongelmina näyttäytyivät vanhempien vastauksissa lapsen hyvien ystävien puute ja lapsen halu leikkiä mieluummin yksin tai aikuisen kanssa kuin kavereiden kanssa. Myös Kallialan (2012, 25) mukaan pienen lapsen pitkä erossa olo äidistä tai muusta ensisijaisesta hoitajasta vaarantaa lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin. Emotionaalisen hyvinvoinnin lisäksi vanhemmasta erossa oleminen ja pahimmillaan laitospäiväkodissa ”asuminen” voi vaikuttaa lapsen kehittymiseen ja oppimiseen epäsuotuisasti. Vuorohoidossa lasten vaihtelu aiheuttaa lisäksi sen, että pysyviä leikkiryhmiä on vaikea muodostaa.

Vanhemman vuorotyö voi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin myös perheen yhteisen ajankäytön ja arjen rytmittymisen sekä rutiinien kautta. Hsueh ja Yoshikawa (2007, 620, 630) ottivat Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessaan huomioon säännöllisen vuorotyön vaikutuksia vanhemman stressiin, perheen rutiineihin ja vuorotyöhön liittyviin kasautuviin riskeihin ja näiden vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. Säännöllisellä vuorotyöllä tässä tarkoitetaan vanhemman tekevän tiettyjä vuoroja, kuten aamu- ja iltavuoroa. Tutkimuksen mukaan vanhemman vuorotyö vaikutti suhteellisen vähän vanhemman kokemaan stressiin sekä lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Vuorotyö yhdistyi oleellisesti perheen

rutiinien ja ruoka-aikojen epäsäännöllisyyteen, mutta muuten vuorotyöllä ei tutkimuksen mukaan nähty olevan vaikutusta lapsen hyvinvointiin suuntaan tai toiseen. Vuorotyö voi kuitenkin tutkimukseen osallistuneiden mukaan mahdollistaa lapsen kotona hoitamisen ja lasten elämässä läsnä olemisen esimerkiksi kouluikäisten lasten kohdalla.

Suomessa Perheet 24/7-tutkimusprojektin (Kekkonen, Rönkä, Laakso ym. 2014, 54, 58) vanhemmille suunnattuun kyselyyn vastanneista suuri osa vuorotyötä tekevistä vanhemmista koki lapsen hyvinvoinnin heikentyvän vanhemman vuorotyöstä johtuen. Perheen yhteistä aikaa kuvailtiin liian vähäiseksi ja rytminmuutoksien ja -vaihtelujen häiritsevän lasta. Lisäksi esimerkiksi kouluikäisen lapsen kohdalla lapsi joutui viettämään aikaa yksin kotona vanhemman ollessa iltavuorossa. Kyselyyn vastanneista vain 4 % teki säännöllistä iltai-, aamu- tai yötyötä, kun taas 45 % vastanneista kertoi tekevänsä vuorotyötä. Myös Moss (2009, 72) sai tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia. Vanhemmat kokivat vuorotyön väsyttävänä ja perheen yhteisen ajan olevan kortilla. Vanhemman vuorotyön koettiin vaikuttavan vanhempi-lapsi suhteeseen, koska vanhempi ei ollut läsnä lapsen normaalissa arjessa heräämisineen ja ruokahetkinen.

Arjen rytmin ja rutiinien säännöllisyyden lisäksi pysyvyys ihmissuhteissa voi vaikuttaa erityisesti pienen lapsen hyvinvointiin. Hollannissa on tehty tutkimus (De Schipper, Tavecchio, Van IJzendoorn & Linting 2003, 300–301, 317–321) päivähoiton pysyvyyden, äidin kokeman stressin, lapsen temperamentin, kasvattajan ja lapsen välisen suhteen laadun sekä lapsen sosio-emotionaalisen toiminnan välisistä yhteyksistä lapsen vuorohoidossa. Tutkimus osoitti, että lapset voivat paremmin, kun kasvattajat ja ryhmä ovat pysyvät. Pysyvä hoitosuhde takaa lapselle tutut kasvattajat ja jatkuvuuden kaverisuhteissa. Myös Siren-Tiusanen (2001, 22) muistuttaa, että alle kolmivuotiaiden lasten ryhmässä työntekijöiden pysyvyys on erityisen tärkeää, sillä työntekijöiden vaihtuvuus aiheuttaa lapsissa epävarmuutta ja haastaa heidän sopeutumiskykyään. Ryhmän, päivärytmin ja työntekijöiden pysyvyys vaikuttavat myönteisesti myös lapsen päivähoitoon sopeutumiseen.

De Schipperin ja kollegoiden (2003) tutkimuksen mukaan kasvattajien hoitokäyttäytyminen oli vähäisempää, kun henkilökunnan vaihtuvuus oli suurta. Kasvattajien käyttäytyminen lasta kohtaan oli kuitenkin myönteisempää silloin, kun lapsen hoitopäivät olivat epävakaita, vaikka vuorohoidossa olevat lapset olivat vähemmän myöntyväisiä kasvattajilleen. Tutkijat olettivat, että vuorohoidossa olevilla lapsilla epäsäännöllinen päivärytmi vaikeutti lapsen siirtymistä kotoa päivähoitoon ja tämä saattoi näyttäytyä uhmakkuutena. Kasvattajien myönteisemmän käyttäytymisen lasta kohtaan voi selittää se, että kasvattajat pyrkivät kompensoimaan lapsen elämän epävakautta ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. (De Schipper, Tavecchio, Van IJzendoorn & Linting 2003, 300–301, 317–321.)

Hoidon pysyvyyden vaikutuksia lapsen hyvinvointiin ovat tutkineet Tran ja Weinraub (2006). He tutkivat noin vuoden ikäisten lasten hoidon laadun, pysyvyyden ja monimuotoisuuden vaikutuksia lapsen kiintymisen turvallisuuteen, kielelliseen ymmärrykseen, kielen tuottamiseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Tutkimuksen mukaan epävakaa tai vaihteleva hoito voi viivästyttää lapsen kognitiivista ja kielellistä kehitystä. Tutkimukseen osallistuneista perheistä perhepäivähoitoa käyttävillä perheillä lapsen hoitomuoto pysyi todennäköisimmin samana lapsen ensimmäisen vuoden aikana. Noin 40 prosenttia kodin ulkopuolella hoidossa olevista lapsista koki vähintään yhden hoidon järjestyksellisen muutoksen 6-15 kuukauden iässä. Esimerkiksi kotihoidon vaihtuminen kodin ulkopuoliseen hoitoon vaikutti kielteisesti lapsen kielelliseen ymmärrykseen. Toisaalta monimuotoiset hoitojärjestelyt olivat yhteydessä myönteiseen kielelliseen kehitykseen, mikäli hoito oli laadukasta.

Myös De Schipper kollegoineen (2004) havaitsivat, että hoidon pysyvyydellä oli yhteyttä lapsen hyvinvointiin ja hoitoon sopeutumiseen. Tutkimuksen mukaan erityisesti alle kolmevuotiaat lapset ovat haavoittuvaisia hoitojärjestelyjen muutoksille. Muutokset hoidossa aiheuttivat lapsille vaikeuksia sopeutua ja haastoivat lapsen hyvinvointia. Lasten sopeutumista helpottaa turvallisen kasvattajan läsnä- ja saatavilla olo. (De Schipper, Van IJzendoorn, Tavecchio 2004, 544.)

Kallialan (2012) mukaan perhepäivähoito voisi olla pienelle lapselle parempi vuorohoitopaikka kuin päiväkotit. Perhepäivähoito tarjoaisi lapselle kodinomaista hoitoa ja pysyvämpiä ihmissuhteita. Alle kolmevuotias lapsi ei Kallialan mukaan tarvitse ryhmähoitoa ja perhepäivähoidossa lapsiryhmän koko on huomattavasti pienempi ja näin ollen parempi pienelle lapselle. Myös Harrisonin (2008, 23) tutkimuksen mukaan 2-3-vuotiaalle lapselle olisi parempi viettää aikaa yhden kasvattajan kanssa. Vuorohoito perhepäivähoitajalla ei kuitenkaan nykyään onnistu, sillä perhepäivähoitajia on ryhdytty suojelemaan ylittöillä. Perhepäivähoitajan ylittöiden tasausviikolla lapsi joutuisi kuitenkin varahoittoon mitä todennäköisimmin päiväkotiin, vieraiden ihmisten hoidettavaksi. Tällaiset suhteellisen jatkuvat muutokset eivät taas ole hyväksi lapselle. (Kalliala 2012, 25–26, 30.)

Irlannissa kokopäivähoidon vaikutuksia lasten ja vanhempien elämänlaatuun on tutkinut O'Hara (2010). Tutkimuksen aineisto koostui päiväkotien johtajien haastatteluista ja vanhempien, joiden lapset olivat päivähoidossa aamuvarhaisesta iltaan, täyttämistä kyselylomakkeista. Osalla tutkimukseen osallistuneista lapsista hoitoajat olivat jopa 11 tunnin mittaisia. Jopa neljäkuusilla vauvoilla tämän mittaisia hoitopäiviä saattoi olla viisi viikossa. Tutkimuksen tulokset viittasivat siihen, että kokopäivähoidolla voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia. 73 % vanhemmista ilmoitti olevansa stressaantuneita, mutta kuitenkin 74 % vanhemmista kertoi olevansa myös tyytyväisiä omaan ja lapsensa elämänlaatuun. (O'Hara 2010, 359.) Vanhemman oma stressaantuneisuus voi kuitenkin olla osaltaan vaikuttamassa lapsen hyvinvointiin tai pahoinvointiin.

Perheet 24/7-tutkimuksessa (Rönkä, Laakso, Tammelin ym. 2014, 40) suomalaisille vanhemmille tehdyn verkkokyselyn mukaan vanhemmuuden stressin kokemukset ovat yhteydessä lapsen hyvinvointiin päivähoidossa. Vanhempien kokemuksen mukaan tytöt herkistyvät erityisesti vanhemman väsymykseen kasvatustehtävässä kun taas pojat reagoivat vanhemman työperäiseen stressiin. Poikien hyvinvointiin vaikutti kielteisesti myös pitkät hoitopäivät ja hoitopäivien suuri määrä sekä esimerkiksi yöhoito päiväkodissa. Hoidossa vie-

tetyn ajan pituus oli myös Harrisonin (2008, 23) tutkimuksen mukaan suoraan yhteydessä sekä vanhempien että kasvattajien raportoihin lapsen käyttäytymisen ongelmiin, kuten aggressiivisuuteen ja levottomuuteen.

Pelkkä hoitomuoto, päivä- tai vuorohoito, ei kuitenkaan yksistään ole ratkaiseva lapsen hyvinvoinnin kannalta. Päivähoitomuotoa ja hoidossa vietettyä aikaa tärkeämpää oli Anmen ja Segalin (2003, 142) tutkimuksen mukaan lapsen suotuisan kehityksen ja sopeutumisen kannalta kodin kasvatusympäristö sekä kasvattajan käyttäytyminen ja positiiviset ominaisuudet. Vastuulliset kasvattajat, jotka tarjoavat lapselle lämpöä ja oppimismahdollisuuksia ovat avain asemassa siihen, että lapsi voi hoidossa hyvin (Phillips & Adams 2001, 35). Myös Suomessa saaduissa tuloksissa (Rönkä ym. 2014, 40) lasten hyvinvointiin päivähoitossa vaikutti tutkimuksen mukaan vanhempien kokemus hyvästä kasvatussyhteistyöstä. Tähän kuului vanhempien vastausten mukaan päivähoiton henkilökunnan lapsen kehityksen tukeminen ja molemmin puolinen kunnioitus. Myös Han (2004) painottaa Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessaan sitä, että vanhemman vuorotyön merkitys lapsen hyvinvointiin riippuu paljon myös siitä, kuinka monta vuotta lapsen elämästä vanhempi työskentelee epätyypillisinä työaikoina ja millainen on vanhemman työtuntimäärä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käsittelen oman tutkimukseni etenemistä ja toteuttamista. Aluksi kerron tutkimukseni tutkimusongelmat sekä taustalla vaikuttaneita menetelmällisiä lähtökohtia. Sen jälkeen esittelen tarkemmin tutkimukseni aineiston keruun ja tutkittavat. Viimeiseksi esittelen aineiston analyysin keinot sekä pohdin aineiston keruun ja analyysin luotettavuutta ja eettisyyttä.

5.1 Tutkimusongelmat

Tutkimukseni on osa Suomen Akatemian rahoittamaa ”Perheen arki ja lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi 24/7-taloudessa”-hanketta, jonka tavoitteena on selvittää, miten epätyypillinen työaika ja erilaiset lastenhoitojärjestelyt heijastuvat perheisiin, sekä sitä miten vanhemmat ja lapset niihin suhtautuvat. Hankkeessa aihetta lähestytään lasten, vanhempien ja päivähoidon näkökulmista.

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on tutkia vuorohoitoa tarjoavien päiväkotien henkilökunnan ajatuksia ja kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten vuorohoidosta ja sen erityispiirteistä. Olen kiinnostunut erityisesti alle kolmevuotiaan lapsen kiintymyssuhteen, sosiaalisten suhteiden ja rytmin tukemisesta vuorohoidossa, sillä nämä osa-alueet korostuvat pienen lapsen hoidossa ja hyvinvoinnissa. Aihetta on tutkittu Suomessa ja kansainvälisestikin hyvin vähän (esim. Tran & Weinraub 2006), eikä aikaisemmissa tutkimuksissa vuorohoidon vaikutuksista ole kiinnitetty erityistä huomiota alle kolmevuotiaisiin lapsiin. Kuitenkin aikaisempi tutkimus (esim. Siren-Tiusanen 2001; Kalland 2012a; De Schipper ym. 2003) osoittaa, että pienet lapset ovat erityisen alttiita päivärytmin muutoksille, aikuisten ja lasten vaihtuvuudelle sekä vanhemmista pitkään erossa olemiselle.

Tutkimuksen tutkimustehtävät muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

1. Millaisia haasteita vuorohoito aiheuttaa alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille erityisesti kiintymyssuhteen, rytmin ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta?
2. Mitkä ovat hyväksi havaittuja käytäntöjä ja toimintatapoja alle kolmevuotiaiden lasten vuorohoidon haasteisiin vastaamisessa?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaisena hoitomuotona työntekijät kokevat pienen lapsen vuorohoidon ja mitkä tekijät siinä saattavat vaikuttaa lapsen hyvinvointiin sitä heikentävästi. Toisella tutkimuskysymyksellä pyrin selvittämään, miten lapsen hyvinvointia vuorohoidossa voidaan tukea.

5.2 Tutkimuksen menetelmälliset lähtökohdat

Tämä tutkimus edustaa laadullista tutkimusparadigmaa, jonka tavoitteena Eskola ja Suoranta (2008,18) pitävät kohteen kuvaamista mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kokonaisvaltaisuuden lisäksi tavoitteena on saada esiin tutkittavien näkökulma tutkittavasta ilmiöstä (Kiviniemi 2010, 70). Pattonin (2002, 145, 563) mukaan laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden tutkia ihmisten kokemuksia ja ajatuksia yksityiskohtaisesti, pitäen löydökset asiayhteydessään ja yleistämättä niitä liikaa. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa suositetaan tutkimusmenetelmiä, joiden avulla päästään mahdollisimman lähelle tutkittavaa kohdetta (Kiviniemi 2010, 70). Laadullisen tutkimuksen menetelmillä uskotaan myös saavutettavan syvällisempi ymmärrys sosiaalisesta ilmiöstä, kuin pelkästään määrällisellä tutkimusotteella (Silverman 2000, 8). Pyrin tutkimuksessani saamaan esiin vuorohoidon henkilökunnan näkemyksiä ja kokemuksia lapsen hyvinvoinnista, jolloin laadullinen lähestymistapa vastaa hyvin tutkimuksen tavoitetta.

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että aineistonkeruun väline on tutkija itse. Näin ollen tutkimuksen näkökulman ja tulkinnan voi nähdä raken-

tuvan tutkimusprosessin edetessä. Tutkimuksen eri osa-alueet, kuten tutkimustehtävä ja teorianmuodostus, voivat siis limittyä toisiinsa ja kehittyä joustavasti tutkimuksen edetessä. Esimerkiksi tutkimusongelma voi laadullisessa tutkimuksessa täsmentyä tutkimuksen aikana. (Kiviniemi 2001, 68–69.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen eri osa-alueet ja tutkimusongelma ovat rakentuneet osittain limittäin. Teoriatiedon lisääntyminen tutkimuksen edetessä on ohjannut minua tutkimuksen näkökulman valinnassa ja tutkimuskysymysten tarkentamisessa.

Laadullista tutkimusta on pidetty hypoteesittomana. Hypoteesittomuus laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa, ettei tutkijalla ole ennako-oletuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Tutkimukseen lähdetään niin sanottu puhtaalta pöydältä. On kuitenkin selvää, että tutkijan havaintoja ohjaavat aikaisemmat kokemukset, eikä tutkija ole välttämättä edes tietoinen kaikista toimintaansa ohjaavista päättelyketjuista. Laadullista tutkimusta onkin pidetty subjektiivisena tapana tuottaa tietoa. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto ei kuvaa sellaisenaan totuutta, vaan se välittyy tutkijan tarkasteluperspektiivin kautta. Tutkijan tulisi pyrkiä tunnistamaan ennako-oletuksensa ja arvostuksensa, sillä subjektiivisuutensa tunnistamisesta syntyy tutkimuksen objektiivisuus. (Eskola & Suoranta 2008, 17–20; Kiviniemi 2001, 71.)

Oma työkokemukseni vuorohoidosta on muodostanut minulle jo näkemysten ja arvostuksen siitä, millaista vuorohoito ja sen toteuttaminen ovat sekä millaista sen tulisi olla. Toisaalta ennakkokäsitykseni ja tietämykseni aiheesta tekevät tutkittavien merkitysmaailmasta minulle jo jollain tavalla tutun, joka taas mahdollistaa myös aiheen ymmärtämisen. Entuudestaan täysin vierasta toimintakulttuuria on hyvin vaikea ymmärtää (Laine 2001, 30–31).

5.3 Aineiston keruu ja tutkittavat

Keräsin tutkimuksen aineiston haastattelemalla vuoropäiväkotien henkilökuntaa. Valitsin menetelmäksi haastattelun, koska se soveltuu Eskolan ja Suoranan (2008, 85) mukaan hyvin tutkimusmenetelmäksi, kun halutaan kuvata

haastateltavan ajatuksia, käsityksiä, kokemuksia ja tunteita. Suoritin haastatellut yksilöhaastatteluina. Uskon, että henkilökunnan ajatukset tulevat parhaiten esille, kun haastattelua ohjaavat etukäteen valitut teemat, mutta tarkkoja kysymyksiä ja kysymyksen asetteluja ei ole. Tällaisesta haastattelusta Tiittulan ja Ruusuvuoren (2005, 11) mukaan voidaan käyttää nimitystä teemahaastattelu tai puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastatellun aihepiirit ovat etukäteen määriteltä, mutta haastattelussa jätetään tilaa haastateltavan tulkinnoille ja asioille antamille merkityksille (Eskola & Suoranta 2008, 86; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11). Teemat haastatteluun valitaan aiheesta jo aiemmin tiedetyn ja viitekehyksessä esitetyn tietämyksen pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

Vuorohoidosta Suomesta on vielä vähän tutkimusta, joten mielestäni teemahaastattelu sopi hyvin aiheen tutkimiseen. Teemahaastattelu on joustava tapa kerätä tietoa, sillä siinä voi edetä haastateltavien ehdoilla. Koska vuorohoidosta ei ole yleisiä säädöksiä varhaiskasvatuksen asiakirjoissa, jokaisessa päiväkodissa voidaan vuorohoitoa toteuttaa eri tavoin ja tämä saattaa vaikuttaa myös henkilökunnan kokemuksiin ja ajatuksiin. Näin esiin voi tulla sellaisia näkökulmia, joihin ei osannut varautua. Haastattelijan tehtävänä on varmistaa, että etukäteen päätetyt teemat käydään läpi, mutta näiden laajuus vaihtelee haastattelusta toiseen. Teemat muodostavat siis konkreettisen kehikon, mutta haastattelun ollessa avoin, vastaaja pääsee puhumaan varsin vapaamuotoisesti. Tällöin materiaalin voidaan katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. (Eskola & Suoranta 2008, 86–88.)

Haastattelurunkoni on Perheet 24/7-hankkeen työryhmän kehittämä, jota käyttävät kaikki hankkeeseen osallistuvat tutkijat, jotka haastattelevat päivähoidon työntekijöitä Suomessa (Liite 1). Näin saadaan yhtenäistettävissä olevaa tietoa eri puolilta Suomea. Haastattelurunko jakautuu viiteen teema-alueeseen: kiintymyssuhteen tukemiseen, yhteistyöhön ja kasvatuskumppanuuteen vanhempien kanssa, lapsen yksilöllisyyteen ja osallisuuteen, lapsen turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen tukemiseen sekä tiedonkulkuun. Jokaisessa teemassa on yksi tai useampi kysymys, joiden lisäksi mahdollisia lisä- ja tarkenta-

via kysymyksiä. Tässä tutkimuksessa näistä teemoista keskeisimmiksi nousevat lapsen kiintymyssuhteen sekä turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen tukeminen, kuten aiemmin esittämistäni tutkimuskysymyksistä käy ilmi. Lisäksi haen hyviksi koettuja käytäntöjä alle kolmevuotiaiden lasten hyvinvoinnin tukemiseen vuorohoidossa.

Laadullisen tutkimuksen aineisto kerätään usein harkinnanvaraisella otannalla, eli kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Näin varmistetaan, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt täyttävät kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön tunnusmerkit ja näin ollen heiltä saa mahdollisimman informatiivista tietoa. (Eskola & Suoranta 2008, 15, 18; Kiviniemi 2001, 68; Patton 2002, 230.) Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olivat vuorohoidon työntekijöiden kokemukset lapsen hyvinvoinnista vuorohoidossa. Valitsin haastattelupaikat tutkimukseeni Perheet 24/7- tutkimushankkeeseen osallistuvista vuoropäiväkodeista Keski-Suomen alueelta. Päiväkotien valintaan vaikutti hankkeen muiden haastattelujen toteuttaminen tietyissä päiväkodeissa. Itse keräämiäni haastattelujen lisäksi sain kaksi haastattelua Perheet 24/7-tutkimushankkeen kautta Etelä-Suomesta. Yritimme välttää liikaa tutkimuspainetta yksittäiseen päiväkoitiin.

Suoritin haastattelut loka-marraskuussa 2012 kolmessa vuorohoitoa tarjoavassa päivähoitoyksikössä, joista osa oli kunnallisia päiväkoteja ja osa kunnan ostopalvelupäiväkoteja. Ennen varsinaisia haastatteluja tein pilottihaastattelun, jotta haastattelutilanne ja -runko tulisivat itselleni paremmin tutuiksi. Olin yhteydessä päiväkoteihin sähköpostitse ja kysyin kiinnostusta osallistua haastatteluun. Kiinnostusta haastatteluun osallistumiseen ilmaisi kolme päiväkotia neljästä. Näistä päiväkodeista kahden päiväkodin kanssa sovin haastatteluajat johtajien välityksellä ja yhden päiväkodin kohdalla olin yhteydessä suoraan haastateltaviin haastatteluajkojen sopimisessa. Jokaisesta päiväkodista haastattelin lastenhoitajaa ja lastentarhanopettajaa. Haastattelin siis yhteensä kuutta työntekijää, joista kolme oli ammattinimikkeeltään lastenhoitajia ja kolme lastentarhanopettajia. Etelä-Suomen seudulta saamani haastattelut olivat vastaavasti yksi lastenhoitajan ja yksi lastentarhanopettajan haastattelu. Lasten-

tarhanopettajista kahdella oli yliopistopohjainen lastentarhanopettajan koulutus, yhdellä sosionomin (AMK) ja yhdellä sosiaaliohjaajan koulutus. Kaikki haastateltavani olivat naisia. Haastateltavien työurat vaihtelivat muutamasta kuukaudesta 35 vuoteen. Vuorohoidon puolelta työkokemusta haastateltavilla oli muutamasta kuukaudesta 35 vuoteen. Iältään haastateltavat olivat 21 - vuotiaasta 53-vuotiaaseen.

Haastattelut suoritin haastateltavien työpaikalla heidän työpäivänsä aikana, sillä laadulliselle tutkimukselle on ominaista tutkia kiinnostuksen kohteena olevaa asiaa sille luonnollisessa ympäristössä (Patton 2002, 40). Päiväkoti tutkimuspaikkana tuntui perustellulta, sillä haastattelut koskivat nimenomaan vuorohoitoa, sen käytäntöjä ja tutkittavien omia ajatuksia sekä kokemuksia siitä. Haastattelutilaksi pyrimme etsimään päiväkodista tilan, jossa haastattelut sujuisivat mahdollisimman häiriöttä. Ajankohdaksi sovimme lasten nukkumisajan tai aamu-ulkoiluajan, jolloin työntekijä pystyi irtautumaan ryhmästä haastattelun ajaksi ja haastattelutilanteesta saatiin kiireetön.

Haastattelujen aluksi kerroin vielä tutkimushankkeen taustasta ja tavoitteista sekä annoin haastateltavalle täytettäväksi suostumuslomakkeen. Haastattelut etenivät haastateltavien ehdoilla eikä kaikkia haastattelun kysymyksiä esitetty kaikille välttämättä samassa järjestyksessä. Haastattelijana pidin huolta siitä, että kaikki teemat kuitenkin tulivat käsiteltyä. Pyrin siihen, että haastateltava saa kertoa teemaan liittyvistä asioista vapaasti. Osassa haastatteluista haastateltava vastasi teemaa tarkentaviin kysymyksiin jo ennen kysymyksen esittämistä. Tällöin varmistin tarkentavan kysymyksen kohdalla, olisiko haastateltavalla ollut tähän kysymykseen vielä lisättävää.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi etenee vaiheittain. Analyysin vaiheet kietoutuvat kuitenkin osaltaan toisiinsa ja painottuvat eri tavoin eri tutkimuksissa. Vaiheet limittyvät siis toisiinsa ja vaiheissa voidaan palata edelliseen tarkentaen ja arvioiden. (Patton 2002, 436; Ruusuvuori, Nikander, Hyväri-

nen 2010, 11–12.) Ruusuvuori ja kollegat (2010) näkevät, että laadullisen haastatteluprosessin aineiston analyysi alkaa jo tutkimuskysymysten asettamisesta ja aineiston keruusta. Aineiston analyysin vaiheisiin kuuluu myös aineistoon tutustuminen, sen järjestäminen ja rajaaminen. Aineistoon tutustumisen jälkeen alkaa aineiston luokittelu ja teemojen löytäminen aineistosta. Vaikka aineiston luokittelua ei itsessään nähdä aineiston analysoinniksi, se kuuluu analyysin vaiheisiin. Vasta luokittelun jälkeen alkaa aineiston varsinainen analyysi, johon kuuluu teemojen vertailu ja tulkintasäännön muodostaminen. Analyysin jälkeen tulokset kootaan ja tulkitaan. (Ruusuvuori ym. 2010, 12.) Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin aineiston analyysimenetelmänä laadullista sisällönanalyysia. Laadullisen sisällönanalyysin avulla pyritään luomaan tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja etsimään erilaisia merkityksiä, jolloin aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103).

Ensimmäinen vaiheeni aineistonkeruun jälkeen oli haastattelujen aukikirjoitus tekstimuotoon, eli litteroiminen mp3 tallenteista. Haastattelujen kestot vaihtelivat 25 minuutista 90 minuuttiin. Valmiina saamani haastattelut (2) olivat jo litteroituja, joten aineistostani olen itse litteroinut kuusi haastattelua. Litteroin haastattelut sanatarkasti tekstimuotoon, jolloin merkitsin litterointeihin myös täytesanat (tota, niinku), keskenjääneet tavut, naurahdukset, tauot ja toistot. Litteroituna tekstinä haastatteluista tuli 79 sivua Calibri -fontilla fonttikokona 11 ja rivivälillä 1.

Jo litterointivaiheessa aineistosta muodostui jonkinlainen kokonaiskuva. Tulostin litteroidut haastattelut ja luin ne ensin läpi muutaman kerran. Luin myös läpi tutkimuksessani käyttämät toisen tutkijan tekemät haastattelujen litteroinnit. Koodasin vastaajat heidän ammattinimikkeensä mukaan joko LTO (lastentarhanopettaja) tai LH (lastenhoitaja) ja lisäsin jokaisen perään numeron (LTO1, LTO2, LH1, LH2). Jokaiselle haastateltavalle muodostui näin vastaajatunnus, jolloin vastauksia oli helpompi käsitellä ja alkuperäiseen haastatteluun oli myöhemmin helppo palata koodin avulla. Lukiessani haastatteluja tein jokaisesta haastattelusta erillisen koonnin, johon merkitsin oleellimmat asiat ja aiheet, joita haastattelussa tuli ilmi. Näistä koonneista oli helppo nopeasti kat-

soa, mitä missäkin haastattelussa ilmeni. Seuraavaksi aloin käydä aineistoni haastatteluja tarkemmin yksi kerrallaan läpi, mutta valitsin koontien perusteella kaksi haastatteluaineistoa ensimmäisiksi tarkempaan tarkasteluun niiden monipuolisuuden vuoksi.

Tutkimusongelmani ohjasi valitsemaani lähestymistapaa aineistoon. Rajasin esimerkiksi analyysini ulkopuolelle valmiin haastattelurungon sellaiset teema-alueet, jotka keskittyivät lapsen osallisuuden tukemiseen tai eri osapuolten väliseen tiedonkulkuun, eivätkä vastanneet tutkimuskysymyksiini. Aineiston rajaamisen avulla pyrin keskittymään niihin aineistoni osa-alueisiin, joissa käsitellään tutkimukseni kannalta merkittäviä asioita ja joiden kautta voisin vastata tutkimuskysymyksiini. Näistä haastattelujen osa-alueista litteroitua tekstiä oli yhteensä 31,5 sivua.

Aloitin analyysiani merkitsemällä erivärisillä tuseilla aineistosta kohdat, joissa puhuttiin lapsen rytmistä, sosiaalisista suhteista tai kiintymyssuhteesta ja turvallisuudesta. Näin hahmotin haastatteluista paremmin ne kohdat, joissa käsitellään tutkimuskysymyksieni kannalta oleellista tietoa. Tämän jälkeen lähdin etsimään rajatusta aineistosta vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ”Millaisia haasteita vuorohoito aiheuttaa alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille erityisesti kiintymyssuhteen, rytmin ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta?”. Alleviivasin aineistosta kysymykseen vastaavat kohdat ja kirjoitin sivun viereen pelkistetyn ilmauksen kuvaamaan vastauksen keskeisen sanoman.

Aineiston pelkistämisessä on Tuomen ja Sarajärven (2009, 109–110) mukaan tarkoitus karsia tutkimuksen kannalta epäoleellinen pois ja tiivistää tietoa. Pelkistetyt ilmaukset toimivat tutkimuksen analyysiyksiköinä ja ne voivat olla yksittäisiä sanoja tai ajatuskokonaisuuksia. Omassa analyysissäni analyysiyksiköitä olivat yksittäiset sanat tai pidemmät ilmaukset riippuen siitä, miten hyvin ne tiivistivät vastauksen keskeisen sanoman, esimerkiksi työvuorosuunnittelu tai työssäjaksaminen. Kokosin pelkistetyt ilmaukset listaksi ja säilytin niissä vastaajatunnukset, jolloin pystyin myöhemmin palaamaan kokonaiseen vastaukseen. Vuorohoidon haasteista koostui 62 pelkistettyä ilmausta.

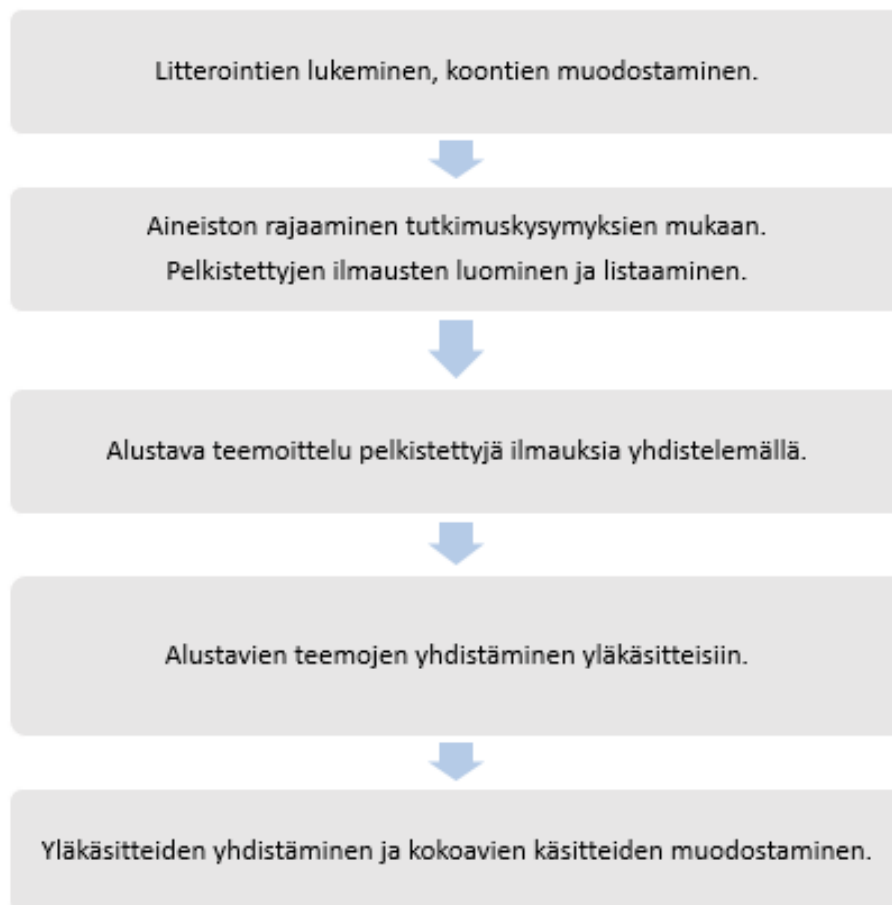
Rajaamisen ja pelkistämisen jälkeen ryhmittelin aineistoa asiasisältöjen ja piirteiden mukaan. Ryhmittelyvaiheessa aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja näitä havaintoja yhdistämällä aineistoa jaetaan tutkimuksen kannalta tärkeisiin ja kiinnostaviin teemoihin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Ryhmittelyvaiheen aloitin jakamalla aineiston alustavaan ryhmittelyyn teemahaastattelun kysymysten pohjalta vuorohoidon haasteet lapsen turvallisuuden tunteen ja kiintymyssuhteen, sosiaalisten suhteiden sekä rytmin näkökulmasta. Tämän jälkeen tarkensin ryhmittelyä näiden jaotteluiden sisällä ja yhdistelin samanlaisia ilmauksia.

Huomasin kuitenkin, että osa pelkistetyistä ilmauksista esiintyi useamassa kuin yhdessä alustavassa ryhmittelyssä, joten aloin jaotella niitä ilmausten samantyyppisyyden mukaan hyläten alustavan ryhmittelymuodon. Jaottelu oli hyvin hidasta, sillä palasin useasti tarkistamaan alkuperäisestä vastauksesta, mitä vastaaja oli todella tarkoittanut. Tein jaottelun myös useampaan otteeseen ja hahmottelin erilaisia kokonaisuuksia pelkistetyistä ilmauksista. Ryhmittelyn jälkeen minulle muodostui 10 teemaa kuvaten vuorohoidon haasteita lapsen hyvinvoinnille (ks. Liite 2).

Sisällönanalyysin vaiheita mukaillen jatkoin näiden teemojen yhdistelemistä niin kutsutuiksi yläluokiksi samankaltaisuuksien mukaan. Lopulta analyysin tuloksena kymmenestä alkuperäisestä teemasta minulle muodostui viisi yläluokkaa (ks. Liite 2). Jatkoin kokoamieni teemojen tarkastelua ja yhdistelin niitä vielä laajempiin kokonaisuuksiin sen mukaan, mitä teemoissa oli yhteisiä. Laajempia teemakokonaisuuksia syntyi loppujen lopuksi analyysin pohjalta kaksi, jotka nimesin vaihtuvuudeksi ja toiminnan järjestämiseksi.

Pyrin toteuttamaan sisällönanalyysin aineistolähtöisesti, mikä tarkoittaa sitä, että analyysiyksiköt eivät olleet etukäteen sovittuja, vaan ne muodostuivat aineiston pelkistetyistä ilmauksista. Teoriasidonnaisessa ja teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysiyksiköt taas muodostuvat osittain tai kokonaan teoreettiseen tietoon nojaten. (Eskola 2010, 182–184.) Toki voi olla, että teoriatausta on osaltaan ohjannut minua esimerkiksi teemakokonaisuuksien ja kokoavan käsitteen nimeämisessä.

Toteutin samalla tavalla analyysin pyrkiessäni vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni ”Mitkä ovat hyväksi havaittuja käytäntöjä ja toimintatapoja alle kolmevuotiaiden lasten vuorohoidon haasteisiin vastaamisessa?”. Vuorohoidon hyvistä käytänteistä ja toimintatavoista löysin 86 erilaista pelkistettyä ilmausta, joita jaottelin teemoihin. Pelkistetyistä ilmauksista muodostui yhteensä yhdeksän teemaa, liittyen vuorohoidon hyviin käytäntöihin. Näistä teemoista sain yhdistettyä niiden samankaltaisuuksien mukaan viisi yläluokkaa, joista laajempia kokonaisuuksia syntyi analyysin pohjalta kaksi. Nämä nimesin aikuisen toiminnaksi ja toimintakäytännöiksi (ks. Liite 3). Alla olevasta kuvioista 1 näkyvät tutkimuksen analyysin vaiheet pelkistetysti.

KUVIO 1 Tutkimuksen analyysin eteneminen vaiheittain.

5.5 Aineiston keruun ja analyysin luotettavuus ja eettisyys

Tarkastelen tutkimukseni luotettavuutta laadullisen tutkimuksen kentällä paljon käytettyjen Guban ja Lincolnin (1988, 84–85) neljän arviointikriteerin pohjalta. Arviointikriteerit on suomentanut Tynjälä (1991, 390–392) vastaavuudeksi (credibility), siirrettävyydeksi (transferability), tutkimustilanteen arvioinniksi (dependability) sekä vahvistettavuudeksi (confirmability). Aineiston keruun ja analyysin luotettavuuden arviointiin näistä liittyvät vastaavuus ja tutkimustilanteen arviointi, joita käsittelen seuraavaksi. Tutkimuksen siirrettävyyttä ja vahvistettavuutta käsittelen kappaleessa 8.3. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.

Vastaavuus luotettavuuden kriteerinä tarkoittaa sitä, kuinka hyvin tutkijan tulkinnat vastaavat alkuperäisiä tutkittavien ajatuksia (Tynjälä 1991, 390). Aineistonkeruuvaiheen epäselvissä tilanteissa varmistin haastateltavilta, mitä he tarkoittavat. Näin pyrin varmistamaan, että heidän tarkoituksensa tulisi selväksi itselleni, mutta myös muille tutkimushankkeen tutkijoille, jotka saattavat käyttää keräämääni aineistoa. Tein tutkimuksen kuten sen analyysivaiheenkin yksin, joten kaikki tulkinnat aineistosta ovat omiani. Mikäli tutkimuksen analyysin toteuttaisi toinen tutkija, tutkimuksen tulokset saattaisivat olla jonkin verran erilaiset. Lisäksi vastaavuutta olisi voinut parantaa tutkijatriangulaatio, mikä tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista. Vastaavuutta tutkimuksessani saattaa heikentää myös se, että en ole ollut paikalla kahden tutkimukseni tutkittavan haastattelussa. Näiden haastattelujen osalta joudun siis luottamaan tutkijan ja litterointien tarkkuuteen ja huolellisuuteen.

Tutkimustilanteen arvioinnilla viitataan tutkijan tehtävään arvioida erilaisia ulkoisia ja tutkimukseen itsessään liittyviä tekijöitä, jotka ovat voineet vaikuttaa tutkimuksen kulkuun ja saatuihin tuloksiin. Tällaisiin tekijöihin liittyvät tutkimuksesta, tutkijasta, ja ilmiöstä itsestään johtuvat tekijät. (Guba & Lincoln 1988, 84–85; Tynjälä 1991, 391.) Teemahaastattelulle on tyypillistä, että etukäteen on valittuna tietyt teema-alueet, mutta niiden järjestys ja laajuus saattavat vaihdella haastattelusta toiseen. Näin ollen tutkimustilanteen eteneminen on

jokaisessa haastattelussa mahdollisesti hieman erilainen. Kysyin kaikilta haastateltavilta haastattelutilanteessa samat kysymykset sekä pyrin tietoisesti toimimaan mahdollisimman objektiivisesti ja välttämään turhaa kommentointia. Olen kuitenkin tahtomattani ja tiedostamattani voinut omalla käyttäytymiselläni tai eleilläni ohjata tutkittavien vastauksia ja haastattelun etenemistä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuspohdintoihin kuuluu myös aineiston riittävyden pohdinta. Eskola ja Suoranta (2008, 62) toteavat, että aineistoa on riittävästi, mikäli uudet tapaukset eivät tuota enää uutta informaatiota tutkimusongelman kannalta, jolloin puhutaan saturaatiosta. Tutkimukseni aineistoa litteroidessani huomasin, että työntekijöiden kuvaukset vuorohoidon käytännöistä ja haasteista alkoivat toistua lähes samanlaisina haastattelusta toiseen. Aineisto saavutti siis saturaatiopisteen ja päättelin aineiston riittävän vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Vaikka aineistoni olikin riittävä vastaamaan tutkimuskysymyksiini, se on laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan pieni ja näin ollen riittämätön laajemman yleistämisen ja vertailun pohjaksi.

Tutkimuksen eettiset kysymykset kulkevat mukana tutkimuksen kaikissa vaiheissa tutkimuskohteen ja -menetelmän valinnasta aina tuloksiin asti. Eettisen tutkimuksen arvopohjana voidaan nähdä ihmisen kunnioittaminen. Ihmisen kunnioittamiseen liittyvät periaatteet on jaettu tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan. (Kuula 2011, 11, 61; Patton 2002, 577.)

Tutkittavalla tulee olla mahdollisuus päättää, haluaako hän osallistua tutkimukseen ja tätä päätöksen tekoa varten hänelle on annettava riittävästi tietoa tutkimuksesta. Tutkittavalla tulee olla tieto siitä, mihin kerättävää aineistoa käytetään, jolloin hän voi antaa informoidun suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta. (Kuula 2011, 61; Silverman 2000, 201.) Tässä tutkimuksessa kaikki tutkimukseen osallistuneet päiväkodit ovat ilmaisseet halukkuutensa osallistua tutkimukseen ja jokainen haastateltava työntekijä sai itse päättää tutkimukseen osallistumisesta. Tietoa tutkimuksen tarkoituksesta annoin tutkittaville jo ennen haastattelutilannetta sähköpostitse ja tutkimustilanteen aluksi kävimme vielä läpi tutkimuksen perustiedot, aineiston käyttötarkoituksen sekä tutkimuksen

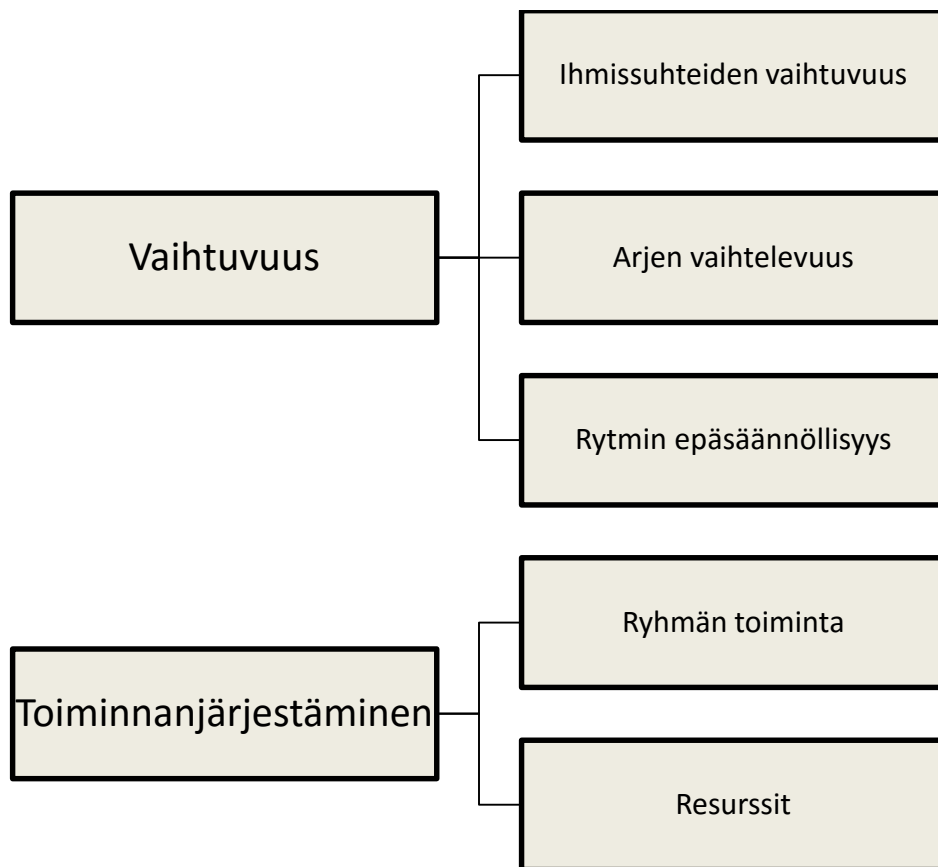
toteuttajatahot. Kerroin haastatteluaineiston tulevan käyttöön pro gradu-tutkimuksessani sekä Suomen Akatemian rahoittamassa Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 taloudessa - tutkimushankkeessa. Lisäksi jokainen haastateltava allekirjoitti suostumuslomakkeen tutkimukseen osallistumisesta, jossa oli lyhyesti mainittu haastattelun käyttötarkoitus.

6 VUOROHOIDON HAASTEET LAPSEN HYVINVOINNILLE

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia haasteita vuorohoito aiheuttaa alle kolme vuotiaan lapsen hyvinvoinnille, sekä millaisin käytäntein ja toimintatavoin näihin haasteisiin vastataan. Käsittelen tutkimukseni tulokset kahdessa eri pääluvussa, joista kumpikin vastaa yhteen tutkimuskysymykseen. Tässä luvussa käsittelen työntekijöiden ajatuksia vuorohoidon aiheuttamista haasteista alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille erityisesti kiintymyssuhteen ja turvallisuuden, rytmin sekä sosiaalisten suhteiden näkökulmasta.

Käytän tuloksien havainnollistamiseen suoria lainauksia työntekijöiden vastauksista, jotka olen kursivoinut erottaakseni ne paremmin muusta tekstistä. Lainauksien luettavuuden ja ymmärrettävyyden parantamiseksi olen poistanut lainauksien väleistä tarpeettomiksi tulkitsemiani haastattelijan kommentteja, kuten "hmm" tai "aivan" sekä joissain esimerkeissä tiivistänyt puheosuutta katkaisemalla sen. Nämä kohdat olen merkinnyt litterointimerkeillä //. Lainauksen perässä on merkittynä vastaajatunnus, josta näkee vastaajan ammattinimikkeen.

Vuorohoidon työntekijöiden mukaan vaihtuvuus ja toiminnan järjestämisen haasteet vuorohoidossa vaikuttavat lapsen hyvinvointiin. Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa 2 on esitetty koottuna vuorohoidon haasteiden muodostuminen, joita tarkastelen seuraavissa alaluvuissa yksityiskohtaisemmin.

KUVIO 2 Vuorohoidon aiheuttamat haasteet alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille

6.1 Vaihtuvuus

Ihmissuhteiden vaihtuvuus. Vuorohoidon haasteisiin työntekijöiden vastauksissa lukeutui useimmin vaihtuvuus ihmissuhteissa. Ihmissuhteiden vaihtuvuutta oli sekä kaverisuhteissa että suhteissa hoitaviin aikuisiin. *Aikuisten vaihtuvuus* vuorohoidossa tuli esiin jokaisen työntekijän haastattelussa. Aikuisten vaihtuvuutta kuvattiin aineistossa kielteisenä, mutta vuorohoitoon selvästi kuuluvana ominaisuutena. Työntekijöiden mukaan vuorohoidossa käytetään myös paljon sijaisia henkilökunnassa, juuri työntekijöiden vuorotyön vuoksi, jolloin aikuisten vaihtuvuus lisääntyy. Eräs haastateltava kuvasikin aikuisten vaihtumista vuorohoidossa *"se on vähä semmosta palapeliä"* LH4.

"Mietitytti // pienten nii kun noin yks vuotiaitten // vuorohoito lähinnä siinä mielessä et se semmonen aikuisten pysyvyys tai sanotaanko että nii ku negatiivinen no se vaihtuvuus ja monet aikuiskontaktit." LTO4

Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä huonompana aikuisten vaihtuvuus koettiin. Monet aikuiskontaktit yhden päivän aikana vaikuttavat kasvattajien mukaan lapsen turvallisuuden tunteeseen. Aikuisten vuorotyö aiheuttaa sen, että arkipäivänä päiväkodissa saattaa olla paikalla vain yksi lapsen oman ryhmän aikuisista. Tällöin ryhmässä työskentelee esimerkiksi kaksi sijaista tutun aikuisen lisäksi. Työntekijät sanoivat lasten reagoivan sijaisiin ryhmässä, vaikka sijaiset olisivatkin niin sanottuja tuttuja sijaisia.

"Niin sekin ois ehkä semmonen kehittämisen paikka meillä että.. // Mut se just kun meillä niin vaihtelee sitte nää työntekijätkin, että voi olla kaks vakituista työntekijää, niin onkin kaks tuntityöntekijää täällä yhen vakituisen kanssa, että se on vähän semmosta.." LH4

Esimerkissä työntekijä kuvaa tilannetta, jossa ryhmässä on kahden vakituisen aikuisen sijaan kaksi sijaista. Aikuisten väliset sopimukset esimerkiksi siirtymätilanteiden järjestämisestä eivät välttämättä tällaisissa tilanteissa toteutuneet samalla tavalla, kuin ne toteutuvat silloin, kun kaikki työntekijät ovat ryhmän vakituksia työntekijöitä. Nämä vaihdokset vaikuttivat lasten turvallisuuden tunteeseen, kun arkeen ja sen toimintatapoihin tuli muutoksia.

Pienten lasten hoidossa työntekijät näkivät näin ollen tärkeänä aikuisen pysyvyyden ja tutun aikuisen läsnäolon. Omahoitajuuteen tulisi työntekijöiden mukaan pyrkiä erityisesti pienten lasten vuorohoidossa, mutta samalla omahoitajuuden toimimaan saaminen nähtiin vuorohoidossa haasteellisena. Aikuiset tekevät vuoroa samalla tavalla kuin lapset ja lapsen hoitopäivän aikana aikuinen saattaa vaihtua useasti. Erityisesti uuden lapsen aloittaessa hoidon vuorohoidossa pyritään mahdollistamaan saman aikuisen läsnäolo lapsen tutustumiskäynneillä sekä ensimmäisinä hoitopäivinä. Yksi työntekijä kuvasi lapsen kiintyvän varsinkin hoidon aluksi yhteen aikuiseen, jonka jälkeen vähitellen myös muihin. Tämän aikuisen poissa ollessa ryhmästä lapsi kärsi ikävästä. Tämä taas vaikutti suuresti lapsen hoitopäivään ja sen aikana koettuun turvallisuuden tunteeseen.

"Aika haasteellistahan se on että kun täällä hoitajat vaihtuu koko ajan tavallaan, kun se lapsi tulee aamulla ja alottakin sen hoijon niin tavallaan siinä jo tulee liian monta hoitajaa, et se ois ihanne kun ois se yks ainoa hoitaja." LH3

"Se vuorohoito asettaa isot haasteet omahoitajuudelle, mikä sit taas pienten kanssa olis nii ku ehkä se ihanteellisin alotusmuoto varsinkin." LTO4

Työntekijöiden esimerkeistä käy ilmi ihanne omahoitajuudesta, joka ei kuitenkaan vuorohoidossa onnistu. Vuorohoidossa lapsen päivä saattaa kestää jopa vuorokauden putkeen, jolloin hoitavien aikuisia on lapsen hoitopäivän aikana pahimmillaan lähemmäs kymmenen. Vaikka lapset olisi jaettu pienryhmiin aikuisten kesken päivän aikana, niin että lapsella olisi pysyvyyttä hoitajissa, saattaa aikuisia silti olla jopa neljä.

Aikuisten vaihtuvuuden lisäksi ihmissuhteissa oli *vaihtuvuutta kaverisuhteissa*. Työntekijöiden vastauksissa esiintyi paljon kommentteja kaverisuhteiden luomisen haasteista vuorohoidossa. Ongelmana mainittiin lasten päivittäinen vaihtuvuus ja vaihtelevat hoitoajat, jolloin pysyvien kaverisuhteiden muodostuminen hankaloitui eikä lapselle tahtonut aina löytyä kaveria. Toisaalta vaihtelevuudella koettiin olevan myös myönteinen vaikutus lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen, sillä lapsi joutuu vuorohoidossa luomaan kaverisuhteita uudelleen ja harjoittelemaan esimerkiksi leikkiin mukaanpääsyä päivittäin.

Vuorohoidossa eri-ikäisten lasten ryhmien yhdistymisen esimerkiksi ilta- ja viikonloppuhoidossa koettiin hankaloittavan leikkikaverin löytymistä ja yhteisten leikkien keksimistä. Lasten iät voivat vuorohoidossa vaihdella alle vuoden ikäisestä kuusivuotiaaksi, jolloin yhteiset mielenkiinnon kohteet voivat olla harvassa.

"Et vaikka olis eri-ikäisiäkin et pitää vaan yrittää keksiä semmosia leikkejä mitä pystyy yhdessä leikkimään." LH1

"Että niinku sitte koitetaan yhdessä kehitellä niitä leikkejä että ne sujuis ja muuten niinku että ollaan sit enemmän yhdessä että jos näyttää että ei löydy kaveria tai muuta." LH4

Esimerkeissä työntekijät kuvaavat lasten tarvitsevan enemmän aikuisen apua kaverisuhteisiin ja yhteisten leikkien keksimiseen sellaisissa vuorohoidon

tilanteissa, joissa lapsiryhmä koostuu eri-ikäisistä lapsista. Välillä aikuiset korvasivat leikkikaverin itse leikkimällä lapsen kanssa tai ottamalla lapsen mukaan arjen askareisiin. Tällaiset tilanteet vuorohoidossa kuvattiin yleisiksi, juuri lasten eri-ikäisyyden tai vähäisen määrän vuoksi. Saattoi olla, että lapsi on ainoana lapsena paikalla esimerkiksi viikonloppuna. Kuitenkin kavereiden vaihtuvuus koettiin vuorohoidossa lapsen kannalta haasteen lisäksi myös myönteisenä asiana. Illoissa ja viikonlopuissa kaikkien lasten toimiessa samassa ryhmässä kaverisuhteita syntyy yli ryhmärajojen, kun taas arkena päiväaikaan lapset toimivat lähinnä omissa ryhmissään. Vuorohoidossa kavereita saadaan myös eri-ikäisistä lapsista.

Arjen vaihtelevuus. *Vaihtuvat hoitoajat ja pitkät "hoitoputket"* sisältyvät lapsen arjen vaihtuvuuteen. Vaihtuvuus hoitoajoissa on yhteydessä myös suoraan ihmissuhteiden vaihtuvuuteen. Työntekijöiden mukaan arjen vaihtelevuus hämmentää lasta, eikä esimerkiksi lasten käsitykset ajasta ja päivärytmistä kehity yhtä hyvin kuin tavallisessa päivähoidossa olevalla lapsella.

Vuorohoidossa lasten vaihtelevat hoitoajat ja pitkät hoitoputket näkyivät myös turvattomuuden tunteena. Turvattomuuden tunne esiintyi erityisesti työntekijöiden kuvauksissa silloin, kun lapsi oli ollut jo pitkään hoidossa ja lapsi alkoi epäillä, että tullaanko häntä hakemaan ollenkaan.

"..että minä oon täällä päiväkodissa, mut ei ketään muita että.." LH4

"..että tullanks mua hakeen ja mä oon näin kauan täällä, eikä vieläkkään oo tultu.." LTO2

Esimerkeissä työntekijät kuvaavat tilanteita kuten he ovat kokeneet lasten ne kokevan ja puhuvat niin sanotusti lapsen äänellä. Vaihtelevuus arjen rytmeissä ja toiminnoissa kuvauksien mukaan hämmentää ja pelottaa lasta.

Vaihtuvien hoitoaikojen kuvauksiin liittyi myös työntekijöiden huoli lapsen ajasta vanhemman kanssa. Vanhemman vaihtelevat työajat tekevät vuorohoidossa olevan lapsen ajasta epäsäännöllistä. Vanhempi saattaa vaihtaa työvuoroa illasta aamuun, jolloin vanhemmalle ja lapselle ei välttämättä jää yhteis-

tä aikaa kotona, vaan vanhempi hakee lapsen nukkuvana hoidosta ja tuo aamulla takaisin. Lapsi saattaa siis käydä kotona vain nukkumassa.

Huolta esiintyi myös vanhempien jaksamista kohtaan erityisesti yksinhuoltajaperheissä. Vanhemman vuorotyön nähtiin vaikeuttavan arjen pyörittämistä kotona, kuten kotitöiden tekemistä. Arjen perustoimintojen pelättiin vievän vanhemman aikaa niin, ettei vanhemmalla jää aikaa olla lapsen kanssa.

"..varsinkin jos on yksinhuoltaja on paljon töissä, lapsi on hoidossa ja sitten kun oot sen lapsen kanssa, pitäis tehdä kaikki kotihommat ja muut niin kerkeekö tämä vanhempi olemaan sen lapsen kanssa niin, että tulee se turvallinen olo." LTO3

Työntekijän mukaan vanhemman ja lapsen vähäinen yhteinen aika tekee lapselle turvatonta oloa. Erään työntekijän mukaan lapsi viettää jopa enemmän aikaa hereillä ollessaan päivähoidossa vuorohoidon henkilökunnan kanssa kuin kotona vanhemman kanssa.

Rytmin epäsäännöllisyys. Rytmin epäsäännöllisyyteen kuuluvat *rytmin sekoittuminen* ja *liian vähäinen uni*. Vuorohoidossa olevien lasten hoitoajat saattavat vaihdella iltavuorosta aamuvuoroon, jolloin lasten rytmin säännöllisenä pysymisen henkilökunta kuvasi haastavaksi. Lisäksi päiväkodin ja kodin rytmit ja rutiinit eivät aina kohdanneet ja tämän koettiin heikentävän lapsen hyvinvointia.

"Nukkumaan menoajat on jotenkin hankalia, et jos ne heräilee niin ku kotona eri aikaan ja sit täällä on kuitenkin ne millon mennään nukkumaan, niin ehkä sit vähän saattaa sekottua." LH1

Esimerkissä työntekijä kertoo lapsen uni-valverytmin sekoittumisesta kodin ja päiväkodin välillä. Lapsen henkilökohtaisen uni-valverytmin sekoittuminen päivähoidon ja kodin välillä mainittiin useasti. Lapset saattavat tulla päiväuniaikaan hoitoon, mutta ovatkin juuri heränneet yöuniltaan. Työntekijöissä aiheutti huolta vuorohoidossa olevien lasten arjen rytmittyminen ja sen säännöllisyys.

Lapsen hyvinvointiin liittyviä mainintoja tuli eniten lapsen riittävän unen saannin tärkeydestä. Työntekijät kokivat lapsen vaihtelevan arjen vaarantavan hänen mahdollisuutensa riittävään uneen.

"Jos on niin kun vanhemmallakin hyvin myöhäinen ilta ja sitten hakee lapsen kotiin ja tuo taas aikasin seuraavaan aamuun, niin siinä jää sitten yöuni liian lyhyeksi." LTO1

"..me on huomattu se tärkeeks (lepo), kun nää pyörii lapset vuoroissa, joskus tuntuu, että se unen määrä on liian vähäinen." LTO2

Esimerkeistä käy ilmi, että lapsen hoitoaikojen vaihtuessa esimerkiksi ilta- vuorosta aamuvuoroon lapsen yöunen koettiin jäävän liian lyhyeksi. Hoidossa väsymys lisäsi työntekijöiden mukaan lapsen turvattomuuden tunnetta ja lapsen itkuisuutta sekä vähensi lapsen jaksamista.

6.2 Toiminnan järjestämisen haasteet

Ryhmän toiminta. Ryhmän toimintaan kuuluvat *ryhmämuutokset* ja *ryhmän koko* mainittiin useasti työntekijöiden haastatteluissa. Ryhmän toiminnan kannalta parhaana toimintatapana nähtiin kiinteät pienryhmät, joihin lapset oli jaettu esimerkiksi heidän kaverisuhteidensa ja tavoitteidensa mukaan. Kustakin pienryhmästä vastaisi yksi aikuinen. Kuvatonlainen pienryhmätoiminta ei kuitenkaan useinkaan toteutunut vaihtelevien hoito- ja työaikojen vuoksi.

"..kyllä pienryhmiä on päivittäin, mutta se, että ois se sama pienryhmä ja sama aikuinen aina // niin se ei valitettavasti toteudu." LTO2

Työntekijän esimerkin mukaan pienryhmätoimintaa toteutettiin kuitenkin jonkin verran vaihtelevissa pienryhmissä. Ryhmän muutokset aiheuttivat kuitenkin haasteita esimerkiksi ryhmäytymisen kannalta.

Vuorohoidossa haasteena nähtiin välillä *ryhmän koko* esimerkiksi illoissa ja viikonlopuissa, jolloin kaikki lapset olivat yhdistettynä yhteen ryhmään. Pienryhmiin jakaminen ei tällöin ollut välttämättä mahdollista, mikäli paikalla oli vain yksi aikuinen. Paikalla oli tällöin yhdelle aikuiselle lain mukaan sopiva määrä lapsia, mutta työntekijöiden mukaan lasten ikähaitari aiheutti tarpeen lasten ryhmiin jakamiseen.

"..illalla tai viikonloppusin on sitten vähemmän lapsia, niin pystyy sitten enemmän menemään tämmösen pienemmän (lapsen) mukaan, tietysti taas saattaa // ol-

la semmonen ilta, että on enemmän lapsia, mutta sitten ei taas henkilökuntaresurssia oo niin paljon // sitten taas se on vähemmän vaikutusmahollisuuksia..”
LTO3

Esimerkissä työntekijä kuvaa, kuinka pienen lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointi vuorohoidossa onnistuu. Mikäli illoissa ja viikonlopuissa on paljon eri-ikäisiä lapsia, saattaa se haastaa pienen lapsen hyvinvointia. Pienimmille lapsille tällaiset tilanteet työntekijät kuvasivat haastavina ja turvattomina. Mitä pienemmästä lapsesta kyse, sitä enemmän työntekijät kuvasivat lapsen tarvitsevan aikuisen läheisyyttä ja yksilöllisen rytmin huomiointia erityisesti iltaiikaan. Välillä taas iltojen ja viikonloppujen koettiin olevan rauhallisia ja lapsien vähäisen määrän mahdollistavan paremmin esimerkiksi arjesta poikkeavan toiminnan ryhmässä.

Resurssit. Resurssihin liittyivät *haasteet henkilöstöjärjestelyissä sekä työnsuunnittelussa.* Henkilöstöjärjestelyissä painottuivat työvuorosuunnittelun ongelmat lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Työntekijät kuvasivat vuorohoidon työvuorosuunnittelua palapeliksi, jossa on mahdotonta huomioida sekä työntekijöiden hyvinvointia että taata lapselle tuttuja aikuisia ja jatkuvuuden tunnetta. Työvuorosuunnittelun tulisi kuitenkin rakentua myös työntekijälle turvalliseksi ja työssä jaksamista tukevaksi. Lasten turvallisuuden takaamiseksi työvuorosuunnittelussa pystytäänkin huomioimaan vain riittävä henkilökuntamäärä, ei tuttuja aikuisia ja jatkuvuutta.

”Se on varmaan se iso haaste tässä vuorohoidossa, että et jos sen pystyisikin jotenkin sen vuorokierron sillä tavalla järjestämään että ne aikuiset olis, mutta kun lastenkin hoitoajat vaihtelee niin paljon..” LTO4

Edellisestä aineistoesimerkistä käy ilmi, että työvuorosuunnittelu on mietityttänyt työntekijöitä. Työvuorosuunnittelun muokkaamisen mahdollisuuksia lapsilähtöisempään suuntaan oli mietitty useammassa päiväkodissa. Lapsilähtöistä työvuoromallia oli kokeiltukin niin, että lapsen kanssa samoissa vuoroissa olisi sama kasvattaja aina muutaman päivän putkeen. Tässä ongelmaksi tulivat kuitenkin lasten vaihtelevat hoitoajat sekä pitkät, jopa yli vuorokauden jatkuvat hoitopäivät.

Työvuorosuunnittelun haasteena nähtiin myös päivähoidon ruuhka-ajat, jolloin aamuvuorolapset ovat vielä hoidossa ja iltavuorolapset tulevat hoitoon. Aamuvuorossa olleen työntekijän työvuoro on jo kuitenkin päättynyt, kun taas iltavuorolainen ei ole välttämättä vielä tullut töihin. Ruuhka-ajat työntekijät kuvasivat hektisiksi, eivätkä välttämättä kokeneet pystyvänsä takaamaan lapsen turvallisuuden tunteen säilymistä näissä tilanteissa.

Yksi työntekijä kertoi, että heidän päiväkodissaan työntekijät tekevät mielellään itse esimerkiksi pidempää päivää lasten turvallisuuden tunteen tukemiseksi. Yövuoro saattaa työntekijällä olla normaalin 10 tunnin sijaan 11 tuntia, jotta työntekijä on jo paikalla, kun lapset alkavat nukkua.

"..me jotka tehdään yötä, me tullaan kahdeksalta töihin kans, me ollaan // haluttu silleen. // se joka jää yötätiksi niin on sitte nukuttamassa ja lukemassa siellä sadun jaa peittelemässä. Et näkee, et toi on." LH2

Esimerkistä käy ilmi, että työvuorosuunnittelussa oli pyritty huomioimaan lapsen turvallisuuden tunne. Kun työntekijä oli nukuttamassa ja luke-massa sadun, lapset näkivät kuka kasvattaja on yön paikalla.

Työnsuunnitteluun liittyvät haasteet koostuivat työntekijöiden maininnois-ta työssä jaksamisesta sekä arjen kiireestä ja hektisyydestä. Vuorotyötä kuvattiin haastatteluissa monin sanakään-tein. Pääasiassa vuorotyö koettiin haasteel-liseksi, kuluttavaksi ja raskaaksi. Työntekijän työssä jaksamisen yksi haastatel-tava kuvasi vaikuttavan suoraan lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa.

"...ja se taas heijastuu sinne lapsiin, et jos tuntuu, et se ne kuormittaa.." LTO4

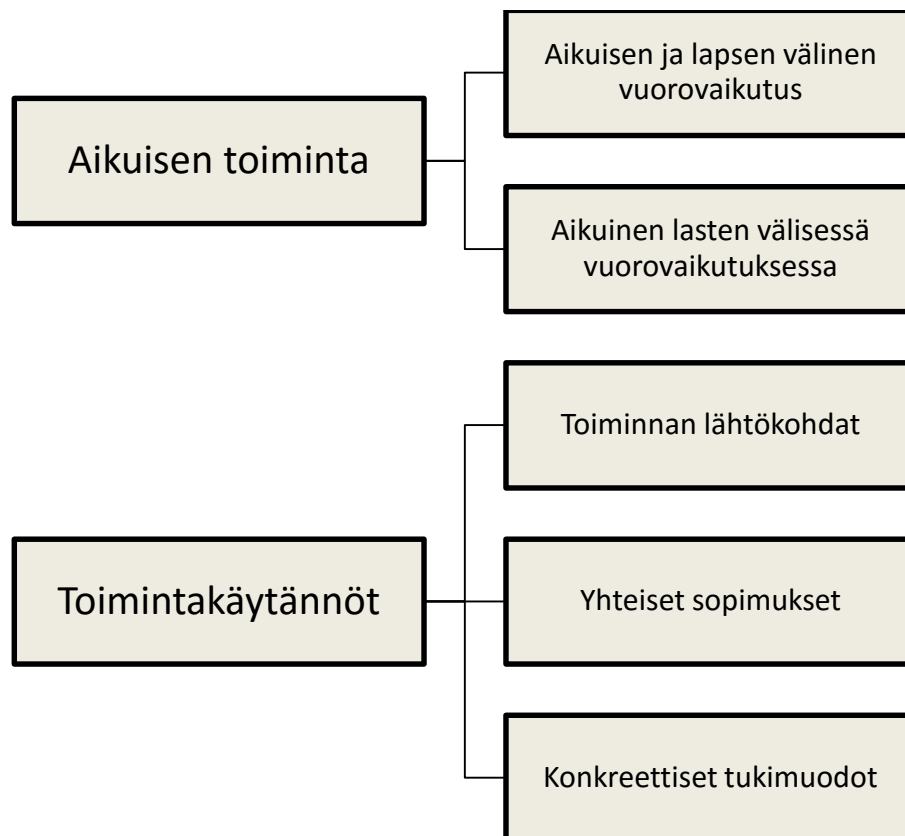
Esimerkissä työntekijä puhuu siitä, kuinka työntekijöiden hyvinvointi ja työssäjaksaminen vaikuttaa lasten hyvinvointiin. Mikäli työntekijä väsyy, hän ei ole enää niin turvallinen aikuinen lapselle. Työntekijöiden kiireen ja arjen hekti-syyden nähtiin myös vaikuttavan lasten hyvinvointiin tekemällä lapselle tur-vattoman olon.

Vuorotyö kuvattiin haasteen lisäksi myös työntekijän voimavarana. Vaihteleva arki ja työvuorot tekevät työstä monipuolista, mikä auttaa työssäjaksami-nessa. Eräs työntekijä kuvasi esimerkiksi viikonloppuvuoroja rauhallisemmiksi

ja silloin lasten kanssa olemiseen ja toimintaan pystyi panostamaan paremmin kuin arkena.

7 VUOROHOIDON HYVÄT TOIMINTAKÄYTÄNTEET

Edellisessä luvussa esittelin vuorohoidon työntekijöiden käsityksiä vuorohoidon aiheuttamista haasteista alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille erityisesti kiintymyssuhteen ja turvallisuuden, rytmin sekä sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni tuloksia työntekijöiden kokemuksista hyvistä käytännöistä ja toimintatavoista, joilla alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnin haasteisiin vastataan vuorohoidossa. Lapsen hyvinvointia vuorohoidossa tukevat käytännöt voidaan jakaa aikuisen erilaisiin toimintatapoihin vuorovaikutussuhteessa sekä tietynlaisiin toimintakäytäntöihin. Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa 3 on esitetty kootusti mistä osa-alueista lapsen hyvinvointia tukevat käytännöt ja toimintatavat muodostuvat vuorohoidon arjessa. Tarkastelen kuvion 3 sisältöä tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

KUVIO 3. Alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvointia tukevat käytännöt ja toimintatavat vuorohoidossa

7.1 Aikuisen toiminta

Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Aikuisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen liittyvät *lapsen kohtaaminen, lähellä oleminen ja sanallinen vuorovaikutus*. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus mainittiin ja sitä kuvailtiin eniten työntekijöiden haastatteluissa. Aikuisen vuorovaikutustavat lapsen kanssa esiintyivätkin aineistossa tärkeänä tekijänä lapsen hyvinvoinnin tukemisessa.

Lapsen kohtaamiseen kuuluvat lapsen yksilöllinen huomiointi, lapsen vastaanotto ja lapsen kuulluksi tuleminen. Isoissa lapsiryhmissä ja vaihtelevassa vuorohoidon arjessa työntekijät kokivat tärkeänä huomioida jokainen lapsi yksilönä. Yksilöllistä huomiointia painotettiin erityisesti lapsen aloittaessa hoidossa ensimmäistä kertaa, jolloin lapsen kohtaamiseen varattiin erityisen paljon aikaa.

".. että jo siinä tutustumisessa tulis varmasti joku aikuinen, joka on sitten myös vastaanottamassa ensimmäisten päivien aikana.." LTO3

"..se, että lapsi saa kokea olevansa niin ku tervetullut ja kysytään ehkä vähän kuulumisia ja tota kohdataan niin kun lapsi hyvin silleen, niinku lämpimästi. Ja selanen olo, että häntä on niinku odotettu." LTO2

Esimerkeistä käy ilmi, että työntekijät kokivat tärkeänä lapsen tutustumisen ja turvallisuuden tunteen luomisen lapselle. Lapsen aloittaessa hoidon lasta oli yleisemmin vastaanottamassa lapsen omahoitaja, jotta lapsi saa rauhassa tutustua ensin yhteen aikuiseen.

Työntekijät huomioivat lapsia yksilöinä eri tilanteissa pitkin päivää ja vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Kun työntekijät tunsivat lapset, he osasivat muokata omaa käyttäytymistään sekä ryhmän toimintaa soveltumaan lapsen tarpeisiin. Yksilöllisyyttä huomioitiin esimerkiksi lapsen unirytmien sekä tapojen ja tottumusten yhteydessä. Lapselle annettiin mahdollisuus esimerkiksi nukkua kahdet päiväunet, mikäli lapsi niitä tarvitsi. Yksilöllistä huomiointia kuvailtiin esiintyvän lähes kaikissa päivän toiminnoissa.

"Haluan niin ku kiinnittää (huomiota) siihen, että mä tulisin kohdanneeks joka päivä jokaisen lapsen. Ja sitten se, // että huomiota sais myös se, joka on niinku se rauhallinen, kiltti, joka ei juurikaan vaadi, koska helpostihan sen huomion saa sitten se kellä sitä niin ku ääntä ja toimintaa riittää." LTO2

Työntekijä kertoo esimerkissä pitävänsä tärkeänä, että jokainen lapsi tulisi kohdattua yksilönä edes kerran päivässä. Lapsen kohtaamisen työntekijät kuvasivat myönteisenä vuorovaikutuksena lapsen kanssa, jossa lapselle sanottiin jotain positiivista ja lasta kuunneltiin. Lasta kohdatessa työntekijä menee lapsen tasolle ja puhuu nimenomaan kyseiselle lapselle. Lapsen kohtaamiseen mainittiin kuuluvaksi myös silmiin katsominen ja mahdollisesti lapsen koskeminen. Tällaisella lapsen yksilöllisellä kohtaamisella työntekijät rakensivat läheistä suhdetta lapseen.

Lähellä oleminen nousi vuorohoidon työntekijöiden puheissa erityisen tärkeäksi pienen lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa. Lähellä olemiseen työntekijät kuvailivat kuuluvaksi sylissä istumisen, läheisyyden, läsnäolon, silittelyn ja

kädestä kiinnipitämisen. Lähellä olemisen mainintoja esiintyi jokaisen työntekijän haastattelussa. Läheisyydellä työntekijät tukivat lapsen tunnesuhteen rakentumista heihin itseensä sekä lisäsivät lapsen turvallisuuden tunnetta.

"mut justiin tätä syliä, syliä, syliä lapselle mahdollisimman paljon.." LH3

"..tärkeä juttu vuorohoidossa varsinkin et se läheisyys ja sit jokainen lapsi hakee sen tietysti omalla tavallaan, että toinen kömpii heti syliin ja halaamaan ja toinen tulee ehkä vähän viereen tai nykii vähä jalasta ja toinen sit on vähä kauempana.." LTO1

Yllä olevassa esimerkissä työntekijä kuvaa, kuinka läheisyydessäkin aikuiset huomioivat jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Joku lapsi tarvitsee läheisyyttä enemmän kuin toinen, joku taas on hitaammin lämpenevä, jolloin lapselle annetaan aikaa ja ollaan lähellä lapsen omilla ehdoilla. Läheisyyttä kuvattiin esiintyvän vuorohoidon eri tilanteissa, esimerkiksi lapsen hoitoon saapuessa, ruokailu- ja pukeutumistilanteissa.

"koko päivän se tietty aina syli on avoin." LH1

"niinku läheisyys ja turva ja se on niinku ne lähtökohdat ja sit ruetaan miettimään, et pystytäänkö tekemään jotain muuta, että mitkä on sitten askartelut tai muut hommat sen päivän aikana, mut se perushoito on se lähtökohta." LTO1

Yllä olevassa esimerkissä työntekijä kuvaa läheisyyden kuuluvan pienten lasten perushoitotilanteisiin. Läheisyys ja turva ovat toiminnan lähtökohdat, joiden jälkeen mietitään muun toiminnan toteuttaminen. Kaikkein pienimmät lapset viettivät aineiston mukaan hyvin suuren osan päivästä aikuisen sylissä. Erityisesti lähellä olo- maininnat työntekijöiden puheessa korostuivat päiväunien aikaan sekä yöunille käydessä. Nukuttamistilanteissa aikuinen oli lapsen lähellä ja silitteli uneen. Turvallisuuden tunteen takaamiseksi yksi työntekijä kertoi pitävänsä lasta kädestä kiinni vaikka koko yön, mikäli lapsi tämän tarvitsi. Myös unilta herätessä lapset saivat rauhalliset sylissä pukemishetket aikuisten kanssa.

Sanalliseen vuorovaikutukseen liittyvät lapsen tunteiden sanallistaminen, ohjaaminen, lapsen kysymyksiin vastaaminen ja ylipäättään lapsen kanssa puhu-

minen. Sanallisen vuorovaikutuksen tilanteita kuvattiin vuorohoidon arjessa olevan paljon. Sanalliseen vuorovaikutukseen liittyi myös vuorovaikutustapa, jolla lasten kanssa puhuttiin.

”Semmonen avoin läsnäolo ja vuorovaikutus ja se semmonen tyyli ja tapa, millä // niin kun kommunikoi ja on siinä läsnä, että onko se sellasta lempeätä vai vai millä tyyllillä sitte siinä jutellaan ja toimitaan, että mahdollisimman tietysti semmosta empaattista ja noitten pienten kanssa rauhallista.” LTO4

Työntekijä kuvaa esimerkissä tietynlaista vuorovaikutustapaa, jolla lasten kanssa puhutaan. Työntekijöiden mukaan tärkeää vuorovaikutuksessa on lapsen empaattinen ja sensitiivinen kohtaaminen ja se, että lapsi kuullaan, eikä hänen ajatuksiaan tai tunteitaan vähätellä. Sanallisella vuorovaikutuksella työntekijät pyrkivät kohtaamaan lapsen, helpottamaan lapsen oloa ja lisäämään lapsen ymmärrystä. Sanallista vuorovaikutusta kuvailtiin eniten lapsen ikävän, surun tai suuttumuksen tunteen yhteydessä.

”..syliin saa tulla jos ikävä tulee ja sen uskaltaa kertoa et hei mulla on ikävää tai mä voin nyt itkeä mulla on ikävää et sitä niinku kukaan tyrmää et nekin tunteet kuulu asiaan..” LTO1

”Kun istutaan sylkkäin tai jotakin tehdään, niin kyllähän siinä ja sen mukaan minkä ikäinen on tullut puhuttua, mitä äiti tekee ja nyt äiti on illan töissä ja iskin on illan töissä ja niin.” LH2

Lapsen tunteiden sanoittamista käytettiin lapsen ikävöidessä vanhempaansa sekä kiukun sattuessa. Sanoittamalla autettiin lasta käsittelemään tunnetilaansa. Vanhemmista puhuttiin lapsen kanssa pitkin päivää ja koitettiin helpottaa ikävää. Vanhemmista puhumiseen liittyi myös lapsen vakuuttelua siitä, että äiti tai isä tulee hakemaan sekä lapsen kysymyksiin ”koska mua tullaan hakemaan” vastaamista. Välillä työntekijät ohjasivat lasta johonkin toimintaan niin, että ikävä unohtuisi.

Aikuinen lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Aikuinen toimii lasten välisessä vuorovaikutuksessa yhdessä olon mahdollistajana ja leikin tukijana. Yhdessä olon mahdollistamista työntekijät kuvasivat tapahtuvan juuri vuorohoidon omalei-

maisuuudesta johtuvista syistä. Vuorohoidossa kavereiden vaihtuvuutta pyrittiin helpottamaan lapsen kannalta erityisesti silloin kun joku läheinen kaveri oli hoidossa paikalla. Lapsille annettiin mahdollisuus leikkiä yhdessä, vaikka se tarkoittaisi rutiinien tai ryhmien muutoksia. Tällöin esimerkiksi normaaleissa pienryhmäajoissa tehtiin vaihdoksia, jotta lapset saisivat enemmän leikkiaikaa yhdessä.

"..jos on useampi laps omasta perheestä, niin tietysti täällä huomioiaan siinä, että ne aika paljon on kuitenkin yksissä // pienelle lapselle sehän on hirveen tärkeä, että niin ku jos on niin ku isosisko tai isovelii.." LH3

Esimerkissä työntekijä kuvaa, kuinka aikuiset mahdollistivat sisarusten yhdessä oloa. Vaikka sisarukset olisivat päiväaikaan eri ryhmissä, saatettiin ryhmien välillä tehdä kyläilyjä ryhmästä toiseen, mikäli esimerkiksi lapsella oli ikävä sisarustaan.

Leikin tukijana aikuinen toimi vuorohoidossa päivittäin. Leikin tukemiseen kuului leikkien ohjaamista, leikkikavereiden löytämistä lapselle, lapsen auttamista leikkiin pääsyssä, leikin aloittamisen opettelua lasten kanssa sekä ristiriitatilanteiden selvittelyä. Eniten kommentteja leikin tukemisesta esiintyi työntekijöiden puhuessa lasten ulkoiluajoista sekä eri-ikäisien lasten välisistä suhteista.

"Ja kun on niit ei ikäsiä lapsia, miten me saatais niin kun niillä leikit toimimaan yhdessä ja näin. Niin tota just sillä, että niin kun lapsen mukaan menemisellä, että mäpä lähden sun kanssa ja katotaan että minkälaiset leikit tuolla ois." LTO2

"Et sit täytyy mennä vähän mukaan ja mitä vois leikkiä. Mä oon välillä tuolla kysyny, voinko mä olla vaik se mummu sitte." LH2

Esimerkeissä aikuinen ohjaa lasten leikin löytämistä ja sen aloittamista. Ensimmäisessä esimerkissä aikuinen auttaa lasta löytämään leikkikaveria ja sopivaa leikkiä. Toisessa esimerkissä aikuinen on itse ohjaamassa leikkiä leikkimällä lasten mukana ja auttamassa leikin alkuun. Työntekijöiden mukaan lapset tarvitsevat paljon leikkitalanteiden ohjausta aikuiselta.

"Aikuinen on läsnä ja pienten kanssa varsinkin tuo niitä semmosia virikkeitä ja ja vähän sitä leikkiä sitten ehkä rikastuttaa jollain tavalla tarpeen mukaan ja ottaa sieltä lapsilta niitä et // lapsi tuo sulle auton, niin aaa, mennäänpä autoleikkiin"
LTO4

Työntekijä kuvaa edellisessä esimerkissä aikuisen roolia lapsen leikin rikastuttajana. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän lapsi tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja mukana leikkimistä. Esimerkistä käy myös ilmi lasten aloitteisiin vastaaminen ja lapsilähtöinen toiminta vapaassa leikkitalanteessa.

7.2 Toimintakäytännöt

Toiminnan lähtökohdat. Toiminnan lähtökohdat muodostuvat *toimintakulttuurista* ja *ilmapiiristä*. *Toimintakulttuuriin* kuuluvia asioita ovat vuorohoidon käytännöt pienryhmätoiminnasta ja omahoitajuudesta sekä henkilökunnan määrät. Toimintakulttuurilla pyrittiin vaikuttamaan vuorohoidon toimivuuteen ja lasten turvallisuuteen. Vuorohoidon vaihtelevuuden vuoksi niin sanottuja kiinteitä pienryhmiä ei vuorohoidossa voitu muodostaa, mutta pienryhmätoiminta nähtiin kuitenkin hyvin tärkeäksi.

"No tota, mahdollisuuksien mukaan jakautumaan, niin kun pienryhmiin, et just se, että ei olis niin jotenkin kaoottinen hälinä tai näin // että lapsella ois sitten mahdollisuus myös sitten sitä leikkiä rakentaa." LTO2

Työntekijä kuvaa esimerkissä kuinka pienryhmätoiminnalla pyrittiin rauhoittamaan lapsen päivää niin aikuis- ja lapsikontaktien määrää rajaamalla kuin melua ja kiirettä vähentämällä.

Omahoitajuutta toteutettiin osassa työntekijöiden päiväkodeista. Omahoitajuudella pyrittiin turvaamaan lapsen läheinen suhde edes yhteen hoitavaan aikuiseen. Erityisesti uuden lapsen aloittaessa hoidon omahoitaja pyrittiin samaan samoihin vuoroihin lapsen kanssa, jolloin lapsi sai rauhassa tutustua ja kiintyä ensin yhteen aikuiseen.

"Kyllä se on ehkä se tärkein juttu // se että on se turvallinen aikuinen keneen se lapsi niin kun pystyy turvautumaan ja luottamaan, että varsinkin tuolla pienten ryhmässä." LTO1

"Lapset syövätkin niinku niissä sen yhden aikuisen niinku omassa pienryhmässä ja nyt on siirretty nukkarissa sängytkin silleen, että se omahoitaja on siinä kaikkien omien lasten lähellä ja tota ja tosiaan se, että ku se lapsi tulee tutustumaan niin niin, se yksi aikuinen ottaa sen vastaan ja tutustuttaa..." LH4

Edellisen esimerkin mukaan omahoitajuudella ja pienryhmätoiminnalla rauhoitettiin lapsen päivää niin, että lapsi oli hoitopäivänsä aikana yhden aikuisen kanssa samassa pienryhmässä. Omahoitajuus ja pienryhmätoiminta toteutuivat edellisen esimerkin mukaisina vain päiväaikaan. Vaikka sekä lapset että aikuiset toimivat vaihtuvissa vuoroissa, omahoitajuus ja pienryhmätoiminta vähensivät työntekijöiden mukaan vuorohoidolle ominaista vaihtuvuutta ihmissuhteissa.

Henkilökunnan määrään pyrittiin kiinnittämään työntekijöiden mukaan vuorohoidossa erityistä huomiota. Riittäväällä henkilökuntamäärällä lisättiin lasten turvallisuutta ja pyrittiin vastaamaan vuorohoidon aiheuttamaan ihmisten vaihtelevuuteen.

"Turvallisuuden tunne tietysti se, että tarpeeks resursseja on joka vuoroon // ja sitten taas, hmm, jos on yöksi jäämässä, niin katotaan onko siellä iltalapsia kuinka paljon, että pitääkö siellä olla sitten kaks aikuista, joka toinen on nukuttamassa ja toinen sitten huolehtii nää kotiinlähtijät." LTO3

Esimerkissä työntekijä kuvaa, kuinka työvuorosuunnittelussa jo mietitään tarvittava henkilökuntamäärä jokaiselle päivälle. Työntekijöiden vaihtelevien työvuorojen vuoksi ei työntekijöiden mukaan pystytä tukemaan lapsen jatkuvuuden tunnetta, mutta henkilöstömäärällä pyrittiin tukemaan lapsen turvallisuuden tunnetta. Lisäksi henkilökunnan vaihtuvuudessa vuorohoidossa huomioitiin erityisesti pienempien ryhmää. Alle kolmevuotiaiden ryhmään pyrittiin järjestämään tutut aikuiset myös sijaistilanteissa, jolloin sijainen menikin isompien ryhmään ja joku vakituisista työntekijöistä siirtyi pienille.

Ilmapiiriä työntekijät kuvasivat yhdeksi lapsen turvallisuuden tunteeseen vaikuttavaksi tekijäksi. Ilmapiiriin liittyivät toiminnan kiireettömyys, ympäristön kodinomaisuus ja aikuisten keskinäiset välit. Ilmapiiriin työntekijät pyrkivät tietoisesti vaikuttamaan.

"..me täällä kaikki pyöritään vuoroissa, niin tota ihmiset ympärillä vaihtuu, niin juuri siksi on jotenkin tärkeää, että me aikuiset oltais niin kun läsnä ja tuotais sitä kiireettömyyden tunnetta // se on minusta niin kun sen turvallisuuden tunteen kannalta tärkeää." LTO2

Aineistoesimerkki kuvaa, kuinka pienten lasten hoidossa toiminnan kiireettömyys nousi työntekijöiden haastatteluissa tärkeäksi seikaksi lapsen turvallisuuden tunteen kannalta. Kiireettömyyteen ja rauhallisuuteen liittyviä kommentteja oli aineistossa useita. Päivittäisten toimintojen kiireettömyys, samoin kuin kiire, oli aikuisista lähtevää ja aikuisten luomaa. Yksi työntekijä kuvasikin: *"meidän aikuisten pitäis opetella turha kiire pois."* LH3

Vuorohoidon järjestämisessä päivähoiton kodinomaisuus esiintyi useamman työntekijän puheessa. Vuorohoidossa lapset elävät arkista elämää aamuheräämisineen ja iltatoimineen, jolloin työntekijät kokivat ympäristön kodinomaisuuden tuovan lapselle turvaa.

Aikuisten keskinäiset välit vaikuttavat vuorohoidon ilmapiiriin ja sitä kautta lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen. Työntekijät pitivät tärkeänä sitä, että vuorohoidon henkilökunnan keskinäiset välit ovat kunnossa. Aikuisten väliset suhteet tulevat vuorohoidossa työntekijöiden mukaan helpommin esille, sillä aikuisetkin tekevät vuorotyötä ja eriryhmien aikuisten kanssa ollaan esimerkiksi illoissa ja viikonlopuissa.

Yhteiset sopimukset. Yhteisiin sopimuksiin kuuluvat aikuisten keskenään sopimat säännöt ja *päivärytmi* sekä *rutiineiksi muodostuneet tavat* vuorohoidossa. Yhteiset sopimukset ohjaavat osaltaan koko vuorohoidon arkea. Työntekijät pitivät tärkeänä sitä, että yhdessä sovituista asioista pidetään kiinni ja että esimerkiksi *päivärytmiä* noudatetaan joka päivä samanlaisena. Selkeys rytmissä lisäsi työntekijöiden mukaan päivän ja toimintojen ennakoitavuutta lapselle ja tätä kautta mahdollisti lapsen turvallisuuden tunteen säilymistä.

"..toimintatavat niinku illoissakin, että mitenkä se ilta rakentuu tai jokainen tietysti tekee sitä työtään niinku omalla tyylillään // mutta on niinku semmonen selvä, että millon syödään ja millon on leikkiaika ja mihin aikaan iltalapsen menee nukkuun, jotka nukkuu, tai yötä olevat lapset, että ne on semmosia yhteisesti sovittuja juttuja." LH4

"..säännöthän ne kuitenkin antaa sitä turvallisuutta, että hmm, että on nämä tietyt rytmit ja säännöt ja säännöllisyys." LH3

Esimerkeissä työntekijät kuvaavat toimintojen säännöllisyyden toteutumisesta vuorohoidossa. Yhdessä sovitut säännöt lisäävät työntekijöiden mukaan lapsen turvallisuuden tunnetta, kun lapsi pystyy luottamaan siihen, mitä saa ja mitä ei saa tehdä, eivätkä säännöt vaihdu aikuisen vaihtuessa. Näin ollen esimerkiksi kaverin satuttamisesta seuraus on aina samanlainen. Kuitenkin vuorohoidossa ilta- ja viikonloppuaikaan jotkut säännöt ja rytmit olivat sellaisia, joista pystyttiin poikkeamaan.

Rutiineiksi muodostuneita tapoja esiintyi vuorohoidon työntekijöiden kuvauksissa yhteisesti sovittujen sääntöjen ulkopuolella. Tällaiset olivat ikään kuin kirjoittamattomia sääntöjä, joista oli tullut osa vuorohoidon toimintakultuuria. Tällaisia tapoja esiintyi esimerkiksi lapsen tullessa päiväkotiin, jolloin vanhempien hyvästelytapa oli muodostunut rutiininomaiseksi kaikille lapsille. Vanhemman lähtiessä vanhemmalle saatettiin käydä vilkuttamassa aina tietystä ikkunasta. Rutiinien koettiin tuovan lapsen päivään ennakoitavuutta ja turvallisuuden tunnetta.

Konkreettiset tukimuodot. Konkreettisia tukimuotoja lapsen hyvinvoinnin tukemiseen vuorohoidossa ovat *hahmottamisen tuet* ja *lapsen omat turvaobjektit*. Päivähoitossa on yleisesti käytössä erilaisia lapsen hahmottamista helpottavia kuvia. Tällaisia ovat esimerkiksi päiväjärjestykset kuvin, tunnekortit ja erilaiset arkitilanteiden kuvat, vaikkapa pukeutumisesta ja sen järjestyksestä.

Vuorohoidossa tällaiset kuvat ovat aineiston mukaan päivittäisessä käytössä. Lasten vaihtelevat hoitoajat hankaloittavat työntekijöiden mukaan lapsen päivärytmin hahmottamista normaalia päivähoitoa enemmän. Ihmetystä lapsissa aiheuttaa, kun välillä päivähoitossa mennään nukkumaan lounaan jälkeen ja välillä illalla.

"..on ollu käytössä semmonen iltakellokin, // missä on ollu kuvilla se päivä ja siellä on sitten iltapalat ja nukkumaanmenot ja hakuajat ja muuta, että se // helpotti kummasti niitä lapsia." LH4

Esimerkissä työntekijä kuvaa kuinka hahmottamisen tukena käytetty kello kuvilla helpottaa lasten päivärytmin ja vuorokaudenajan hahmottamista. Kellosto lapsi myös näkee, milloin häntä tullaan hakemaan.

Lisäksi vuorohoidossa on käytössä erilaisia kuvatauluja, joihin laitetaan niiden lasten kuvat, jotka ovat kyseisenä päivänä hoidossa. Osassa päiväkodeista tällaisiin tauluihin oli lisäksi yhdistetty päiväjärjestys kuvin, jolloin lapset myös näkivät, milloin kaveri oli tulossa hoitoon. Eräässä päiväkodissa oli myös taulu, johon merkittiin aikuisten kuvilla, ketkä aikuisista ovat missäkin ryhmässä kyseisenä päivänä, kuka on aikaisessa aamuvuorossa, kuka iltavuorossa ja kuka yössä, jolloin lapsi pystyy hoitoon tullessaan jo katsomaan, kuka aikuinen on hänen kanssaan iltavuorossa.

Kuvia käytettiin vuorohoidossa myös puhumisen tukena lapsen kanssa. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi lapsen ikävöidessä vanhempaansa sekä lapsen ollessa surullinen tai suuttunut. Kuvien avulla sanoitettiin lapsen tunnetilaa ja ajatuksia tarkoituksena helpottaa lapsen tunteiden käsittelyä.

Eriyisesti kaikista pienimpien lasten turvallisuuden tunteen säilymiseksi vuorohoidossa on käytössä lasten erilaiset *turvaobjektit*. Turvaobjektit ovat lapselle jollain tavalla tärkeitä esineitä kotoa. Tällaisia ovat omat titit, tuttipullot, ruokalaput, unilelut, rievut ja viltit.

”Mahdollisimman paljon sitä semmosta omaa, omaa turvaa niistä omista tavaroista, unikavereista tai räteistä ja tuteista ja tuttipulloista // et semmosta ei yhtään mitenkään lähetty rajottamaan, et kaikki mahdolliset semmoset omaa turvaa tuovat tavarat siihen mukaan vaan arkeen..” LTO4

Esimerkissä työntekijä kuvaa turvaobjektien kuuluvan pienten lasten vuorohoitoon. Lähes jokaisessa päiväkodissa pienimmillä lapsilla sai olla oma turvaobjekti mukana joka päivä koko hoitopäivän ajan, vaikka kyseessä olisi ollut lelu. Muutoin päiväkodeissa vietettiin oman lelun – päivää vaihtelevasti esimerkiksi kerran viikossa. Turvaobjekteissa saattoi olla esimerkiksi oman äidin ja kodin tuoksu, joka toi lapselle lohtua hoidossa oloaikana.

Osassa päiväkodeista oli otettu käyttöön myös jokaiselle lapselle tehdyt omat kuvataulut, joissa lapsella oli tärkeiden ihmisten kuvia. Näitä kuvia lapsi

sai joko kantaa koko ajan mukana tai kuvia pystyi säilyttämään lapsen lokerossa, josta lapsi pystyi välillä käymään tankkaamassa turvallisuutta. Tärkeiden ihmisten kuvien ajateltiin lisäävän lapsen turvallisuuden tunnetta ja ylläpitävän muistikuvaa vanhemmista.

8 POHDINTA

Tutkimukseni tehtävänä oli selvittää työntekijöiden käsityksiä vuorohoidon aiheuttamista haasteista alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille. Erityisesti olin kiinnostunut vuorohoidon haasteista lapsen kiintymyssuhteen ja turvallisuuden, rytmin ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta, sillä nämä piirteet korostuvat pienen lapsen hoidossa. Lisäksi etsin vastausta siihen, millaisin keinoin vuorohoidon haasteisiin vastataan. Seuraavaksi tarkastelen tutkimukseni päätuloksia laajemmin ja yhdistän niitä aikaisempaan tutkimukseen vuorohoidosta ja pienten lasten hyvinvoinnista. Lopuksi pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä sekä merkitystä ja jatkotutkimushaasteita.

8.1 Vuorohoito haastaa pienen lapsen turvallisuuden tunnetta

Kansainväliset tutkimukset vuorohoidosta ovat keskittyneet pitkälti juuri vuorohoidon aiheuttamiin haasteisiin lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta (esim. Anme & Segal 2003, Strazdins ym. 2004). Tutkimuksissa on käytetty informantteina lasten vanhempia ja vuorohoidon työntekijöitä. Suomessa varhaiskasvatuksen ja vuorohoidon järjestäminen eroaa hyvin paljon jo verrattaessa Euroopan muihin valtioihin, saati sitten Yhdysvaltoihin tai Australiaan, jossa vuorohoitoa on tutkittu jo enemmän. Vuorohoidon erilaiset järjestämistavat voivat kuitenkin vaikuttaa siihen, voiko lapsi hoidossa hyvin, joten muualla tehtyä tutkimusta ei voida suoraan siirtää koskemaan myös suomalaisten lasten hyvinvointia vuorohoidossa.

Vuorohoidon arkea kuvasi tämän tutkimuksen mukaan aikuisten kiire ja vaihtuvuus, lasten vaihtuvat ja pitkät hoitoajat sekä ryhmän muutokset. Näin ollen vuorohoidon haasteet pienen lapsen hyvinvoinnille syntyivät vaihtuvuudesta ja toiminnan järjestämisen haasteista. Vaihtuvuuteen liittyvät osa-alueet olivat luonteeltaan sellaisia, jotka vaikuttavat suoraan lapsen omaan kokemuk-

seen, kun taas toiminnan järjestämisen haasteet vaikuttivat vuorohoidon järjestämisen taustalla ja tulivat sitä kautta osaksi lapsen hyvinvointia vuorohoidossa. Vaihtuvuuden eri osa-alueet tulivat työntekijöiden puheessa eniten esille lapsen hyvinvoinnin haasteina vuorohoidossa. Vaihtuvuuden tekijöiden, eli ihmissuhteiden vaihtuvuuden, arjen vaihtelevuuden ja rytmin epäsäännöllisyyden vaikutus lapsen hyvinvointiin onkin vuorohoidon työntekijöiden mukaan kiistaton. Samoja vuorohoitoon liittyviä tekijöitä on yhdistetty myös aiemmissa suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa (Kekkonen ym. 2014; Strazdins ym. 2004) lapsen hyvinvoinnin heikkenemiseen ja esimerkiksi lapsen käytös- ja tunne-elämän ongelmiin.

Lapsen vaihtuvat ihmissuhteet hoidossa, vaihteleva arki ja vähäinen aika vanhemman kanssa sekä epäsäännöllinen rytmi aiheuttivat lapsissa työntekijöiden mukaan turvattomuutta. Vuorohoidon vaihtuvuudessa työntekijät kuvasivat haasteeksi lapsen suhteet hoitaviin aikuisiin ja kavereihin. Erityisesti pienten, alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla, olisivat työntekijöiden mielestä tärkeää pysyvät ihmissuhteet, jotta lapsi pystyisi muodostamaan turvallisia kiintymyssuhteita vanhempien lisäksi hoitaviin aikuisiin. De Schipper ja kollegat (2003) olivat myös tutkimuksessaan sitä mieltä, että lapsi voi paremmin, mikäli hoitohenkilökunta ja lapsiryhmä ovat pysyvät. Vuorohoidon työntekijät kokivat, että erityisesti ilta-aikaan lapset tarvitsevat enemmän yksilöllistä huomiointia ja läheisyyttä aikuiselta, kuten myös Varhaiskasvatustyöryhmän (1999, 35) raportissa ilmenee.

Opetus- ja Kulttuuriministeriön (2014) kyselyn mukaan myös vanhemmat ovat huolissaan varhaiskasvatuksen suurista lapsiryhmistä ja henkilökunnan vaihtuvuudesta. Lisäksi vanhemmat pitävät lapsen kaverisuhteita, sosiaalisten taitojen kehittymistä ja ryhmän jäsenyyttä tärkeinä osa-alueina varhaiskasvatuksessa, joiden toteutumista suuret lapsiryhmät heikentävät. Vuorohoidossa työntekijöiden ja lasten vaihtuvuus on tutkimusten (Rönkä ym. 2014; Kalliala 2012) mukaan vielä normaalia päiväkotia suurempaa, jolloin ryhmän toiminta ja kaverisuhteet vaihtelevat arjessa paljon. Tämän tutkimuksen mukaan nämä

voivat kaverisuhteiden ja sosiaalisten taitojen kehityksen haasteiden lisäksi luoda turvattomuuden tunnetta pienille lapsille.

Arjen vaihtelevuuden tekijöihin kuuluivat työntekijöiden mukaan lapsen vaihtelevat hoitoajat ja niin sanotut ”hoitoputket”. Nämä tekijät olivat työntekijöiden kokemuksen mukaan yhteydessä lapsen ihmissuhteiden vaihtuvuuteen sekä vanhemman kanssa vietetyn ajan vähyyteen ja sitä kautta lapsen kiintymyssuhteeseen vanhempaa kohtaan sekä turvallisuuden tunteeseen. Tutkimukseni tuloksen työntekijöiden huolesta vanhemman vähäisestä ajasta lapsen kanssa sekä erityisesti yksinhuoltajavanhemman jaksamisesta jakavat myös vanhemmat itse Perheet 24/7-tutkimuksen tulosten mukaan. (Perheet 24/7b). Myös Mossin (2009, 72) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat vanhemman vuorotyön ja poissa olemisen vaikuttavan vanhempi-lapsisuhteeseen.

Lapsen vaihtelevat hoitoajat vuorohoidossa vaikuttivat myös lapsen päivärhythmin säännöllisyyteen ja samana pysyvyyteen. Rytmien epäsäännöllisyys koettiin tutkimuksen mukaan heikentävän pienen lapsen hyvinvointia. Lapsen epäsäännöllisen rytmin vaikutuksista lapsen hyvinvointiin aiheuttaa työntekijöiden lisäksi huolta myös epäsäännöllistä työaikaa tekevissä vanhemmissa (Perheet 24/7b).

Tässä tutkimuksessa toiminnan järjestämisen haasteina näyttäytyivät ryhmämuutokset ja ryhmän koko, sekä resurssit, joihin kuuluivat haasteet henkilöstöjärjestelyissä sekä työsuunnittelussa. Toiminnan järjestämisen haasteet, kuten isot lapsiryhmät ja lasten vaihtuvuus, kiire ja hektisyys sekä väsyneet kasvattajat vähentävät lapsen jatkuvuuden kokemusta vuorohoidossa sekä luovat omalta osaltaan turvattomuutta lapsen päivään. Näistä osa-alueista vuorohoidon hektisyyttä ja aikuisten jaksamista ei ole niinkään tuotu esiin aiemmassa tutkimuksessa vuorohoidon vaikutuksista lapsen hyvinvointiin. Kun taas esimerkiksi ryhmän vaihtelut päivän aikana koettiin haasteeksi myös työntekijöille suunnatussa nettikyselyssä (Perheet 24/7c), jossa yli 60 % vastaajista ilmoitti, että lapsi joutuu vaihtamaan ryhmää kesken hoitopäivän.

Toiminnan järjestämisen haasteet näkyvät työntekijöiden kokemuksen mukaan vuorohoidon arjessa esimerkiksi aikuisten kiireenä ja toiminnan hekti-

syytenä. Ruuhkatilanteet vuorohoidossa aiheuttavat työntekijöiden mukaan turvattomuutta lapsissa, sillä aikuisilla ei ole mahdollisuutta huomioida kaikkia lapsia. Illoissa ja viikonlopuissa työntekijät kokivat voivansa antaa lapsille enemmän yksilöllistä huomiota, aikaa sekä läheisyyttä. Toisaalta, isot ryhmät koettiin stressaavina tilanteina ja kuormittavan lapsen hyvinvointia niin päiväkuin ilta-aikaankin.

Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Harrison 2008) on todettu, että pienet lapsiryhmät ovat tärkeitä erityisesti pienimpien lasten hyvinvoinnille, sillä pienemmät lapset tarvitsevat enemmän tukea kasvattajilta selviytyäkseen tunteidensa käsittelystä ja oppiakseen sosiaalista kanssakäymistä vertaistensa kanssa. Tämän tutkimuksen mukaan vuorohoidon ammattikasvattajat kokevat pienten lapsiryhmien olevan myös lapsen turvallisuuden tunteen kannalta parempia pienille lapsille.

Toiminnan järjestämisen haasteisiin lukeutuva työnsuunnittelu piti sisälleen myös työntekijöiden työssä jaksamisen ja sen vaikutuksen lapsen hyvinvointiin. Vuorotyö nähtiin haastavana ja kuluttavana ja näiden koettiin vaikuttavan myös lapsen hyvinvointiin. Työntekijöiden työolosuhteiden vaikutuksia lapsiin pitäisikin esimerkiksi OECD:n (2012, 37) mukaan tutkia enemmän.

Kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Moss 2009; De Schipper ym. 2003) aiemmin esille tulleet vuorohoidon ominaisuudet, kuten vanhemmasta erillään vietetty aika ja kasvattajien vaihtuvuus vaikuttavat tämän tutkimuksen tuloksien mukaan myös suomalaisessa vuorohoidossa lapsen hyvinvointiin. Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Kekkonen ym. 2014; Strazdins ym. 2004) esiintulleiden lapsen käytös- ja tunne-elämän ongelmien lisäksi vuorohoito aiheuttaa tämän tutkimuksen mukaan haasteita lapsen turvallisuuden tunteelle. Sekä vuorohoidon vaihtuvuuden tekijöiden että toiminnan järjestämisen haasteiden taustalla työntekijöiden puheessa olivat samanlaiset kuvaukset lapsen hyvinvoinnista. Ihmissuhteiden vaihtuvuus, lapsen arjen vaihtelevuus, epäsäännöllinen rytmi, isot ja vaihtelevat lapsiryhmät sekä kiire ja hektisyys tekivät työntekijöiden mukaan pienen lapsen olosta turvattoman. Lapsen turvattomuutta

vuorohoidossa pyrittiin ehkäisemään erilaisin toimintakäytäntein ja aikuisen toiminnan avulla.

8.2 Turvallisuuden tunteen takaaminen vuorohoidossa

Vuorohoidon haasteisiin vastaamisen hyvät käytännöt ja toimintatavat jakautuivat aikuisten toimintaan liittyviin käytäntöihin ja vuorohoidon toimintakäytänteisiin. Vuorohoidon ihmissuhteiden ja arjen vaihtuvuuden tuomiin haasteisiin lapsen hyvinvoinnille työntekijät vastasivat omalla toiminnallaan ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Tärkeänä työntekijät kokivat lapsen yksilöllisen kohtaamisen, lähellä olemisen ja sanallisen vuorovaikutuksen lapsen kanssa. Vuorohoidossa työntekijöiden vaihtuvuuteen ei välttämättä voida vaikuttaa, mutta lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia voidaan työntekijöiden mukaan ylläpitää aikuisen sensitiivisellä lapsen kohtaamisella, johon sisältyy lapsen kuulemistä ja läheisyyttä.

Lapsen hyvinvointia tukevissa toimintatavoissa työntekijöiden puheessa esiintyi eniten aikuisen toimintaa koskevia mainintoja ja aikuisen toimintaa kuvattiin monipuolisesti. Tämä liittyy siihen, että suurimpana vuorohoidon haasteena lapsen hyvinvoinnille koettiin arjen ja ihmissuhteiden vaihtuvuus, johon työntekijät pyrkivät nimenomaan omalla toiminnallaan vastaamaan. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa (De Schipper ym. 2003) on esitetty ajatus siitä, että kasvattajat pyrkivät kompensoimaan lapsen elämän epävakauden vaikutuksia lapsen hyvinvointiin ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kasvattajien toiminta näyttäytyykin tärkeimpänä lapsen hyvinvoinnin tukijana vuorohoidossa.

Aikuisen toiminnassa vuorohoidon haasteisiin vastaamisessa korostui lapsen lähellä olo. Läheisyys ja erityisesti syli nähtiin lapsen turvallisuuden tunnetta sekä aikuisen ja lapsen välistä suhdetta tukevana toimintatapana vuorohoidossa alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla. Samansuuntaisia tuloksia pienten lasten päivähoitosta on saanut myös Hännikäinen (2015). Syli muodos-

taa Hännikäisen (2015) tutkimuksen mukaan voimakkaan siteen lapsen ja kasvattajan välille, jossa lapsi kokee turvallisuutta, läheisyyttä, luottamusta, mielihyvää ja iloa. Tässä tutkimuksessa läheisyyden ja sylin merkitys tuli esille myös vuorohoidossa. Työntekijät ovat tutkimuksen mukaan huomioineet myös sen, että alle kolmevuotiaiden hoidossa korostuvat nimenomaan päivittäiset hoitotilanteet lapsen kasvatuksen ja opetuksen tilanteina sekä aikuisen läheisyys ja läsnäolo niissä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16.). Erityisesti vuorohoidossa on tärkeää ensin pyrkiä turvaamaan lapsen turvallisuuden tunne ja sen jälkeen voidaan katsoa, lähdetäänkö tekemään askarteluja tai muita aikuisen ohjaamia toimintoja.

Aikuisen toimintaan sisältyi työntekijöiden mukaan myös aikuisen rooli lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jossa aikuisen tehtävänä koettiin lasten yhdessä olon mahdollistaminen sekä leikin tukijana toimiminen. Nämä aikuisen roolit tulisivat varmasti esille myös normaalissa päivähoidossa tehtävissä tutkimuksessa, mutta työntekijöiden mukaan nämä korostuivat vuorohoidolle omaleimaisen lasten jatkuvan vaihtuvuuden vuoksi (ks. myös De Schipper ym. 2003).

Lapsen hyvinvointia tukeviin toimintakäytänteisiin lukeutuivat toiminnan lähtökohdat, yhteiset sopimukset ja konkreettiset tukimuodot. Toimintakäytännöt muodostivat vuorohoidon toiminnan perustan, jonka pohjalta vuorohoidon työntekijät toimivat. Työntekijöiden mukaan oli tärkeää pystyä luottamaan toimintakäytäntöjen toimivuuteen ja siihen, että niitä noudattivat kaikki työntekijät. Kasvattajat pystyvät siis omalla toiminnallaan vaikuttamaan myös vuorohoidon hyviin toimintakäytänteisiin. Hyvillä toimintakäytänteillä vuorohoidossa pyrittiin jatkuvuuteen, säännöllisyyteen ja turvallisuuteen lasten hoidossa.

Toimintakäytänteissä tärkeimpinä lapsen hyvinvoinnin kannalta esiintyivät toiminnan lähtökohdat, joissa erityisesti omahoitajuus ja pienryhmätoiminta, yhteiset sopimukset, joissa eniten vaikutti lapsen päivärytmi ja toiminnan säännöllisyys sekä konkreettisista tukimuodoista turvaobjektit. Samoja teemoja on esiintynyt myös aikaisemmassa tutkimuksessa ja asiantuntijoiden lausun-

noissa (Siren-Tiusanen 2001; Ebbeck & Yim 2009; Harrison 2008) pienten lasten päivä- ja vuorohoidosta. Pienryhmätoiminnalla ja omahoitajuudella vuorohoidossa pyrittiin vähentämään lapsen stressitekijöitä sekä päivittäisten kontaktien määrää ja mahdollistamaan lapselle turvallista kiintymyssuhdetta yhteen aikuiseseen. Pienryhmätoiminta vähentää päiväkodissa meluhaittoja, kun samassa tilassa on pienempi ryhmä kerrallaan. Samalla se helpottaa siirtymätilanteiden rauhattomuutta ja kiireen tuntua, jolloin lapsella on turvallisempi olo. Myös aiemmassa kyselyssä vuorohoidon työntekijöille (Perheet 24/7c) pienryhmätoiminta koettiin hyvänä käytäntönä vuorohoidossa erityisesti pedagogiikan laadun ja tiedonkulun varmistamisen kannalta.

Kasvattajat pyrkivät minimoimaan lasten vaihtelevien hoitoaikojen ja rytmien epäsäännöllisyyden vaikutukset mahdollistamalla lapselle säännöllisen rytmien hoitopäivän aikana sekä pitämällä päivän toiminnot samanlaisina. Myös Siren-Tiusanen (2001, 22) painottaa alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla päivärytmien selkeyttä, toistuvuutta ja samana pysyvyyttä turvallisuuden tunteen rakentumisessa. Päivärytmien samana pysyvyys lisää lapsen päivän ennakoitavuutta ja lapsi oppii ymmärtämään, mitä milloinkin tapahtuu.

Turvaobjektit toimivat vuorohoidossa pienen lapsen kiintymyssuhteen turvaamisessa vanhempaan, ikävän tunteen helpottamisessa, sekä turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä. Turvaobjektit olivatkin vuorohoidossa yleisesti käytössä ja työntekijät pitivät tärkeänä niiden mahdollistamista lapsille myös lelopäivien ulkopuolella. Myös lastenpsykiatri Jari Sinkkonen toteaa haastattelussaan Ylelle, että alle kolmevuotiaiden lasten kanssa voi eroahdistuksen helpottamiseksi ottaa avuksi esimerkiksi kuvia, oman unilelun ja vaikkapa äidin huivin, jossa on äidin tuoksua. Turvaobjektit voivat helpottaa esimerkiksi lapsen nukahtamista turvalliseen uneen vanhemman poissa ollessa. (Hevonoja 2013.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa lapsen hyvinvoinnista vuorohoidossa on saatu samankaltaisia tuloksia aikuisen toiminnan ja vuorovaikutuksen vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin (esim. Anme & Segal 2003; Rönkä ym. 2014). Tämä tutkimus vahvistaakin näyttöä siitä, että monet lapsen turvattomuuden tun-

teeseen ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä vuorohoidossa ovat sellaisia, joihin kasvattajat pystyvät itse toiminnallaan vaikuttamaan. Aikuisilla ja aikuisien tekemillä päätöksillä ja sopimuksilla on siis tärkeä rooli pienen lapsen hyvinvoinnissa vuorohoidossa. Tämän tutkimuksen mukaan vuorohoidossa on jo selvästi suunniteltu ja toteutettu toimintaa huomioiden vuorohoidon omaleimaisuus ja rakennettu toiminta tukemaan hoidon jatkuvuutta, ennakoitavuutta ja pysyvyyttä ja täten pyritty takaamaan lapsen turvallisuuden tunnetta.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Pohdin tutkimukseni luotettavuutta Guban ja Lincolnin (1988, 84–85) neljän arviointikriteerin pohjalta. Aineiston keruun ja analyysin luotettavuus ja eettisyys- kappaleessa (5.5) tarkastelin jo aineiston hankinnan ja sen analysoinnin luotettavuutta sekä eettisyyttä kahden ensimmäisen arviointikriteerin pohjalta. Seuraavaksi käsittelem Guban ja Lincolnin (1988) kahta viimeistä arviointikriteeriä, eli siirrettävyyttä ja vahvistettavuutta sekä pohdin tutkimukseni eettisiä kysymyksiä.

Laadulliselle tutkimukselle ei ole tavoitteen mukaista eikä välttämättä mahdollistakaan pyrkiä tutkimustulosten yleistettävyyteen, vaan ennemminkin siirrettävyyteen. Tulosten siirrettävyys näkyy siinä, missä määrin ne ovat siirrettävissä tilanteesta ja kontekstista toiseen. Tutkijan tehtävänä on kuvata riittävän tarkasti tutkimuksen etenemistä ja aineistoa, jotta lukijalla on mahdollisuus pohtia tulosten sovellettavuutta myös muihin konteksteihin. (Guba & Lincoln 1988,84; Tynjälä 1991, 390.) Olen pyrkinyt koko tutkimusprosessin ajan kuvaamaan työni eri vaiheet tarkasti ja huolellisesti, jotta lukijan olisi mahdollisimman helppo seurata tutkimuksen etenemistä ja mahdollisesti kyseenalaistaa tutkimukseni tuloksia. Vaikka tutkimuksen aineisto on kerätty useammasta päiväkodista ja kunnasta Keski-Suomen sekä Etelä-Suomen alueelta, voi olla, etteivät tulokset ole suoraan siirrettävissä toiseen kontekstiin. Vaikka päivähoi-

tojärjestelmä ja päiväkodit ovat hyvin samankaltaisia eripuolilla Suomea, esiintyy vuorohoidon järjestämisessä kuitenkin eroja kunnittain.

Aineistoa ja tutkimuksen tuloksia olen pyrkinyt tarkan kuvaamisen lisäksi havainnollistamaan lukijalle tutkimuksen tuloksissa aineistoesimerkein. Esimerkit ovat suoria lainauksia työntekijöiden puheesta. Lainauksiin olen tehnyt muutoksia vain luettavuuden ja ymmärrettävyyden parantamiseksi, kuten lisäämällä tekstiin pilkut sekä poistamalla tutkijan kommentteja, kuten "hmm", "joo" ja "aivan". Lisäksi olen tiivistänyt osaa aineistoesimerkeistä katkaisemalla puhetta.

Tutkimuksen vahvistettavuus saavutetaan varmistamalla tutkimuksen totuusarvo ja sovellettavuus (Guba ja Lincoln 1988, 84). Tynjälän (1991, 392) mukaan vahvistettavuus voidaan saavuttaa erilaisin tekniikoin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantavia tekijöitä ovat ensinnäkin tutkimusotteen triangulaatio, jolla tarkoitetaan eri menetelmien, tutkijoiden tai teorioiden käyttöä samassa tutkimuksessa. Toiseksi luotettavuuden lisäämiseksi tutkijan olisi hyvä varata riittävästi aikaa tutkimuksen tekemiseen ja tutkittaviin tutustumiseen. Kolmanneksi tutkimusprosessin tulee olla julkista, jolla Tynjälä (1991, 395) tarkoittaa tutkimuksen kuvaamista mahdollisimman selkeästi. Lisäksi ulkopuolisen tarkastajan olisi hyvä arvioida tutkimuksen neutraalisuutta ja vahvistettavuutta.

Tutkimukseni aineisto koostuu ainoastaan vuorohoidon työntekijöiden haastatteluista, eikä tutkimusmenetelmässä näin ole käytetty triangulaatiota. Olen kuitenkin pyrkinyt teoreettisessa viitekehyksessä tuomaan monipuolisesti esiin vuorohoitoa koskevaa tutkimustietoa, käsitteitä ja merkityksiä. Pääpaino viitekehyksessä on suomalaisessa varhaiskasvatusta koskevassa teorian tiedossa ja tutkimuksissa, sillä tutkimukseni käsittelee nimenomaan vuorohoitoa Suomessa. Kuitenkin Suomessa on tehty varsin vähän tutkimusta vuorohoidosta, joten olen soveltanut myös kansainvälistä tutkimustietoa vuorohoidosta sekä sen järjestämisestä ja yhdistänyt sitä suomalaiseen teorian tietoon alle kolmevuotiaiden lasten hoidon erityispiirteistä. Olen saanut pro gradu- tutkielmaseminaareissa palautetta opponijalta, muulta seminaariryhmältä sekä ohjaavalta

opettajaltani, kun olen esitellyt tutkimukseni vaiheita ja etenemistä. Nämä sekä tutkimusprosessin aikana saamani yksilöohjaus tuovat tutkimukseeni tutkijatriangulaatiota. Myös Guban ja Lincolnin (1988, 85) ehdottama ulkopuolisen tarkastajan arviointi tutkimuksen neutraalisuudesta ja vahvistettavuudesta toteutuvat näissä arvioinneissa ja palautteenannoissa.

Kuten aiemmin kerroin, olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimukseni etenemisen mahdollisimman selkeästi ja seikkaperäisesti ja tällä tavoin pyrkinyt tutkimusprosessin julkisuuteen. Olen myös kertonut omasta kokemuksestani vuorohoidon kentältä tutkimuksen alkaessa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyy myös tiedot tutkijasta, sillä tutkija on itse tutkimuksen väline ja kaikki tiedot, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen etenemiseen, tulee tuoda esille (Tynjälä 1991, 395).

Tutkimuksen luotettavuuden yhteydessä on tuotava esille tutkimusprosessin pituus. Keräsin haastatteluaineiston loka-marraskuussa 2012 ja aloitin aineiston analyysin tekemisen kesällä 2015. Voi siis olla, että vuorohoidon käytännöt ovat ehtineet tässä ajassa jo muuttua ja samalla työntekijöiden käsitykset, jolloin aineisto olisi erilainen tänä päivänä kerättäessä. Kuitenkin Tynjälän (1991, 391) mukaan ylipäätään tulosten pysyvyyttä ei ole relevanttia pitää laadullisen tutkimuksen luotettavuuden osoittimena, sillä jo tutkimuksen aikana saattavat tutkittavien käsitykset muuttua tai tapahtua asioiden tiedostamista. Laadullisessa tutkimuksessa oletuksena on tavoittaa tutkittavien omia näkökulmia ja useita todellisuuksia yhden todellisuuden sijaan. Tutkimusprosessin muutaman vuoden tauko voi myös olla hyödyllinen tutkimuksen kannalta, sillä etäisyys antaa tutkijalle perspektiiviä aineistoon. Patton (2002, 575) toteaa kuitenkin, ettei etäisyys välttämättä tuo mukanaan objektiivisuutta, se takaa vain etäisyyden.

Suomen Akatemian tutkimuseettisten ohjeiden (2003, 5-6) mukaan hyvässä tieteellisessä käytännössä oleellisia ovat tutkijan rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tulosten arvioinnissa. Lisäksi tutkimus tulee tehdä yksityiskohtaisesti suunnittelusta raportointiin saakka. Olen tutkimukseni eri vaiheissa pyrkinyt huolelli-

suuteen sekä tarkkaan kuvaukseen tutkimuksen etenemisestä. Olen myös pohjinnut esimerkiksi tutkimukseni luotettavuuden haasteita ja pyrkinyt näin avoimuuteen ja rehellisyyteen työssäni. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu lisäksi muiden tutkijoiden työn ja saavutusten kunnioittaminen ja huomioonottaminen. Tähän olen pyrkinyt viittaamalla käyttämiini lähteisiin mahdollisimman tarkasti. Tällöin myös lukijalla on mahdollisuus arvioida käyttämiäni lähteitä kriittisesti.

Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu myös henkisen ja fyysisen vahingon välttäminen tutkittavalle. Vahingon välttämiseen kuuluu luottamuksellinen tietojen tietosuojaus, jolloin yksittäiset tutkittavat eivät ole tunnistettavissa tutkimuksesta. (Kuula 2011, 62, 108.) Tutkimuksen aineisto on säilytetty luottamuksellisesti, eikä sitä ole näytetty tutkimuksen tai tutkimushankkeen ulkopuolisille henkilöille. Tutkimusraportissa olen poistanut tutkittavien suorat ja epäsuorat tunnisteet, kuten nimet sekä työ- ja asuinpaikat. Tutkimuskuntia ei tule tarkemmin esille tutkimusraportissa, jotta tutkittavien anonymiteetti säilyy. Olen käyttänyt tutkimusraportissa kuitenkin epäsuoria tunnisteita tutkittavista (ammattinimikkeet) sekä suoria lainauksia tutkittavilta. Suorissa lainauksissa ei kuitenkaan ole sellaisia puheosuuksia, joista tutkittava olisi mahdollista tunnistaa, kuten työpaikan nimeä tai lapsiryhmien nimiä.

8.4 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimushaasteita

Tutkimukseni aihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä suomalaista tutkimusta pienten lasten vuorohoidosta ei juurikaan ole, eikä vuorohoitoa ole tarpeeksi huomioitu alan säädöksissä. Tämä tutkimus vastaa osaltaan tähän tutkimusaukkoon pienen lapsen vuorohoidosta. Tässä tutkimuksessa tavoitteenani oli saada selville mitkä asiat vuorohoidossa kuormittavat pienen lapsen hyvinvointia työntekijöiden kokemuksen mukaan sekä miten lapsen hyvinvointia voidaan vuorohoidossa tukea. Tutkimuksen tulokset vuorohoidosta pienten lasten hoitomuotona ovat hyvin samansuuntaisia aikaisempien tutkimuksien kanssa, vaikkakaan täysin samanlaista tutkimusta ei ole tehty. Vuorohoito eri-

tyisesti pienten lasten hoitomuotona aiheuttaa työntekijöissä huolta lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuuden tunteesta ja sitä kautta lapsen kehityksestä. Perheet 24/7-tutkimuksen (Perheet 24/7b) tuloksien mukaan työntekijöiden huolen lapsen hyvinvoinnista vuorohoidossa jakavat myös vuorohoidossa olevien lasten vanhemmat.

Vuorohoitoa koskevat samat säädökset kuin päivähoitoa yleensäkin esimerkiksi henkilökuntaa koskevissa suhdeluvuissa suhteessa lasten määrään. Tässä tutkimuksessa tuli esiin työntekijöiden huoli lapsen turvallisuuden tunteen takaamisesta vuorohoidon vaihtelevassa arjessa. Esimerkiksi työntekijöiden riittävyys illoissa ja viikonlopuissa aiheutti huolta, vaikka hoitoa järjestetään täysin suhdelukujen mukaisesti silloinkin.

Hallituksen päätökset ryhmäkokojen kasvattamisesta lasten määrää lisäämällä yhtä kasvatusvastuullista aikuista kohden kuulostaa ainakin tämän tutkimuksen valossa huolestuttavalta. Myös esimerkiksi alan liitot ja asiantuntijat, kuten OAJ (Opetusalan ammattijärjestö) ja JHL (Julkisten- ja hyvinvointialojen liitto), sekä lapsiasiavaltuutettu ovat esittäneet hallitukselle kannanottoja ryhmäkokojen kasvun ja subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamista vastaan. Suomen lähi- ja perushoitajaliitto Super on ilmaissut toiveensa lapsiryhmien pienentämisestä kasvattamisen sijaan (Superin selvityksiä 2013). Myös vanhemmille toteutettu kysely (Opetus- ja Kulttuuriministeriö 2014) varhaiskasvatuksen toiminnasta ja sen kehittämiskohteista kertoo vanhempien olevan jo nyt huolissaan varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen vaikutuksista lapseen sekä lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Tämä pro-gradu tutkielma voidaan nähdä osana samaan keskusteluun, tuoden esiin työntekijöiden kokemuksen vuorohoidon arjesta.

Subjektiivisen päivähoito-oikeuden poistuessa osasta kokopäiväisiä lapsia tulisi osapäiväisiä, jolloin heidät myös suhdeluvuissa laskettaisiin näin, eli tällöin yhdellä kasvatusvastuullisella aikuisella saisi olla yhden kokopäiväisen lapsen sijaan kaksi osapäiväistä lasta. Harrison (2008) on jo aiemmin todennut, että lasten hoidon järjestämisessä tulisi kiinnittää huomiota siihen aikaan, jonka työntekijät viettävät aktiivisessa vuorovaikutuksessa lasten kanssa sekä siihen,

miten palvelut tukevat tätä. Aikuisen ja lapsen välinen aktiivinen vuorovaikutus hoidon aikana nähdään tärkeänä osa-alueena päivähoiton laadussa. Ryhmien kasvattaminen johtaa aikuisten väsymiseen ja vähäisempään aikaan olla lapsen kanssa aktiivisesti vuorovaikutuksessa ja huomioida hänet yksilönä.

Vuorohoidossa subjektiivisen päivähoito-oikeuden poistuminen näkyisi todennäköisesti aamupäivä-aikaan, jolloin puolipäiväiset lapset olisivat hoidossa, kuten muussakin päivähoitossa. Tämän tutkimuksen mukaan vuorohoidon työntekijöissä aiheutti huolta päivähoiton ruuhka-ajat, eli aamuvuorolaisten ja iltavuorolaisten vuorovaihto-aika. Tällöin aikuisella ei ollut tarpeeksi aikaa lasten huomioimiseen. Lisäksi vuorohoidossa ryhmässä ei välttämättä ole paikalla kuin yksi ryhmän oma aikuinen työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi. Lasten määrän lisääminen tällaiseen tilanteeseen vaikuttaa varmasti lasten turvallisuuden tunteeseen vuorohoidossa.

Hallitus on esittänyt myös kauppojen ja parturi-kampaamoliikkeiden aukioloaikojen vapauttamista kokonaan (Helsingin Sanomat 3.11.2015). Tämän esityksen läpi meneminen lisää todennäköisesti ilta- ja yötyötä sekä osa- ja määräaikaisia työsuhteita. Nämä puolestaan voivat vaikuttaa lasten vuorohoidon tarpeen kasvuun. Vuorohoidon tarpeen kasvaessa ja vuorotyön koskettaessa yhä useampia perheitä olisi erityisen tärkeää kiinnittää huomiota niin lapsen kuin koko perheen hyvinvointiin. Myös vuorohoidon järjestämisen kysymykset nousevat entistä enemmän esille vuorohoitoa tarvitsevien lasten määrän kasvaessa.

Päivähoiton kentällä ja alan asiantuntijoiden kannanotoissa odotettiin paljon uudelta varhaiskasvatustaltilta nimenomaan vuorohoidon omaleimaisuuden tunnistamisessa ja sen toteuttamisen yhtenäistämässä. Varhaiskasvatustaltiln ensimmäinen vaihe on nyt astunut voimaan, eivätkä työntekijät varhaiskasvatuksen kentällä tunnu tyytyväisiltä. Lainsäädännön muutoksien lisäksi päivähoito on siirtynyt hallinnollisella tasolla sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Tämä muutos saattaa aiheuttaa vielä organisatorisia muutoksia ja muuttaa toimintatapoja varhaiskasvatuksessa ja täten myös vuorohoidossa.

Suomessa on tehty vielä vähän tutkimusta vuorohoidosta. Tämä tutkimushanke on askel oikeaan suuntaan. Perheet 24/7-hankkeen kautta on saatu tutkittua tietoa vuorohoidosta ja sen toiminnasta niin vuorohoidon työntekijöiltä, lasten vanhemmilta kuin myös lapsilta itseltään. Suunta on nyt otettu ja mielestäni se on tärkeää pitää, sillä varhaiskasvatukseen kohdistuvat muutokset vaikuttavat varmasti myös vuorohoitoon ja sen järjestämiseen. Tällä hetkellä kerätty tutkimustieto on auttamatta vanhentunutta siinä vaiheessa, kun uuden varhaiskasvatuksen lainsäädännön mukanaan tuomat muutokset rantautuvat varhaiskasvatuksen kentälle.

Jatkotutkimushaasteina näkisin lisäksi vuorohoidon työntekijöiden työn kuormittavuuden vaikutuksen lapsiin, sillä tätä näkökulmaa ei aikaisemmassa tutkimuksessa ole huomioitu. Tulevaisuudessa työntekijöiden työssäjaksamiseen vaikuttaa myös varmasti lapsiryhmien kasvu. Myös tässä tutkimuksessa esille tulleiden toiminnan järjestämisen haasteiden luonnetta sekä mahdollisia vaikutusmahdollisuuksia näihin olisi mielestäni hyvä tutkia lisää. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tekemistä vuorohoidosta tulee jatkaa, jotta saadaan tämä varhaiskasvatuksen aiemmin tutkimaton alue esille ja vaikuttamaan myös varhaiskasvatusta koskevaan päätöksentekoon.

LÄHTEET

- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, M., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H.M., Polvinen, M., Laaksonen, R. ja Lamberg, K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12.
- Almqvist, F. 2004. Yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha, K. Kumpulainen (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. 3. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 77–85.
- Anne, T. & Segal, U. A. 2003. Center-based evening child care: implications for young children's development. *Early Childhood Education Journal*, 30 (3), 137–143.
- Asetus lasten päivähoidosta. 239/1973.
- Aula, M. K. 2010. Mitä 24/7 -yhteiskunta tarkoittaa lasten kannalta? Lapsiasia-valtuutettu. Saatavana www-muodossa:
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1507536> (Viitattu 13.2.2013.)
- Bardy, M. 2002. "Koko kylä". Teoksessa M. Bardy, M. Salmi & T. Heino 2002. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. 3.painos Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, 61–122.
- Becker-Weidman, A. 2008. Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia. Teoksessa A. Becker-Weidman & D. Shell (toim.) Auta lasta kiintymään. Kääntänyt englannin kielestä suomeksi Liisa Ritanen. PT-Kustannus: Tampere, 37–76.
- Bowlby, L. 1969. Attachment and Loss. Volume 1. New York: Basic Books.
- Corsaro, W. A. 1997. The sociology of childhood. London: Sage.
- De Schipper, J. C., Tavecchio, L. W. C., Van IJzendoorn, M. H & Linting, M. A. 2003. The relation of flexible child care to quality of center day care and children's sosio-emotional functioning: A survey and observational study. *Infant Behavior & Development*, 26 (3), 300–325.

- De Schipper, J.C., Van IJzendoorn, M. H. & Tavecchio, L. W. C. 2004. Stability in center day care: relations with children's well-being and problem behavior in day care. *Social Development*, 13 (4), 531-550.
- Ebbeck, M. & Yim, H.Y.B. 2009. Rethinking attachment: fostering positive relationships between infants, toddlers and their primary caregivers. *Early Child Development and Care*, 179 (7), 899-909.
- Egeland, B. & Hiester, M. 1995. The long-term consequences of infant day-care and mother infant attachment. *Child Development*, 66 (2), 474 – 485.
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen Juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 178–203.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Färkkilä, N., Kahiluoto, T. & Kivistö, M. 2006. Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Syyskuu 2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana [www-muodossa: http://www.sosiaaliportti.fi/File/3da18c82-6349-469d-a992d77f25d17ccf/p%C3%A4iv%C3%A4hoidon%20tilannekatsaus.pdf](http://www.sosiaaliportti.fi/File/3da18c82-6349-469d-a992d77f25d17ccf/p%C3%A4iv%C3%A4hoidon%20tilannekatsaus.pdf) (Viitattu 12.11.2012.)
- Giddens, A. 1991. *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age.* Stanford: Stanford university press.
- Goldberg, S. 2000. *Attachment and development.* London: Arnold.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y.S. 1988. Naturalistic and rationalistic enquiry. Teoksessa J.P. Keeseev (toim.) *Educational research, methodology and measurement: an international handbook.* Oxford: Pergamon, 81–85.
- Hallituksen esitys eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja arvonlisäverolain 38 §:n muuttamisesta (HE 341/2014). Saatavana [www-muodossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Esitysluonnos_varhaiskasvatuslaiksi_ja_laiksi_arvonlisxverolain_38_x_muuttamisesta_24-2-2015.pdf](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Esitysluonnos_varhaiskasvatuslaiksi_ja_laiksi_arvonlisxverolain_38_x_muuttamisesta_24-2-2015.pdf) (Viitattu 26.10.2015.)
- Hall, W. A., Scher, A., Zaidman-Zait, A., Espezel, H. & Warnock, F. 2011. A community-based study of sleep and behaviour problems in 12- to 36-month old children. *Child: Care, Health and Development*, 38 (3), 379–389.
- Han, W-J. 2004. Nonstandard work schedules and child care decisions: Evidence from the NICHD Study of Early Child Care. *Early Childhood Research Quarterly*, 19 (2), 231–256.

- Harrison, L. J. 2008. Does child care quality matter? Associations between socio-emotional development and non-parental child care in a representative sample of Australian children. *Family Matters*, 79, 14–25.
- Hautamäki, A. 2003. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista j merkityksestä kehitykselle. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 13–66.
- Hay, D. F., Caplan, M. & Nash, A. 2009. The beginnings of peer relations. Teoksessa K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen (toim.) *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. New York: The Guilford press, 121-214.
- Helsingin Sanomat 3.11.2015. Päivähoito ja kaupan aukioloajat kuumentavat eduskuntaa. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa):
<http://www.hs.fi/politiikka/a1446523633744> (Viitattu 3.11.2015.)
- Helsingin Sanomat 27.5.2015. Päivähoidon säästöt iskevät subjektiiviseen päivähoito-oikeuteen – myös hoitajien määrää vähennetään. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.hs.fi/politiikka/a1432697082103> (Viitattu 14.10.2015.)
- Hevonoja, J. 2013. Sinkkonen: Pienelle lapselle vuoroahoito voi aiheuttaa hylätyksi tulemisen tunnetta. Se, miten lapsi sopeutuu vuoropäivähoitoon riippuu iästä, persoonallisuudesta ja apukeinoista. *Yle uutiset* 11.11.2013. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa):
http://yle.fi/uutiset/sinkkonen_pienelle_lapselle_vuoroahoito_voi_aiheuttaa_hylatyksi_tulemisen_tunnetta/6922437 (Viitattu 27.10.2015.)
- Howes, C. 1996. The earliest friendships. Teoksessa W. M. Bukowski, A. F. Newcomp & W. W. Hartup (toim.) *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. Cambridge University press, 66-86.
- Hsueh, J. & Yoshikawa, H. 2007. Working nonstandard schedules and variable shifts in low-income families: associations with parental psychological well-being, family functioning, and child well-being. *Developmental Psychology*, 43 (3), 620–632.
- Hännikäinen, M. 2015. The teacher's lap- a site of emotional well-being for the younger children in day-care groups. *Early Child Development and Care*. 185 (5), 752–765.
- Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R. Nummenmaa &

- H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 149–165.
- Kalland, M. 2012a. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: SanomaPro, 147–171.
- Kalland, M. 2012b. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: SanomaPro, 207–216.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Karila, K. & Nummenmaa, R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkoti. Helsinki: WSOY.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2000. Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kekkonen, M., Rönkä, A., Laakso, M-L., Tammelin, M. & Malinen, K. 2014. Lapsiperheet 24/7-taloudessa. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Temperamentti – Persoonallisuuden biologinen selkäranka. Teoksessa R-L. Metsäpelto & T. Feldt (toim.) Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-Kustannus, 49–69.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti. Ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70–85.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 68–84.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.

- Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa K. Laine & M. Neitola (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turun yliopisto: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26–43.
- Lasten päivähoito 2013- Kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 16/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lehtinen, A-R. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.). Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 138-155.
- Moss, J. 2009. Juggling acts: How parents working non-standard hours arrange care for their pre-school children. *Social Policy Journal of New Zealand*, 35, 68–78.
- Munter, H. 2001. Pienten lasten vertaissuhteet ja ystävyys. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.) Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 93–115.
- NICHHD. Early Child Care Research Network. 1997. The effects of infant child care on infant-mother attachment security: Results of the NICHD Study of early child care. *Child Development*, 68 (5), 860–879.
- OECD 2012. Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Finland 2012. OECD Publishing. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa):
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264173569-en> (Viitattu 27.10.2015.)
- O'Hara, M. 2010. Positive highlights on quality daycare for children: A North West of Ireland Study. *Child Care in Practice*, 16 (4), 359–375.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Varhaiskasvatuslaki. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa):
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/index.html (Viitattu 14.10.2015.)
- Opetus- ja Kulttuuriministeriö 2014. Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa):
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitte/tr13.pdf?lang=fi> (Viitattu 24.10.2015.)

- Patton, M. 2002. *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks (CA): Sage. 3. painos.
- Pelastakaa lapset 2015. Aina töissä! Verkkolehti. Saatavana www-muodossa: <http://www.pelastakaalapsen.fi/media/pelastakaa-lapsen-verkkolehti/toiveaiheet/aina-toissa/> (Viitattu 23.10.2015.)
- Perheet 24/7a. Lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa (Perheet 24/7) (2011–2014). Suomen Akatemian rahoittama konsortiotutkimus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavana www-muodossa: http://www.jamk.fi/download/36907_Perheet_247_tiivistelma_logolla_2012.pdf. (Viitattu 14.10.2015.)
- Perheet 24/7b. Perheet 24/7-tutkimuksen tuloksia. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavana www-muodossa: http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/41266_perheet_24-7_raportti.pdf (Viitattu 26.10.2015.)
- Perheet 24/7c. Perheet 24/7 työntekijäkyselyn tuloksia: Lasten arki vuoropäivähoidossa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavana www-muodossa: http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/julkaisut/perheet-247-tyontekija-yhteenveto-.pdf (Viitattu 3.11.2015.)
- Petäjaniemi, T. & Pokki, S. 2010. Selvitys päivähoiton ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. Sosiaali- ja terveysministeriö & Opetusministeriö.
- Phillips, D. & Adams, G. 2001. Child care and our youngest children. *The Future of Children*, 11 (1), 35-51.
- Plantenga, J. 2003. Changing Work and Life Patterns: examples of new working-time arrangements in the European member states. Teoksessa J. Z. Giele & E. Holst. *Changing Life Patterns in Western Industrial Societies*. *Advances in Life Course Research*. 8, 119–135.
- Presser, H., Gornick, J. & Parashar, S. 2008. Gender and nonstandard work hours in 12 European countries. *Monthly Labor Review*, 83–103.
- Presser, H. 2003. *Working in a 24/7 economy: challenges for American families*. New York: Russell Sage Foundation.

- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Räihä, H. 2004. Perheiden vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa S. Keskinen & H. Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 125–139.
- Rönkä, A. 2014. Aikuisten työ rytmittää lasten arjen. Esitys tulosten koonnista. Jyväskylän yliopisto. Saatavana www-muodossa: https://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2014-02-26_ronka.pdf (Viitattu 26.10.2015.)
- Rönkä, A., Kinnunen, U. & Sallinen, M. 2005. Vanhempien työ ja lasten hyvinvointi. Teoksessa P. Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Kelan erillisjulkaisuja, 170–186.
- Rönkä, A., Laakso, M.-L., Tammelin, M., Metsäpelto, R.-L., Sevón, E., Turja, L. & Poikonen, P.-L. 2014. Aikuisen työ rytmittää lasten arjen. Hyvinvointikatsaus, 24 (1), 36–43.
- Salmi, M. 2002. Työelämän vastuu vanhemmuudesta ja lapsuudesta. Teoksessa M. Bardy, M. Salmi & T. Heino (toim.) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. 3.painos Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, 54–57.
- Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2014. Lapsiperheiden vanhemmat työelämässä. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Salmivalli, C. 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Silverman, D. 2000. Doing qualitative research: A practical handbook. London: Sage Publications.
- Siren-Tiusanen, H. 2001. Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.). Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 15–33.
- Siren-Tiusanen, H. 1996. Saako lapsi nukkua, liikkua ja elää omassa rytmissään. Näkökulmia nuorimpien päiväkotilasten kuormittuvuuteen. 3. painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siren-Tiusanen, H. & Tiusanen, E. 2001. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-

- Tiusanen (toim.) Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 65–89.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös: varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Julkaisuja 2002: 29. Helsinki.
- Strazdins, L., Clements, M. S., Korda, R. J., Broom, D. H. & D'Souza, R. M. 2006. Unsociable work? Nonstandard work schedules, family relationships, and children's well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68 (2), 394-410.
- Strazdins, L., Korda, R. J., Lim, L. L-Y., Broom, D. H. & D'Souza, R. 2004. Around-the-clock: parent work schedules and children's well-being in a 24-h economy. *Social Science & Medicine*, 59 (7), 1517–1527.
- Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2003. Saatavana www-muodossa: http://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/julkaisu_t/suomen-akatemia-eettiset-ohjeet-2003.pdf (Viitattu 2.11.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013. Työvoimatutkimus. Perheet ja työ 2013. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavana www-muodossa: http://www.stat.fi/til/tyti/2013/14/tyti_2013_14_2014-10-07_tau_001_fi.html (Viitattu 12.9.2015.)
- Superin selvityksiä 2013. Joustakaa, joustakaa kyllä te pärjätte. Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin selvitys lasten päivähoiton tilasta 2013. Helsinki: Super. Saatavana www-muodossa: https://www.superliitto.fi/site/assets/files/4691/1022_selvitysperezjohannatiivis.pdf (Viitattu 16.10.2015.)
- Säkinen, S. 2011. Lasten päivähoito 2010 – Kuntakyselyn osaraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tran, H. & Weinraub, M. 2006. Child care effects in context: quality, stability, and multiplicity in nonmaternal child care arrangements during the first 15 months of life. *Developmental Psychology*, 42 (3), 566–582.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 22 (5–6), 387–398.
- Varhaiskasvatuslaki. 36/1973.

- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.
Saatavana www-muodossa URL: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>. (Viitattu 10.4.2013.)
- Varhaiskasvatustyöryhmän muistio. 1999. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1999:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Vuorohoidon työryhmä. 1999. Vuorohoito lasten päivähoidossa. Helsingin kaupunki. Sosiaaliviraston julkaisusarja A1/1999.
- Väisänen, T. 2006. Aamusta iltaan ja yötä myöten - lapsen arki vuorohoidossa. Teoksessa S. Parrila (toim.) 2006. Päivähoidon kehittämishaasteita. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus.
- Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (59-60/1991)
- Öhman, K. 2004. Vuoropäivähoito on aikataulujen palapeliä. Dialogi, 5, 29-31.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

PERHEET 24/7/ Haastattelurunko Helena Veijonen, Ulla Teppo ja Anna Rönkä
24.8.2012

ALOITUS, ESITTELY

Kiitos siitä, että olen saanut tulla haastattelemaan sinua teidän vuorohoitoryh-
männe toimivista käytännöistä, joilla tuetaan lapsen hyvinvointia hoidon aikana.
Haastatteluni liittyy Perheet 24/7 - tutkimushankkeeseen, joka on Suomen
Akatemian rahoittama hanke: Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja per-
heen arki 24/7 taloudessa. (esitteen antaminen ja siitä muutamalla sanalla ker-
tominen) Tavoitteena on löytää hyviä ja konkreettisia käytäntöjä, joilla tuetaan
lapsen turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemusta, kiintymyssuhdetta ja yksilöl-
lisyyttä.

Haastateltavien taustat.

Tutkimusluvan allekirjoitus

Kerrotko lyhyesti itsestäsi: nimi, ikä, ammattiasema, työkokemus (varhaiskas-
vatus + vuorohoitto), työajat, ääri vuorot

Johtajalta tiedot päiväkodista, ryhmistä, lapsimääristä, kunnasta jne.

Haemme tällä tutkimuksella siis **konkreettisia tapoja ja** käytäntöjä, joilla vuoroitoryhmässänne tuetaan lapsen hyvinvointia hoidon aikana.

1. Minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä sinulla on vuorohoidosta pienten lasten hoitomuotona? (Jos tässä tulee huolen aiheita, voin tarttua niihin ja pyytää tarkennusta)

Jatketaan lapsen tärkeistä ihmissuhteista ja niiden tukemisesta vuorohoidossa.

Olen kiinnostunut lapsen kiintymyssuhteesta ja vuorovaikutuksesta läheisiin aikuisiin ja lapsiin. Vuorohoidossa olevan lapsenhan vuorokausi- ja viikkorytmi sekä ihmissuhteiden pysyvyys poikkeavat päiväsaikaan hoidossa olevan lapsen rytmistä.

A.Kiintymyssuhteen tukeminen (NÄITÄ VÄLIOTSIKOITA EI TARVITSE PUHUA)

2. Millä konkreettisilla keinoilla tuet, vahvistat ja pyrit ylläpitämään lapsen tärkeitä tunnesuhteita/ tunnesiteitä hoitopäivän aikana.

- a) Miten sinä tuet lapsen kiintymyssuhdetta/siteitä vanhempiin?
- b) Miten tuet lapsen kaverisuhteita vuoroitoryhmässä?
- c) Miten tuet lapsen tunnesuhteiden rakentumista itseesi? Entä ryhmän muihin aikuisiin?

Puhutaan sitten yhteistyöstä, erityisesti kasvatuskumppanuudesta vanhempien kanssa

B. Yhteistyö/kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa

3. Kerro, millä tavalla teette vanhempien kanssa yksikössäsi?

4. Millä tavalla sinun mielestäsi yhteistyö ja kasvatuskumppanuuden rakentaminen vuorohoidossa eroavat tavanomaisessa päiväkodissa tehtävästä yhteistyöstä?

5. Millaiset yhteistyötavat olet kokenut hyväksi vanhempien kanssa- kun ajattelet erityisesti vuoropäivähoitoa? (jos tulee puhe äideistä ja isistä, niin tarkentava kysymys- miten yhteistyö äitien ja isien kanssa eroaa?
7. Entäpä kun ajattelet erilaisia perheitä?
8. Mitkä tilanteet yhteistyössä olet kokenut hankaliksi? Olisiko jotain, mitä tekisit toisin, mutta joka ei nykyisessä tilanteessa ole mahdollista?
9. Onko jotain, mihin toivoisit saavasi tukea tehdessäsi yhteistyötä vanhempien kanssa?

C. Lapsen yksilöllisyys ja osallisuus.

Seuraavaksi olen kiinnostunut kuulemaan ajatuksistasi liittyen lapsen yksilöllisyyden huomioimiseen ja osallisuuden tukemiseen. Yksilöllisyydellä tarkoitan mm. lapsen temperamenttieroja. Lapsen osallisuudella tarkoitan esimerkiksi lapsen mahdollisuutta vaikuttaa ideoihin ja omaan tekemiseen ja sitä, miten lapsen mielipiteitä kuunnellaan.

10. Miten otat huomioon lapsen yksilölliset erot vuorohoidossa?
11. Miten esimerkiksi pyrit tukemaan erilaisten lasten osallistumismahdollisuuksia?
12. Mihin toimintoihin lapsi voi itse vaikuttaa vuoropäiväkotiryhmässäsi?
13. Onko lasten osallisuudessa ja vaikutusmahdollisuuksissa eroa, kun lapsi on hoidossa esim. illalla, viikonloppuna?

D. Lapsen turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen tukeminen

Vuorohoidossa olevalla lapsella hoitoajat saattavat vaihdella samoin kuin ihmissuhteet ja arki on vähemmän säännöllistä.

14. Millä tavoin sinun kokemuksesi mukaan vuorohoito vaikuttaa lapsen turvallisuuden tunteeseen ja lapsen hyvinvointiin?
15. Mitkä asiat saavat sinut huolestumaan koskien lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia?
16. Miten silloin toimit?

17. Millaisia toimintatapoja/rutiineita ryhmässasi on, joilla tuet lapsen turvallisuuden tunnetta

- a) Mietipä ensin sitä tilannetta, kun **lapsi aloittaa hoidon**. Millä tavoilla tuet lasta tällöin?
- b) Entäpä **hoitopäivän aikana**, onko teillä joitain tiettyjä tapoja, joilla tuet...
- c) **Nukkumistilanteet** (päiväunet, yö) voivat olla lapsille hankalia. Millaisia tapoja...
- d) Entäpä siirtymätilanteet: tulo- ja lähtöhetket ja siirtymiset toiminnasta toiseen?
- e) Miten tuet ruokailutilanteissa
- f) Leikkitalanteissa
- g) Voimakkaissa tunteenpurkauksissa (kun lapsi esimerkiksi suuttuu voimakkaasti tai itkee epätoivoisesti)

18. Miten sovitte ryhmässänne työntekijöiden kesken yhteiset toimintatavat/tiimisopimukset?

19. Millä tavoin työvuorojärjestelyissä pyritte tukemaan lapsen turvallisuuden/jatkuvuuden tunnetta?

E. Tiedonkulku

Tiedonkulku eri osapuolten välillä saattaa vuorohoidossa olla tavanomaista hankalampaa.

20. Miten turvaatte ryhmässänne tiedonkulun

- a) vanhemmille
- b) hoitajien kesken
- c) koko talossa

21. Onko vuorohoidolle oma varhaiskasvatussuunnitelma? Miten se eroaa päiväyksikön vasusta?

22. Onko jotain muuta, mitä haluaisit vielä kertoa?

Johtajalle lisäksi:

23. Mitä erityistä (päiväyksikköön verrattuna) vuorohoitoyksikön johtajalta vaaditaan, jotta toiminta on laadukasta ja palvelu vastaa perheiden tarpeita?

24. Minkälainen vaihtuvuus teillä on vuorohoidon työntekijöillä? (työnkierto, muu syy)

25. Saatteko tarvittaessa sijaisia ja onko teillä "vakisijaisia"?

26. Millaista osaamista vuorohoidon johtajalta vaaditaan?

27. Missä vaiheessa työvuoroihin ei enää tehdä muutoksia?

Kiitokset osallistumisestasi tutkimushankkeeseen.

Mukavaa loppu toimintakautta!

Liite 2. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen luokittelu

Taulukko 1. Vuorohoidon aiheuttamat haasteet alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille.

	Kokoavat käsitteet	Yläkäsitteet	Alustavat teemat
Vuorohoidon aiheuttamat haasteet alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvoinnille	Vaihtuvuus	Ihmissuhteiden vaihtuvuus	<ul style="list-style-type: none"> • Aikuisten vaihtuvuus • Kaverisuhteiden vaihtuvuus
		Arjen vaihtelevuus	<ul style="list-style-type: none"> • Vaihtuvat hoitoajat • Pitkät ”hoitoputket”
		Rytmin epäsäännöllisyys	<ul style="list-style-type: none"> • Rytmin sekoittuminen • Liian vähäinen uni
	Toiminnan järjestäminen	Ryhmän toiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Ryhmämuutokset • Ryhmän koko
		Resurssit	<ul style="list-style-type: none"> • Henkilöstöjärjestelyt • Työsuunnittelu

Liite 3. Toisen tutkimuskysymyksen luokittelu

Taulukko 2. Alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvointia tukevat käytännöt ja toimintatavat vuorohoidossa.

	Kokoavat käsitteet	Yläkäsitteet	Alustavat teemat
Alle kolmevuotiaan lapsen hyvinvointia tukevat käytännöt ja toimintatavat vuorohoidossa	Aikuisen toiminta	Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen kohtaaminen • Lähellä oleminen • Sanallinen vuorovaikutus
		Aikuinen lasten välisessä vuorovaikutuksessa	<ul style="list-style-type: none"> • Yhdessä olon mahdollistaja • Leikin tukija
	Toimintakäytännöt	Toiminnan lähtökohdat	<ul style="list-style-type: none"> • Toimintakulttuuri • Ilmapiiri
		Yhteiset sopimukset	<ul style="list-style-type: none"> • Säännöt • Päivärytmi • Rutiineiksi muodostuneet tavat
		Konkreettiset tukimuodot	<ul style="list-style-type: none"> • Hahmottamisen tuet • Turvaobjektit